

ISSN 2522–9125 (Online)

ISSN 2524–0471 (Print)

SOCIAL COMMUNICATIONS: THEORY AND PRACTICE

Scientific semiannual magazine

VOLUME 9

Kyiv – 2019

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науковий піврічний журнал

Том 9

Київ – 2019

Scientific Journal
is registered in the international scientific centers
and open databases:

1. Index Copernicus	– indexed 68,68 (2017)
2. Academia.edu	– registered (2017)
3. SelectedWork bepress	– registered (2017)
4. Google Scholar Citations	– registered (2017)

Науковий журнал
zareestrovаний у міжнародних наукометричних базах
та відкритих базах даних:

1. Index Copernicus	– indexed 68,68 (2017)
2. Academia.edu	– registered (2017)
3. SelectedWork bepress	– registered (2017)
4. Google Scholar Citations	– registered (2017)

Міністерством юстиції України прийнято рішення про державну реєстрацію журналу «Соціальні комунікації: теорія і практика» (наказ № 277/5 від 01.02.2016) Свідоцтво сер. КВ № 21875-17775 Р від 01.02.2016

РЕЦЕНЗЕНТИ

Гоян Віта Володимирівна – доктор наук із соціальних комунікацій, кандидат філологічних наук, доцент
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна)

Зикун Наталія Іванівна – доктор наук із соціальних комунікацій, кандидат філологічних наук, доцент
(Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Холод О.М. – акад. МАНПО, д-р філол. н., проф. (Україна) – науковий редактор;

Холод Г.Я. – канд. філол. н., проф. (Україна) – науковий і літературний редактор;

Бартошек А. – д-р соц. н., проф. (Польща); **Бутиріна М.В.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Владимиров В.М.** – д-р філол. н., проф. (Україна); **Галич В.М.** – д-р філол. н., проф. (Україна); **Городенко Л.М.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Горошко О.І.** – д-р соц. н., д-р філол. н., проф. (Україна); **Грядюшко О.О.** – канд. філол. н., доц. (Білорусь); **Двіведі Р.** – д-р філос. у галузі соціології (Індія); **Демченко С.В.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Ельбесхаузен Х.** – д-р проф. (Данія); **Зражевська Н.І.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Іванов В.Ф.** – д-р філол. н., проф. (Україна); **Ільганасва В.О.** – д-р іст. н., проф. (Україна); **Мінеллі М.** – д-р філос. у галузі філології (США); **Синовець О.** – д-р філос. у галузі соц. і соц. ком. (Польща); **Фінклер Ю.Е.** – д-р філол. н., канд. соц. н., проф. (Україна); **Хроми Я.** – д-р соціол. н., проф. (Чехія); **Чекмишев О.В.** – д-р н. соц. ком., проф. (Україна); **Яблоновська Н.В.** – д-р філол. н., проф. (Україна).

С 72 Соціальні комунікації: теорія і практика : наук. журн. [наук. і літ. ред. Г.Я. Холод; наук. ред. О. М. Холод]. – Т. 9. – К., 2019. – 85 с.

Том 9 періодичного наукового журналу містить результати досліджень фахівців із соціальних комунікацій, презентовані авторами Данії, Сербії, Литви, України.

Дослідження стосуються теорії та історії соціальних комунікацій, теорії та історії журналістики, бібліотекознавства, прикладних соціально-комунікаційних технологій, соціальних комунікацій у педагогіці й методиці викладання.

Окрім фахівців із соціальних комунікацій, матеріали будуть цікавими для психологів, політологів, філологів, соціологів та філософів.

Редакція журналу не несе відповідальність за достовірність посилань і не завжди поділяє точку зору авторів.

**The Ministry of Justice of Ukraine adopted a decision on state registration
The journal "Social Communications: Theory and Practice" (Order No. 277/5 from 02/01/2016)
Certificate Ser. KB No. 21875-17775 P dated 01.02.2016**

REFERENCES

Goyan Vita Volodymyrivna - doctor of sciences in social communications, candidate of philological sciences, associate professor
(*Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine*)

Zikun Natalia Ivanivna - Doctor of Science in Social Communications, Candidate of Philology, Associate Professor
(*University of the State Fiscal Service of Ukraine, Irpin, Ukraine*)

EDITORIAL BOARD

O. Kholod – Acad. IASPE, Dr. Philol., Prof. (Ukraine) – scientific editor;

G. Kholod – Candidate filol., Prof. (Ukraine) – scientific and literary editor;

Bartoshek – Dr., Prof. (Poland); M. Butyrina – Dr., Prof. (Ukraine); V. Vladimirov – Dr., Prof. (Ukraine); V. Halych – Dr., Prof. (Ukraine); L. Gorodenko – Dr., Prof. (Ukraine); O. Goroshko – Dr., Prof. (Ukraine); O. Gryadiushko – PhD., As. Prof. (Belarus); R. Dvivedi – Dr., Prof. (India); S. Demchenko – Dr., Prof. (Ukraine); H. Elbeshausen – PhD., As. Prof. (Denmark); N. Zrazhevskaya – Dr., Prof. (Ukraine); V. Ivanov – Dr., Prof. (Ukraine); V. Ilhanaeva – Dr., Prof. (Ukraine); M. Minelli – PhD., As. Prof. (USA); O. Synowiec – PhD., As. Prof. (Poland); Y. Finkler – Dr., Prof. (Ukraine); Chromi Y. – PhD., As. Prof. (Czech Republic); O. Chekmishev – Dr., Prof. (Ukraine); N. Yablonovskaya – Dr., Prof. (Ukraine).

S 72 *Social Communications: Theory and Practice*: Sciences. Journ. [scient. and literary editor G. Kholod, scient. editor O. Kholod). V. 9, Kyiv, 2019. 85 p.

Volume 9 of the periodical scientific journal contains the results of studies of specialists in social communications, presented by the authors of Denmark, Poland, Russia, Serbia, USA and Ukraine.

The research deals with the theory and history of social communications, the theory and history of journalism, library science, applied social and communication technologies, social communication in pedagogy and teaching methods.

In addition to specialists in social communications, materials will be of interest to psychologists, political scientists, philologists, sociologists and philosophers.

**The editors of the magazine are not responsible for the accuracy of the links
and do not always share the views of the authors.**

ЗМІСТ

Стор.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ракич М., Беріша Х. (м. Белград, Сербія) ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – ВИКЛИК БЕЗПЕЦІ РЕСПУБЛІКИ СЕРБІЯ (<i>англійською мовою</i>)	7
Міселлі М. (м. Клайпеда, Литва) ВСТУП ДО АМЕРИКАНСЬКОЇ РИТОРИЧНОЇ КРИТИКИ: ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКРИТТЯ ТЕКСТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТА «ЗВЕРНЕННЯ Р. НІКСОНА НА РАДІО І ПО ТЕЛЕБАЧЕННЮ ДО ЛЮДЕЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ» (28 травня 1972 року) (<i>англійською мовою</i>)	14

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

Холод Г. (м. Київ, Україна) КОМПОЗИЦІЯ Й ТЕМАТИЧНИЙ ДІАПАЗОН РУБРИКИ “НАШЕ КІНО-ВИРОБНИЦТВО” У ГАЗЕТИ “КІНО-ТИЖДЕНЬ” (1927) (<i>українською мовою</i>)	26
Яблоновська Н., Джалілова Л. (м. Сімферополь, Україна) КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ ЧАСОПИС «АСРИЙ МУСУЛЬМАНЛЫКЪ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 1920-х РОКІВ (<i>українською мовою</i>)	34

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Ельбесхаузен Х. (м. Копенгаген, Данія), Ільганасва В. (м. Харків, Україна) НАВЧАТИ Й НАВЧАТИСЯ «В», «З» І «ЗАВДЯКИ» ПІДПРИЄМНИЦТВУ (-НИЦТВІ, -НИЦТВОМ). УРОКИ, ДОБУТІ З ЕКСПЕРИМЕНТУ В ОБЛАСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА (<i>англійською мовою</i>)	41
Пеянович Л. (м. Нові Сад, Сербія), Ракич М. (м. Белград, Сербія), Арсич Б. (м. Белград, Сербія) ПРОБЛЕМА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ І НАСИЛЛЯ В РЕСПУБЛІЦІ СЕРБІЯ (<i>сербською мовою</i>)	49
Холод О. (м. Івано-Франківськ, Україна) МАСИФІКАЦІЯ МОЛОДІ 16-20 РОКІВ ЯК ІНМУТАЦІЙНА КОМУНІКАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ (у період від 1 до 30 листопада 2017 року) (<i>українською мовою</i>)	61
Вимоги до оформлення статей для публікації в науковому журналі «Соціальні комунікації: теорія і практика»	78

CONTENT

Pages

THEORY AND HISTORY SOCIAL COMMUNICATIONS

- Rakić M., Beriša H.** (Belgrade, Serbia)
GLOBALIZATION – THE CHALLENGE OF SECURITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA
(*in English*)..... 7
- Minielli M.** (Klaipeda, Lithuania)
AN INTRODUCTION TO AMERICAN RHETORICAL CRITICISM: A CASE STUDY OF
CLOSE TEXTUAL ANALYSIS AND M. NIXON'S 'RADIO AND TELEVISION ADDRESS
TO THE PEOPLE OF THE SOVIET UNION' OF MAY 28, 1972 (*in English*) 14

THEORY AND HISTORY OF JOURNALISM

- Kholod H.** (Kyiv, Ukraine)
COMPOSITION AND THEMATIC SUBSCRIBERS «OUR CINEMA-PRODUCTION»
IN THE NEWSPAPER «CINEMA-WEEK» (1927) (*in Ukrainian*)..... 26
- Yablonovska N., Dzhililova L.** (Simferopol, Ukraine)
CRIMEAN TATARIAN ACROSS "ASRY MUSULMANLIK" HOW TO EXPLORE THE
SOVIET NATIONAL POLICY OF THE 1920s (*in Ukrainian*)..... 34

APPLICABLE SOCIO-COMMUNICATION TECHNOLOGIES

- Elbeshausen H.** (Copenhagen, Danmark),
Igenayeva V. (Kharkiv, Ukraine)
TEACHING AND LEARNING IN, WITH, AND THROUGH ENTREPRENEURSHIP. LESSONS
LEARNED FROM AN EXPERIMENT IN SOCIO-CULTURAL ENTREPRENEURSHIP
EDUCATION (*in English*) 41
- Pejanović L.** (Novi Sad, Serbia)
Rakić M. (Beograd, Serbia),
Arsić B. (Beograd, Serbia)
THE PROBLEM OF INSTITUTIONAL – COMMUNICATION AND VIOLENCE
IN THE REPUBLIC OF SERBIA (*in Serbian*)..... 49
- Kholod O.** (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
MASSIFICATION OF YOUTH OF 16–20 YEARS HOW INMUTATION COMMUNICATION
TECHNOLOGY (in the period from 1 to 30 November 2017) (*in Ukrainian*)..... 61
- Requirements for publishing articles in the scientific journal**
"Social Communications: Theory and Practice" 78

THEORY AND HISTORY OF SOCIAL COMMUNICATIONS

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

UDC 007 : 304 : 001

GLOBALIZATION – THE CHALLENGE OF SECURITY OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Dr. Rakić Mile, Dr. Beriša Hatidža *

(Belgrade, Serbia)

Globalization is most often characterized as a trend that leaves negative consequences on the national state and its security understood in its widest conceptual definition. Many countries in their development are oriented towards Western values and seek to build their national security according to Western standards, which is also the case with the Republic Serbia. However, it is obvious that the advanced West, which has never been developed as much as nowadays, is in a state of decline and almost decay. Therefore, there is no doubt that the West slides into a crisis that can have a major impact on global security but also on the national security of other states and their future construction.

Also, the fact that the partly observed national security of weaker economically and securityally developed states is not able to respond to modern security challenges and threats can not to be ignored. Modern security threats and challenges, which are by their nature transnational and which are largely a product of the globalization, make the countries more vulnerable, which is why the need for their mutual security cooperation is imposed. Through this cooperation from the national state, as well as from the Republic of Serbia, security adjustments are required, which most often affects the economy and internal policies of the state. It is indisputable that states, as well as Serbia, are trying to contribute to the preservation of stable security on the all levels, and this can be achieved only in conditions of preservation of world peace. This is not possible without the willing joint elimination of inherited and newly emerging challenges, risks and threats through participation in security integration with other countries.

Key words: security, challenges, politics, Republic of Serbia.

INTRODUCTION

No matter how strange it may sound at this moment, but there is no doubt that when it comes to system of values, the West is slipping into a crisis. From our point of view, the biggest contribution to this can be found in a quick pluralization and secularization. This is, above all, because the Jewish and Christian roots, which actually made the West so great, are now ignored and overcast by militant and secularist circles (reasons). Also, the decline of the West, as the non western neighbors and non western civilization mostly perceive, is happening because everything in the West is focused on materialistic and capital race, unlike their understanding of the world and the value of that world.

Still, it does not look all so utopian when it comes to the values of the West objectively. The ups and downs of the West in certain segments can only be one of the features and at a certain time and it now seems impossible to accurately conclude that Western states (civilizations) go in a positive or negative development

* © Dr. Rakić Mile, Institute for Political Studies (Belgrade, Serbia)

Dr. Beriša Hatidža, University of Deffence, National Deffence School (Belgrad, Serbia)

direction. Today, however, positive contributions on the global level are clearly noticed, which is achieved by efforts and actions, including from that same West. It is a completely different issue when it comes to the methodology and methods of implementing and establishing this security at the global level or in a region or state. Therefore, it is necessary to critically observe and analyze the security policy of the security makers at the global level and draw the benefit for national security.

In this sense, the Republic of Serbia should also develop its national security, since in modern conditions it is quite clear that national security can not be developed and provide stable security for the state without cooperation with other countries, and also with the West. There are also security risks and threats to national security that can not be eliminated without security cooperation and state coordination at all levels. However, cooperation in the sphere of security requires the implementation of certain activities, measures and adjustments which, uncommonly, can become a kind of imposing or subordination to the security interests of developed countries, which may have different repercussions for national security, or a kind of security colonization.

SERBIA AND GLOBAL SECURITY

The complexity of security cooperation is the supreme ability of the political authorities in the state to truly cooperate in the spirit of building a stable state security, without which there is no progress for its citizens, or, ultimately, the freedom of its citizens. Inter-state security cooperation concerns each citizen individually because he is the contracting authority and the ultimate beneficiary of national security, which is why it is necessary, directly or indirectly, to participate in the construction, functioning and realization of it.

As relations between states are established and carried out through state authorities and state institutions, it is necessary to fulfill several prerequisites, such as, for example, that citizens are represented by democratically elected political power, mutual understanding of citizens and authorities, but also many other less important conditions for the development and security of the state.

In interstate relations, the most current topics are politics and security. Security issues from the aspect of interstate and state relations are a spectrum of different interests and efforts to enable a stable development of the national state, region and security on a global level. Although the term security does not have the universal meaning acceptable to all countries, it is possible to determine its importance in terms of the need to maintain and build a stable state security at all levels and in all segments of the country's internal and external functioning.

There is no doubt that security involves conceiving and achieving priorities for defining the content of the achieved level, as well as the future development of each state alone or as a participant in higher level security organizations. In that sense, Barry Buzan's definition of "security aspiration to freedom from threats" [1] seems to be quite correct since freedom (free development) is undoubtedly one of the greatest conditions for the modern development of the state and its citizens.

Today, the Republic of Serbia strives for membership in the European Union for several reasons, through two parallel processes: the implementation of commitments undertaken by the Stabilization and Association Agreement (SAA), on the one hand, and membership negotiations, which should create the conditions for taking over all political, economic and legal obligations arising from membership in the Union.

By signing the Stabilization and Association Agreement, Serbia committed to gradually harmonize its legislation with the EU *acquis*, as well as law enforcement. This process started in 2004. In order to fulfill this obligation, in October 2008, the National Program for the Integration of the Republic of Serbia into the European Union (NPI) was adopted, where legislative activities were planned till the end of 2012. In February 2013, the first National Program for the Adoption of the EU *Acquis* (NPAA) for the period 2013-2016 was adopted. The ongoing revision of the NPAA is under way, which will be the plan the activities till the end of 2018 and full compliance with EU law and practice. From the aspect of security, it is important that the Program also defines the institutional and financial prerequisites necessary for their implementation. The principles were also confirmed at the Thessaloniki Summit, held in June 2003, and it was made clear that the future of the Western Balkans lies in the European Union. The European perspective of the Western Balkan countries was confirmed in the conclusions of the European Council in December 2005, December 2006 and June 2008 and forms the basis for lasting political and economic stability and development of the region, which is essential for building a stable state security.

From the aspect of the political, legal, strategic and operational framework of the foreign policy, the EU's security policy must take into account the recommendations and conclusions for Serbia's EU membership from which clear political and security problems can be observed. Chapter 31 is outlined in the negotiations, which implies that the EU accession country accepts all legal *acquis* of the EU no later than the date of receipt. Therefore, it is necessary for the Republic of Serbia to apply all the items of this chapter that are related to the issue of security and defense policy. For European Union is more than important what security perceptions each new member brings with him, that is, what Serbia will bring with its eventual EU membership. There will also be a question of refusing Serbia to impose sanctions on Russia, etc. which in the process of eventual

membership of Serbia in the EU will be one of the long term problems.

Of particular importance to Serbia is the fact that, in essence, the EU tends to effectively use national states and their defense and defense capabilities, but without the transfer of competencies from member states to the organization itself¹.

ASPECTS OF RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF SERBIA AND NATO

In this context, the fact that, from the military and security aspect, the Republic of Serbia is neutral in military terms on the basis of the December 2007 Resolution of the Assembly of Serbia, is as well².

However, the current National Security Strategy of the Republic of Serbia does not recognize neutrality among the basic definitions, goals and principles of national security policy, and it is very noticeable that Serbia has deepened and institutionalized cooperation with NATO by joining the Partnership for Peace Program (2006) in the form of participation in the Program for Integration, the Planning and Review Process, the existence of the Serbia-NATO Reform Group for the defense system, the opening of a military mission in the Republic of Serbia's Mission to NATO (2010) and the establishment of a NATO Military Liaison Office in Belgrade.

With the adoption of the Individual Partnership Action Plan (IPAP) (2015) and with the decision of Assembly on the confirmation of the Agreement on cooperation in the field of logistics and regulation of the Status of NATO Forces in the territory of Serbia (2016), Serbia concluded the cooperation with NATO.

Considering the role of this military organization in the secession of Kosovo and Metohia in Serbia, there has been a division among the most important political actors in the country, and some political parties, due to the attitude of the current political authorities towards NATO and Kosovo, are represented as patriotic parties versus others. Given that it is about the parliamentary parties, it is obvious that there is a latent threat to the internal security of Serbia, which is the result of the current relations between NATO and the Republic of Serbia. No less important is the fact that due to the inconsistent security policy of the Republic of Serbia, which is very widely defined as military neutrality, according to the interpreters, the decisions do not exclude cooperation with a broad spectrum of mutually opposed security actors on the international political and security scene, which allows the desires and hopes of the political parties of the right-wing ideological orientation today to be unfounded. Thus, political parties, who call themselves patriotic, an alternative to the current security policy and military neutrality, are seen in a political program aimed at foreign political partnership and military-security cooperation with the Russian Federation. Therefore, there is obvious polarization of attitudes regarding the foreign and general security policy of Serbia's parliamentary political parties precisely because of the current attitude towards the NATO alliance.

From the aspect of the political-security relationship on the international scene, and also on Serbia, it can be said that "the domination of the United States (through the UN Security Council) and the NATO Pact has diminished the possibility of independent and sovereign decision-making by national states. The national state power of decision-making on the complex issues of external affairs in internal policies is limited. And NATO's transnational command structure (whose supreme commander in Europe is always an American general appointed by the president of the United States) shows that in the war situation he always acts within the framework of the alliance's own strategy. This fact shows that the sovereignty of NATO's national member states is in a certain way limited by the influence of national military bureaucracies that actually constituted a powerful supra-national military block. All this in essence shows that the supranational Orwellian military and political power is projected in the form of the so-called "new world order" - totalitarian, or neototalitarian" [2].

ASPECTS OF THE RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF SERBIA AND RUSSIA

It is precisely because of this, it could be said, inconsistent and controversial foreign security policies of the Republic of Serbia, a space was created where co-existence of the military-security cooperation between the Republic of Serbia and NATO and with Russia can be achieved, while the other political parties are determined depending on their own programs and policies. By signing the IPAP agreement with NATO, the intensification of military-technical cooperation with Russia has not been delayed, which was achieved by signing the Declaration on Strategic Partnership between the Republic of Serbia and Russian Federation in 2013, and then a 15-year cooperation agreement in the field of defense.

In this context, an example is cooperation between Serbia and Russia in the area of protection and rescue and the opening of the Serbian-Russian Humanitarian Center in Nis (2012), based on the adoption of a legal

¹ The main objectives of EU integration in the field of security are: ensuring lasting peace among EU members; autonomous or in cooperation with other EU member states respond to common security challenges, risks and threats; the rationalization of resources and the transfer of military technology, weapons and military equipment, the enhancement of the political, military and economic power of each EU Member State individually, etc.

² Resolution of Serbia National Assembly on the protection of sovereignty, territorial Integrity and the Constitutional order of the Republic of Serbia

solution only for this purpose. This center is still subject to controversy both for domestic and foreign public, as well as a potential stumbling block in bilateral relations, both with Russia and with some EU members whose support for Serbia's membership in the EU is of great importance³. However, this center is also the subject of dispute with Russia, as it was reportedly sent to the Serbian state summit to give diplomatic status to the personnel of that center, thus equalizing them with NATO personnel in Serbia. To date, this request has not been approved by the authorities in Serbia⁴. Therefore, in the case of Serbia-Russia relations, the controversy regarding many bilateral issues as well as on the establishment of integrated protection, which is also one of the measures within the security system, is more than observed and extended. Today, regarding the status of the

Russian center in Niš, there are opposing opinions among parliamentary parties in Serbia, which can also have an impact on the security system of the Republic of Serbia⁵.

The fact is that Russia is a major historical state in the Balkans and that it is an inevitable factor of its security. Serbia always relied on Russia's help, and our existence became mutual reliance and reckoning on Russia. Russia is still the guardian of the status of Serbia and Kosovo and Metohia in the UN Security Council, a proven representative of those interests that Belgrade articulates in the highest body of the world organization. Today, "Serbia must admit that it is on the waterfront between Russia and the Western world. Someone might also see it in a impossible mission of the bridge between Moscow and Brussels. Serbia is far from Yugoslavia and does not have power for that. The special relations of Serbia and Russia are constantly in the process between Serbia and the West, between Russia and the West.

Hence, it is clear what Serbia is waiting on the way to the EU and in the EU, all the way to KiM and Russia" [3]. "Since the disintegration of Yugoslavia and the Soviet Union, as major geopolitical realities, a significant historical time has passed, almost a quarter of a century, in which the world has changed, and the question of where Serbia's relations with Russia are going, still remain open? If the SFRY knew what it wanted, and even better what it did not want with Moscow, and if these goals were successfully achieved - from those big political ones through the more important such as economic, cultural, and those on the military and military-industrial plan, that question, after the disappearance of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the USSR, sufficiently harshly sets it, and discusses it without final conclusion, in Serbia before the European road, and in this Serbia, the official candidate for membership in the European Union. It should be added that the golden Yugoslav-Soviet period was also golden for Serbian relations with the USSR, that is, with the RSFSR, with which special contractual cooperation was developed (as well as between other republics) [4].

THE SERBIA'S SECURITY IN NEW SECURITY SETTINGS

It is believed that the syntagm "new world order" came as a result of the talks between former US President George W. Bush and General Skoukroft on the fast boat "Fidelity" during fishing and before the operation known as the "Desert Storm". Thus, this syntagm will represent the so-called "working title" of American globalist, neocolonial politics. Under the imprecise and, above all, the journalistic term "new world order", the (geo)policy of establishing the dominant power of the members of the UN Security Council and, above all, the United States, as well as the group of highly developed Western countries over other countries in the world, should be assumed. This supremacy includes not only the economic, but also political, military, media and cultural superiority of these countries, which is achieved through various international organizations whose activities are strictly controlled.

And in the conditions of globalization and the existence of the bipolar world, the Republic of Serbia led a neutral military policy that was reflected, among other things, in making various decisions, but also in avoiding giving clear answers and offering a consistent idea of Serbia's security policy.

Thus, the security policy was determined by the elite in power as required, resulting from deepened and institutionalized cooperation with NATO to the military cooperation with Russia. There is still no consensus on what Serbia's security policy is and what is the content of military neutrality. This is not defined in the 2009 National Security Strategy neither. The current process of drafting a new Strategy, which the public knows little about, should result in a document from which we will clearly find out what are the values that Serbia protects, by which means and who are its partners.

³ This was best observed in statements by EU officials during the signing of the Agreement on Serbian Accession to the Civil Protection Mechanism with the EU, which openly questioned the compatibility of Serbia's participation in this Mechanism, along with the existence of the Center in Niš

⁴ In that context, the Ministry of Defense has announced that the Serbian Armed Forces is cooperating with "more than 60 countries of the world" with which it has signed bilateral military cooperation agreements, which do not have a political connotation. and especially separates bilateral military cooperation with the USA separates and, according to the statements of the former Minister of Defense, is most significant in relation to other partnerships. Gašić: Military co-operation with the United States is dominant in relation to other countries, <http://www.blic.rs/vesti/politika/gasic-vojna-saradnjasa-sad-dominantna-u-odnosu-na-drugzemlje/668cvd2>

⁵ More about this agreement in the Law on Confirmation of the Agreement between the Government of the Russian Federation and the Government of the Republic of Serbia on Cooperation in the field of humanitarian response in emergencies, prevention of natural disasters and technological disasters and removal of their consequences.

This is necessary to be transparent for all domestic national security creators, but also a clear message to other countries. In that sense, it is necessary that Serbia implement a security transition that "represents a package of measures, which must be implemented parallel in two mutually interdependent areas: a) theoretical-dochtrinal, which will result in a new security philosophy, and b) institutional-organizational, from which a new security architecture will be created. What is important for the implementation of this concept is to urgently determine the order of priorities, and their stage timing, with the strict personal duties of new security personnel" [5]. Therefore, it is necessary that Serbia clearly defines in which the security discourse it belongs to - a traditional or to the approach of an extended list of challenges, risks, and threats. It is clearly noted that the National Security Strategy does not recognize neutrality among the basic definitions, goals and principles of national security policy.

The existing military neutrality of Serbia apparently did not receive materialization in the form of consequent reforms of the security sector and enabled it to be an empty label in which political actors have since 2007 introduced content for their own needs. Therefore, it was possible for Serbia to deepen and institutionalize its cooperation with NATO through joining the Partnership for Peace program in 2006 in the form of participation in the Integration Program, Planning and Review Process, the existence of the Serbia-NATO Reform Group for the Defense System, opening the military representation in the Mission of the Republic of Serbia to the NATO in 2010 and the establishment of the NATO Military Liaison Office in Belgrade. Serbia, concluding with the adoption of the Individual Partnership Action Plan (IPAP) in 2015 and the Assembly Decision of the confirmation of the Agreement on cooperation in the field of logistics and regulation of the Status NATO forces on the territory of Serbia in 2016 rounded up the current cooperation with NATO⁶.

And in the conditions of the existence of a polarized world, the sovereignty of the state and, therefore, of national security, is being increasingly neglected. States which recognized the UN and supranational security did not give up the right to conduct the war and the right to form military alliances. On the other hand, there is still the use of a policy of force that has not changed much as it has been through the history as a process. Regardless of the form of expression, the "right to conduct the war" is widely used by NATO, and it can be used by the The Collective Security Treaty Organization as a military alliance, and other organizations such as the Shanghai Cooperation Organization, even though it is not formally a military alliance.

The fact is that one of the main features of the globalized world is the knowledge that there has been an increase in the degree of interdependence between states and nations in the fields of economic and trade relations, technology, culture, information science, communications ... of international security and politics. "As a significant consequence of these processes, there is a great deal of crisis in the readiness of the state to continue to deal with this kind of problem. Institutionally crippled, functionally blocked, politically delegitimized, identity transcended, legally deregulated, militarily decimated, economically impoverished, the state is increasingly inclined to admit its full capitulation" [6]. This should be added to the fact that stability in our region was, above all, the issue of the political will of great powers and their geopolitical interests, which this region never expelled from its focus of interest, and less depends on the policies of the states of this region.

In essence, "the wealth of the state is the basic factor of national security, because the state provides to its citizens an optimal standard of living, and on the other hand, greater development and wealth allows investment in those instruments of national security that realize or prevent the threat to security ... also, national security is extremely important for the development of the economy, and on the other hand economic stability is a prerequisite for the security of the state as it is the basis for economic growth and development and allows the state to project its national values" [7].

Until recently, the Republic of Serbia represented one of the poorest countries in Europe and this situation certainly had consequences for its national security. Serbia is still economically dependent on foreign economies and imports, which makes it subject to pressures and the influences of international political factors, which from the aspect of achieving stable security has a significant impact. Serbia needs economic cooperation with countries that are members of NATO and with the member states of the Collective Security Treaty Organization, which is why it has to adapt the development of national security. This means that in the forthcoming period, Serbia must lead a nationally responsible policy based on realistic assessments of the needs and interests of the country's security from all threats, and most of its own sovereignty.

In this context of building a stable security of Serbia, events are taking place in terms of the order of international power - the creation of a multipolar world that reduces the influence of the United States, and Russia and the European Union come to expression. This enables Serbia to harmonize its overall economic development and development of security capacity in line with new opportunities in the international political and military-security scene, which as a result should have an improvement, ie, stable economic and security development. This would mean that in the future Serbia could build its own modern security system and rationally increase its capacity, which means that there should be less impact on building national security

⁶ About the mechanisms of cooperation within the Partnership for Peace that Serbia uses see more on: http://www.mod.gov.rs/sadrzaj.php?id_sadrzaja=4358 (seen 23.04.2016.).

against security actors at the global level.

In this way, we could really talk about Serbia's military neutrality because it would have more maneuvering space for solving external and internal security issues without imposing a "side-by-side" solution⁷.

When it comes to neutrality, in literature we face several modalities of the neutral state status: permanent neutrality, neutralism and non-alignment [8]. "The essence of neutral status is the intention of a state to avoid instant or potential conflicts. To this end, the state defines a set of laws, rules and norms for the conduct of foreign policy in the future, which should contribute to the legitimization and recognition of such status by the international community" [9].

Today, there is no clear foreign policy strategy of the Republic of Serbia, and the consequent contradictory catch-all foreign policy of Serbia is caused by the unclear and unpredictable security policy of Serbia. The main ambiguities are whether Serbia, in understanding its elite and decision-makers, belongs and to which security community and which are the key threats to security in Serbia. In that sense "when it comes to relations with the most important world powers and organizations, it is evident that in order to continue the struggle for the preservation of the territorial integrity of the country, Serbia recognizes Russia as significant political backing.

In declarative terms, none of the other superpowers have nothing against the military neutrality of Serbia. Undoubtedly, the geopolitical position, and thus the political and security situation in Serbia's nearer and wider environment, decisively determined the decision to declare its military neutrality. This decision is, according to one adequate response to the unlawful attack on the territory of the Republic of Serbia, while for others it represents a significant obstacle and slowing down on a well-regulated European path"[10].

It is clear that in this way the proclaimed and vaguely conceptualized military neutrality was introduced, first of all, due to the state policy towards Kosovo, which dominates all other political decisions of the state of Serbia and limits them [11].

Therefore, the competence of the new security strategy and the new security concept will be measured by the quality of achieving an essential precondition - the transition of security and the power of protection of vital national interests, which is contrary to the efforts of the planners and implementers of the reduction of the sovereignty of the state. It is necessary to take into account that the "destabilization of security at any level" creates a situation in international relations in which global peace is increasingly questioning, new globalist challenges arise, which threaten to lead to global conflicts" [12].

Also, within the framework of new international political-security relations, military alliances have a special significance, which act in such a way as to diminish the authority and integrity of the national security of the states, and thus of the republics of Serbia, in questioning its security and sovereignty over part of its territory. "US domination (through the UN Security Council) and the NATO Pact has diminished the possibility of independent and sovereign decision-making by national states. The national state power of decision-making on the complex issues of external affairs in internal policies is limited. And NATO's transnational command structure (whose supreme commander in Europe is always an American general appointed by the president of the United States) shows that in the war situation he always acts within the framework of the alliance's own strategy. This fact shows that the sovereignty of NATO's national member states in a certain way limited by the influence of national military bureaucracies that actually constituted a powerful supra-national military block. All this in essence shows that the supranational Orlovian military and political power is projected in the form of the so-called "new world order" – totalitarian and neototalitarian" [13].

CONCLUSION

In the Resolution of the National Assembly of 26th December 2007 on the protection of sovereignty, territorial integrity and constitutional order, the Republic of Serbia introduced a passage on the military neutrality of Serbia. This decision of Serbia was not preceded by public and expert debate, in accordance with democratic practice, and such an important decision was made in one sentence, in a document which in principle relates to something else.

Neutrality is not mentioned in other laws, so the entire foreign policy and security orientation of the state is defined only with one extended sentence. From the aspect of security and relations with the most important world powers, it is evident that Serbia, in order to continue the struggle to preserve the territorial integrity of the country, recognizes a significant political backing in Russian Federation. Declaratively, neither other superpowers have nothing against the military neutrality of Serbia.

Serbia's military neutrality is a response to an unlawful attack on its territorial integrity, while for others it represents a significant obstacle on the way to EU membership. Therefore, Serbia, at least declaratively, found itself in a group of European neutral countries, although its neutrality has diametrically different characteristics from other neutral states. It can be concluded that while the Resolution of the National Assembly of the Republic

⁷ Before the unilateral declaration of independence of Kosovo (February 2008), the Assembly of the Republic of Serbia adopted on 26th December 2007 a Resolution known as the Declaration of Military Neutrality.

of Serbia has been adopted, it is the same and binding, and Serbia is a military neutral state, and accordingly it needs to develop and organize its national security. To that end, it is necessary that Serbia clearly defines what security discourse belongs to - traditional or those with an expanded list of challenges, risks, and threats.

It is clearly noted that the National Security Strategy does not recognize neutrality among the basic definitions, goals and principles of national security policy. The current process of drafting a new Strategy, which the public knows little about, should result in a document from which we will clearly find out what are the values that Serbia protects, by which means and who are its partners. There is still no consensus on what Serbia's security policy is and what is the content of military neutrality.

Also, Serbia is economically dependent on foreign economies, as it becomes vulnerable to pressures and blackouts of major international political and security factors, which reflects on all levels of security in the country.

REFERENCES

1. Buzan Barry, "People, states and fear", London, 1991. pp. 4–50.
2. Kovačević Braco, "Globalizacija i (de)suverenizacija, globalizacija i suverenitet sa osvrtom na Bosnu i Hercegovinu", Evropski defendoloski centar, Banja Luka, 2014.str.5-12 (Kovačević Braco, "Globalization and (de) sovereignty, with the focus on Bosnia and Herzegovina", European Defense Center, Banja Luka, 2014.pp.5-12).
3. Djukić Srećko "Odnosi Srbije sa Rusijom – osvrt na postjugoslovenski (postsovjetski) period", Zbornik radova Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2015, str 31-36 (Djukić Srećko "Relations between Serbia and Russia - a review of post-Yugoslav (post-Soviet) period", Proceedings of the Friedrich Ebert Stiftung, Belgrade, 2015, pp. 31-36).
4. Djukić Srećko Odnosi Srbije sa Rusijom – osvrt na postjugoslovenski (postsovjetski) period, Zbornik radova Friedrich Ebert Stiftung, Beograd, 2015, str 31-36. (Djukić Srećko, "Relations between Serbia and Russia - a review of post-Yugoslav (post-Soviet) period", Proceedings of the Friedrich Ebert Stiftung, Belgrade, 2015, pp. 31-36).
5. Pašanski Milan, Tranzicija bezbednosti: od državnog ka nacionalnom konceptu, Politika nacionalne bezbednosti br.2/2016, IPS, Beograd, 2016.godina, str. 20. (Pasanski Milan, "Security transition: from state to national concept, Politics of national security No. 2/2016, IPS, Belgrade, 2016, p. 20).
6. Despotović Ljubiša, Antinomije nacionalne (ne)moći: globalizacijski i geopolitički kontekst nacionalne bezbednosti Srbije, Politika nacionalne bezbednosti br.2/2016, IPS, Beograd, 2016.godina, str.27-45 (Despotović Ljubiša, "Antonomis of national (non)power: global and geopolitical context of national security of Serbia, National Security Policy No. 2/2016, IPS, Belgrade, 2016, pp. 27-45).
7. Dick K. N: Economics and National Security: Issues and Implications for U.S. Policy, Congressional Research Service, p.1, available at: <https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41589.pdf>, pp. 1-77 /last seen 15.05.2016.
8. Rakić Mile, Beriša Hatidža, Odnos Ruske federacije SAD i NATO prema vojnoj neutralnosti Republike Srbije, Srpska politička misao br. 2/2016., IPS, Beograd, str.271 (Rakic Mile, Beriša Hatidža, "Relationship between the Russian Federation, the USA and NATO towards the military neutrality of the Republic of Serbia, Serbian political thought no. 2/2016., IPS, Belgrade, p.271).
9. Boleslaw A. Boczek, „Neutrality in the XXI century, lessons for Serbia“, ISAC fond, Belgrade, 2011, pp. 5-12.
10. Rakić Mile, Beriša Hatidža, Odnos Ruske federacije SAD i NATO prema vojnoj neutralnosti Republike Srbije, Srpska politička misao br. 2/2016., IPS, Beograd, 278 (Rakic Mile, Beriša Hatidža, "Relationship between the Russian Federation, the USA and NATO towards the military neutrality of the Republic of Serbia, Serbian political thought no. 2/2016., IPS, Belgrade, p.278).
11. Rakić Mile, Beriša Hatidža, Odnos Ruske federacije SAD i NATO prema vojnoj neutralnosti Republike Srbije, Srpska politička misao br. 2/2016., IPS, Beograd, 278-279 (Rakic Mile, Beriša Hatidža, "Relationship between the Russian Federation, the USA and NATO towards the military neutrality of the Republic of Serbia, Serbian political thought no. 2/2016., IPS, Belgrade, p.278-279).
12. Rakić Mile, Budžak Goran, Održivost institucionalnih kapaciteta Republike Srbije u uslovima globalizacije, Srpska politička misao br. 3/2015, IPS, Beograd, 2015. str.222 (Rakić Mile, Budžak Goran, "Sustainability of Institutional Capacity of the Republic of Serbia in conditions of globalization", Serbian political thought no. 3/2015, IPS, Belgrade, 2015 p.222).
13. Kovačević Braco, Globalizacija i (de)suverenizacija, Globalizacija i suverenitet sa osvrtom na bosnu i Hercegovinu, Evropski defendologija centar, Banja Luka, 2014.str 10 (Kovačević Braco, "Globalization and (de) sovereignty, with the focus on Bosnia and Herzegovina", European Defense Center, Banja Luka, 2014. p. 10).

Подано до редакції – 16.10.2018

Рецензовано – 15.01.2019

Прийнято до друку – 20.01.2019

UDC 007 : 304 : 004.9 + 659.3

AN INTRODUCTION TO AMERICAN RHETORICAL CRITICISM: A CASE STUDY OF CLOSE TEXTUAL ANALYSIS AND M. NIXON'S 'RADIO AND TELEVISION ADDRESS TO THE PEOPLE OF THE SOVIET UNION' OF MAY 28, 1972

PhD Minielli Maureen

(Klaipeda, Lithuania)

In its traditional form, American rhetorical criticism addresses the analysis, evaluation and critique of public messages. Traditional approaches often focused on orations, but modern approaches have expanded to other entities that "communicate," including written documents and visual objects. This article introduces readers to US rhetorical criticism as means of closing intellectual knowledge gaps between global scholars. The article begins by briefly surveying traditional and newer methods of rhetorical criticism in the States. It then offers an example of rhetorical criticism, namely a close textual analysis former American president Richard M. Nixon's radio and television address to the Soviet people of the Soviet Union on May 28, 1972 as part of his Moscow summit with General Leonid Brezhnev and other Soviet government dignitaries. The article then addresses criticisms of the close textual analysis approach, and offers one remedy, namely the use of archival research. This article concludes by explicating criticism's usefulness and applicability to a variety of communication and communications.

Keywords: rhetorical criticism, close textual analysis, Richard M. Nixon, Moscow Summit, archival research

1. Introduction

The American approach to the traditional study of rhetoric is different from our Eastern European counterparts. While we both analyze traditional and modern rhetorical artifacts, our respective theoretical methodologies and critical approaches are diverse, resulting in little overlap between international colleagues. One result is the lack of familiarity by one scholar of another, leading to a *disconnect* between foreign scholars.

One reason for this disconnect is the nature of communication(s) study globally. In Eastern Europe, there are very few Western-style academic departments devoted to the study of communication like the U.S. In the States, communication scholars are generally divided into two groups and typically housed in different academic homes. Those who study the singular form of *communication* focus on the humanities and applied communication. Those who study the plural form of *communications* devote their attention to mediated or mass communication like radio, television, film, video, journalism, broadcasting, advertising, public relations, and/or social media. There is of course overlap between the two groups, and their academic training and research interests often guide which department or discipline they call home.

Eastern European approaches to the broader study of communication(s) typically arises from the perspectives of linguistics, philology, mass media, public relations, business and organizational communication, intercultural communication, and social communication (computer-mediated communication) and our academic counterparts are often dispersed over several academic departments as opposed to being housed in one or two academic departments as in the case in America. Hazen (2008) determined that out that while three different streams of communication(s) study emerged in the early twentieth century, namely speech/rhetoric, journalism, and social sciences, only the latter two are also found in Russia [1], and other Eastern European countries.

A second reason for this disconnect stems from these departmental divisions. Eastern Europeans study rhetoric in the traditional form (and by traditional I mean rhetorical address or oratory) but they approach it from the perspectives of linguistics, philology, semiotics, or political science. In the U.S. we have Linguistics and

Political Science Departments, do not have Philology Departments (they may be housed in a broader Classics or World Languages departments) and semiotics is often studied in our English Department. In the US, rhetoric is traditionally studied in Communication (oral words) and English (written words) Departments, as well Philosophy and Political Sciences. Very few American communication scholars have nothing more than a rudimentary introduction to the fields of the Eastern European counterparts, and if so, would most likely occur during their doctoral programs through a single “outside” course mandated by their program. As such, it is difficult for international rhetorical scholars to meet each other unless they are attending mutual international conferences or connect through colleagues of colleagues.

It is time that we all begin the process of connecting and sharing our respective academic efforts so that we may draw closer together as we work to advance the study of rhetoric within the broader realms of communication and communications study. This article attempts to repair the disconnect by briefly introducing readers to the American study of rhetorical criticism, identify traditional and modern approaches to criticism, briefly demonstrate its practice through a case study of former American president Richard M. Nixon’s ‘Radio and Television Address to the People of the Soviet Union’ on May 28, 1972 as part of his Moscow summit with General Leonid Brezhnev and other Soviet government dignitaries. Through the critical approach of close textual analysis, this case study demonstrates the complexities and usefulness of rhetorical criticism in communication scholarship. It also addresses criticisms of the approach and suggests one remedy of those criticisms, namely the use of archival research. This article concludes with a call for global communication scholars to become familiar with the approaches of their international counterparts so that intellectual gaps can be diminished and awareness of additional approaches can broaden our collective scholarship as it applies to the analysis and criticism of communication(s).

2. The Study of Rhetorical Criticism in America

Traditionally, American rhetorical scholars are trained in two broad areas: rhetorical theory and rhetorical criticism. Both areas draw from an eclectic array of academic fields, including history and political science, logic, argumentation and persuasion, philosophy, psychology and sociology, and media, public relations, and journalism. This section introduces the reader to American rhetorical criticism by briefly discussing traditional and modern approaches.

2.1 Neo-Aristotelian Criticism

The most traditional approach for rhetorical criticism is neo-Aristotelian (based on the works of Aristotle) and examines a rhetorical artifact in terms of *ethos* (credibility), *logos* (logical arguments), and *pathos* (emotional appeals). This approach, once popular amongst scholars in the early and middle twentieth century, is now reserved for upper level undergraduate and entry level graduate rhetoric courses as a student entry point into the study of rhetorical theory and criticism. If we were to apply Neo-Aristotelian criticism to Nixon’s address to the Soviet citizens, we would most likely focus on *pathos* since the address is predominantly ceremonial in nature and employs numerous emotional appeals. Background research about the speech would also support our decision to focus on this persuasive appeal. As Nixon speechwriter Raymond Price (1977) noted, Nixon’s address “drew heavily on the soft of homespun analogies and simple folk tales so popular in Russian tradition. It also played to the strong emotional feelings the Russian still have about World War II, and particularly to the intense concern for children which is characteristically Russian” [2]. The critical rhetorical scholar would then examine these intentional acts and interpret the emotional appeals as a means of measuring the speech as a success or failure. The scholar would also take particular note of the American president’s speech peroration, for Nixon’s Chief of Staff H.R. Haldeman (1994) stated that Nixon felt a speech’s conclusion was the most important part of a public speech [3]. In Nixon’s May 1972 address, the president chose to conclude with a World War II story of a young girl named Tanya Savicheva. Savicheva was the young Soviet girl who kept a diary and recorded the atrocities of World War II, and in particular the siege of Leningrad, as well as the deaths of her family members [4]. Price noted that while the reference to Savicheva drew “snickers” of derision from the American press, it emotionally appealed and resonated with the Russian listeners [5] and contributed to the speech’s success. Haldeman also noted that the president thought the reference to Savicheva was the most important part of his speech [6].

This brief introduction to a traditional American rhetorical criticism method illustrates just one of many ways a communicative artifact can be evaluated. The artifact can be analyzed in several ways like levels of success, immediate and/or long term effects, or degrees of influence on listeners. Coupled with background research, it is critical assessment and evaluation like the example above that helps us produce effective evaluations of public addresses.

2.2 Additional Traditional Theorists and Philosophers

There exists a litany of other traditional theorists and philosophers whose ideas have been utilized in rhetorical criticism. Cicero [7] remains a popular philosopher from the Ancient Greece period as does St. Augustine [8] from the Roman period. The works of Archbishop Richard Whatley [9], Hugh Blair [10], David Hume [11], and Edmund Burke [12] also populated early American rhetorical criticism approaches in the twentieth century.

2.3 Additional Traditional Methodologies

Other traditional methods include the narrative paradigm [13], metaphors [14], genres [15], and ideographs [16], as well as the perspectives of fantasy-theme analysis and symbolic convergence [17] and feminism [18]. Like neo-Aristotelianism, these methodological approaches serve as “lens” to observe and evaluate a rhetorical event, or what rhetorical scholar Lloyd Bitzer called “the rhetorical situation” [19]. For example, Hillary Clinton’s 2016 Democratic National Convention Acceptance speech [20] could be examined through her use of narrative, metaphors, or ideographs, compared to past convention acceptance speeches as part of a generic approach, investigated for her message’s effectiveness toward reaching her audiences, or analyzed from a feminist perspective. These and other traditional approaches offers rhetorical scholars an eclectic array of perspectives to interpret and criticize a rhetorical event. In addition, these perspectives also transcend academic disciplines and illustrate past and current American theoretical cross-disciplinary interests, including literature, philosophy, and psychology.

2.4 Burkean Criticism

A popular method to the study of rhetoric that has transcended time is Burkean criticism. It is based on the writings of Kenneth Burke, who works on literary theory and criticism continue to be studied by scholars from different academic fields. His book *A Rhetoric of Motives* is a standard graduate course text that introduces his theories of imagery, identification and consubstantiality, and other elements related to the study of rhetoric [21]. One of Burke’s most popular approaches is that of the *dramatistic pentad*, which analyzes human relationships and motives. The pentad, consisting of Act, Scene, Agent, Agency, and Purpose, is a critical method for analyzing symbol-using humans and subsequent actions that create what he terms “drama” [22]. Burke’s works are notably difficult to read and understand, and a scholarly, academic association is devoted solely to the study of ideas, the Kenneth Burke Society (<http://www.kbjournal.org/kbs>).

2.5 Modern Rhetorical Criticism Theorists and Philosophers

As American interest in rhetorical criticism expanded in the late twentieth century, so did its array of theorists and philosophers of the modern era. Some of the more notable ones include Hannah Arendt [23], Mikhail Bakhtin [24], Michel Foucault [25], Jürgen Habermas [26], and Chaim Perelman [27]. This progression from the ancient philosophers to more contemporary ones occurred in part to greater awareness of the works from international scholars and theorists. In many ways it also paralleled the interests in these individuals from colleagues in different disciplines, including philosophy, comparative literature, political science, and sociology.

2.6 Postmodern Criticism

The traditional and modern approaches have gradually given way to the twentieth-century’s postmodern period of critical approaches that parallel updated interests from the mainstream and academic status quos. These newer approaches include queer [28], social movements [29], public memory [30], postcolonial [31], and framing [32]. These newer approaches also embrace and reflect the trends, sentiments, and perspectives of certain societal entities. In many ways it also mirrors what is occurring politically and culturally in a given, regional society, and appears to quickly become integrated in other societal entities thanks to immediate information sharing between traditional and contemporary forms of technology.

3. Close Textual Analysis and Richard M. Nixon’s ‘Radio and Television Address to the People of the Soviet Union’ of May 28, 1972

Another popular method for rhetorical criticism is *close textual analysis* (CTA) [33]. Close textual analysis is an interpretive method, and its goal, as Browne (2016) points out, is to “explain how texts operate to produce meaning, effect persuasion, and activate convictions in public contexts” [34]. Masterson (1985) indicates it is important to focus on its organization as that assists readers with understanding the orator’s rhetorical techniques and the meanings they are trying to create [35].

In order to use this approach, the critic must be intimately familiar with a number of elements. The first element is knowledge of the *orator* – their biographical history, the ascension to their current position, their personality and temperament, their style of speaking and argumentation, and their peculiarities with word

choice. The second element is knowledge of the *event*, or what occurred, who was involved, and what was the event's end result. The third element is knowledge of the *situation* – or the competing events or activities of that time frame that enveloped the event and prompted the speaker to speak. Coupled with the situation is knowledge of the event's *context*. In this sense, the critic needs to understand the status quo at the time of the oration, or the climate in which the oration was delivered. Critics also have to know of competing events that were occurring concurrently for the orator to understand issues like timing of the speaker's oration as well as any rhetorical constraints that shaped the final address. It is also important for the critic to examine an oration as it was delivered at that moment in time to understand how activities were conducted and speakers spoke (as opposed to criticizing through a contemporary lens). The fourth element is *historical knowledge*. Strong awareness of the legacy of the event and past responses by previous orators helps the rhetorical critic understand better why the current orator said and acted as he or she did. The fifth element is knowledge of *rhetorical strategies*, or the various techniques speakers use to convey their message and its meaning. These techniques include the different aforementioned traditional, modern, and post-modern approaches to rhetorical criticism but often include news lenses as well, including exclusion [36], anti-politics and negativity [37], and irony [38]. It is also not uncommon to employ multiple critical approaches within one study, depending on the orator, artifact, or situation [39]. This is due in part to awareness of a message's rich complexity. It is also due in part to greater awareness of critical approaches that, when combined, offer deeper interpretations of a rhetorical artifact.

To illustrate the CTA approach, this article examines former president Richard M. Nixon's address to the citizens of the Soviet Union at the end of May, 1972. This address was part of the larger summit held in Moscow between the American president and various White House personnel and Soviet General Secretary Leonid Brezhnev and other high-ranking Soviet officials. The address was delivered on the evening of Sunday, May 28, 1972, from the Green Room of the Grand Kremlin Palace in Moscow. As was customary at the time, the speech was approved by the Soviets in early May [40] and was broadcast live via television and radio in the U.S.S.R. and simultaneously via satellite back to the US [41].

Deemed a "mildly successful" oration by the *New York Times* [42], Nixon's address was rhetorically situated within several contexts that are important to examine as part of the measure of a message's effectiveness. The first and more immediate contextual sphere that situated the speech was the temporal context of May 1972, which witnessed the Nixon administration ordering the Haiphong Harbor mining and renewal of the bombing of Hanoi as part of its efforts to resolve the Vietnam War. Internal White House documents suggested that Nixon's aides thought that the Soviets would cancel the summit due to bombing of the harbor that resulted in the damage of four Russian ships and the loss of life of a lone Russian seaman [43]. Haldeman (1994) noted that the days following the mining depicted a White House president and staff anxious about the Summit's status until they received word from the Soviets that it would occur as planned [44]. The immediate contextual sphere itself was situated within a larger contextual sphere of the Vietnam War that had transcended several American presidencies and was a foreign policy situation that Nixon actively sought to resolve. Also, the war was an issue that created immense domestic strife and division in the US and was the subject of repeated citizen and media attacks on the President.

A third contextual sphere present was Nixon's trip to the People's Republic of China that had occurred three months earlier in February 1972. Historic and unprecedented in of itself, the trip was also part of a larger Nixon administration and presidential first term foreign policy strategy called "triangulation" [45]. That strategy pitted the Soviets and the Chinese against each other to assist the US with North Vietnamese negotiations with the end goal of resolving the Southeast Asian conflict. In return, the Americans would extend favors and privileges to the country offering the most assistance, like "favored nation status," or American food items like grain. Internal White House documents also suggested the Soviets were using the Summit for their own political gain. One document suggested that Soviets were eager to host the Summit to demonstrate that "the USSR enjoys a more intimate and substantive relationship with Washington than Peking can command" [46]. Other documents illustrate what the Nixon administration saw as angst and fear on the part of the Soviets as the new American relationship with the Chinese began to develop [47].

A fourth contextual sphere present was the impending 1972 presidential elections and Nixon's quest for a second presidential term. Although he was presumed to be the Republican Party's nominee, there were numerous Democratic opponents who were vying for their party's nomination. During the winter and spring of 1972, Nixon was well aware of the political mileage he could generate from historic China trip as well as the Moscow Summit, and he often directed his staff to constantly and consistently massage the public relations aspect of these events in ways that would enhance his chances for re-election [48].

Historical analysis of available literature like presidential and staff memoirs suggest Nixon carefully and strategically crafted his presidential orations [49], and that his May 1972 Soviet address intentionally utilized notable rhetorical techniques designed to resonate with the Soviet citizenry. The speech was also carefully designed to highlight the Summit's successes and minimize the issues that had yet to be finalized between the two

nations, but also present an American perspective on various foreign issues to Russian citizens [50].

A close reading of his speech reveals standard Nixon oratorical themes and techniques as well as specific, strategic strategies employed specifically to appeal to Soviet listeners. For example, a common rhetorical theme for Nixon orations was *peace*. Against the backdrop of an unpopular war, the American president was dedicated to ending the Southeast Asian conflict and achieving global peace.

Another standard Nixon rhetorical technique is what I would call *ask and answer*. Nixon used this technique of stating a question and then answering it. The president would state to his listeners that someone had asked him a question to which he publicly responds with an answer. There are problems with this approach, though. First, the “someone” asking the question is rarely identified by name or occupation, so it is unclear if this individual actually exists or if this technique has been employed to allow the president to introduce and discuss topics of his choosing, but cloaks or reframes it as a question coming from an interested American citizen. Second, audiences expect the orator to be truthful with their words. Because the individual has not been identified, audiences will believe the orator is truthful when he or she says this person actually exists. This is especially true of American presidents [51]. This technique opens the door for potential audience manipulation by the speaker, particularly those who know that those who are loyal to the orator will assume his words to be real and authentic, and will not question the actual existence of the “someone.” Finally, the orator has the opportunity to respond publicly and share his answer with his attentive audiences. This allows the orator to direct the topics to be discussed in the address and affords him or her the manufactured opportunities to respond in front of the listeners. This technique is popular when leaders want to appear as a leader, or depict him or her as fulfilling a leadership role. As such, this strategy is very popular and successful as it allows the orator to control what topics are discussed and respond in a way that they choose in an oratorical moment that he or she has created.

It is also evident that Nixon’s address to the people of the Soviet Union was carefully crafted for them. For example, when Nixon referenced the “mushroom rain” that greeted him upon his arrival, he used that reference as rhetorical device to appeal to his listeners who believe in “good omens.” This strategy represented a clear departure from the style of address Nixon typically delivered to American audiences. Another clear oratorical departure is the president’s reference to the proverb: “Make peace with man and quarrel with your sin” [52]. Nixon’s speechwriters were well aware of rhetorical strategies like proverbs that would resonate with Soviet audiences. In addition, this proverb acted as a quasi *ask and answer* strategy as it allowed Nixon to respond to the proverb and then follow up with the statements he desired to impart. A third departure also caters to his Soviet listeners, namely philosophizing. In the West, and particularly in the early 1970s, the Soviets were characterized as intellectuals and deep thinkers. As such, employing a philosophical strategy would resonate with a wide range of Soviet citizens, and work to close the distance between “East” and “West.”

The most notable rhetorical strategy employed by Nixon was the aforementioned story of Tanya Savicheva at the end of his address. As mentioned earlier, the president considered an oration’s conclusion to be the most important of a public speech. Nixon was particularly moved by Savicheva’s story and mentioned her in the speech’s conclusion as a means of appealing one last time to the Soviet citizenry about global peace. This rhetorical technique also served as a “bookend” for his address. The bookend technique is often used in public oratory to initially introduce a theme that is discussed in more depth in the body of the speech. The theme is then referenced again in the speech’s conclusion as a means of creating a circular approach for the whole address and return the listeners to the speech’s introduction. Psychologically, the bookend approach returns listeners to the introduction’s theme, after the speech itself has provided them with additional information that makes the theme more appealing. In effect, it is a technique to inform listeners about various subjects as a means of convincing them to believe and support the president’s words and ideas.

As Jamieson (1996) noted, the story of Tanya Savicheva became a favorite rhetorical technique for Nixon as he used it in three other speeches after initially introducing it during his address to the Soviet citizens. Because of its *appeal to remembering*, it served as effect device for the president to recycle and reuse as part of his 1972 presidential re-election attempt [53]. Nixon’s awareness of the strong, emotive power generating by Savicheva’s tale is evident in an August 14, 1972 memo from the president to Haldeman. In it, Nixon requested his chief of staff to work with other White House personnel to find a letter from a US citizen who had lost a father or brother in the Vietnam War. The president indicated that this letter would provide a brilliant segue to his “Tanya” story for his presidential party nomination acceptance speech [54]. While Nixon eventually did not use the Vietnam letter approach, he did use the Savicheva story in his August 24 acceptance. The Nixon White House knew how powerful the story was, and used it to their advantage during the election season. The video of Nixon visiting Savicheva’s grave in Leningrad during the Moscow Summit was aired on American television the night before the nomination, with the president followed up with a modified version of his Soviet people address’s conclusion for his acceptance speech [55]. It is obvious that Nixon and his handlers were exploiting the Summit and the story to ensure his reelection bid would be successful. An informed rhetorical scholar employing the close textual analysis approach would also be successful in fleshing out themes and techniques that

casual readings may miss, and interpret and explain those strategies to reveal the motives and intentions of the orator.

4. The Connection between Close Textual Analysis and Archival Research

The aforementioned Nixon August 14, 1972 memorandum also illustrates an important reason for rhetorical scholars to conduct thorough research. One of the criticisms lodged toward the close textual analysis approach is its *subjective* nature. Consequently, this and other interpretive forms of rhetorical criticism are not as highly favored as are those relying on concrete, statistical data that populates the work of communication social scientists. While philosophers would argue that all interpretive information is inherently *subjective*, including the interpretation of *objective* data, the position communication scholars take is that interpretations based on substantive, *objective* information are more valid than interpretation and conjecture alone. Rhetorical criticism is based on interpreting artifacts based on available external information as well as evaluative theories that generate informed interpretations. Often our field utilizes external (e.g. widely available) *secondary* research materials like memoirs and third party or journalist-based accounts to provide information to support an author's claims [56]. But archival research, in its *internal* form as *primary* research materials, can be viewed as more *objective* forms of data sets that better explain options, choices, arguments, and decisions. As such, archival research can better inform scholarly interpretations and make them less *subjective*.

Various documents discovered in the Nixon Archives illustrate the above position. For example, in mid-April 1972, Nixon's staff began thinking about the President's public statements during the Summit. In his April 19 memo to Price, U.S. National Security Council staff member A. Denis Clift raised several points about various "themes" that could anchor Nixon's public Summit oratory that eventually materialized in Nixon's May 28 speech to the Soviet citizenry. One such theme referenced Nixon's previous Russia trip thirteen years prior, and argued for its placement in a public Nixon communicative form:

In his 1959 radio-television address Mr. Nixon quoted and then answered questions he had been asked during his trip by various Soviet citizens. Fortunately or unfortunately, Soviets are asking the same questions of us today. They are still passionately interested in the American standard of living, puzzled by our social problems, and unsure about our peaceful intentions in the world. Perhaps the President could in his television address to the Soviet people (or other public statement if he is not granted television time) refer to this continuity of interest and describe the progress made over the past decade in the United States and abroad. This would provide the framework for an upbeat tone on Soviet-American relations and the international environment in general and at the same time provide a rationale for dealing candidly with the sensitive subjects raised in 1959 [57].

Clift's advice was partially heeded and Nixon's rhetorical theme of peace was utilized in his address. The president often referenced his desire for global peace, for individual autonomy of countries, and his desire for cordial relations between the Soviet and American citizens [58].

In addition, Nixon originally intended to reference his meetings in Moscow in the first paragraph of his speech, but was subsequently replaced with the line "to bring you a message of friendship from all the people of the United States" [59] In other words, Nixon replaced his intention to demonstrate serious, concerted, and dedicated work with a ceremonial theme employing pathos. Also, in the same April 19th memorandum, Clift stated that the US and the U.S.S.R had not fought each other in wars or other military events, and that both countries remembered the Elbe meeting that is a "well known and cherished symbol of our cooperation in WW II" [60]. This suggestion was subsequently incorporated into the second paragraph of Nixon's address as a means of strategically reminding listeners of the longstanding cooperation between the two nations.

These shifts in content, strategy, and effect suggest that Nixon and his aides decided against a policy-oriented, informative speech (that may have resulted in the appearance of competition and divisiveness between the two countries) in favor of a speech that was primarily ceremonial in nature and intentionally enacted emotional appeals of friendship, safety, and collaboration to persuasively appeal to his listeners.

Notes in Nixon Speechwriter Raymond Price's archival documents indicate the Nixon address went through at least 3 drafts and was reviewed and commented on by Nixon advisor Henry Kissinger [61]. This approach of multiple drafts and multiple eyes was typical for the Nixon wordsmithing process. During Nixon's first presidential term, the president would create groups or sets of speech writers to work on the same topic and create what they thought a Nixon speech should address, what themes they should employ, and the rhetorical strategies they should utilize. Nixon, then, would take the best from each group's version to craft his final address. In addition, topics that involved certain subjects or branches of government were vetted by associated individuals ahead of time, in terms of content and form, and prior to the final oration iteration. For example, any passage referencing foreign affairs would first be reviewed by the Department of State.

In an undated "Draft Communiqué" located in White House Press Secretary Ronald Ziegler's files is a passage that resembles a paragraph from the middle of Nixon's speech. The communiqué's paragraph stated that "They affirmed that every country, without exception, has the sovereign right to live out its national destiny

without any interference of any sort from any other country” [62]. The Soviet citizenry speech paragraph stated: “We believe in the right of each nation to chart its own course, to choose its own system, to go its own way, without interference from other nations” [63]. The closeness in subjects and wording suggests that this portion of Nixon’s address was planned out well in advance of the Summit, and not written as a response to the activities created or generating during the Summit. It also indicates that other White House individuals beyond the primary speech writers had input on the content and wording of Nixon’s address. As an example, Nixon was advised to refer to the Soviets as “Peoples” by William Safire, one of his speechwriters [64].

Price’s archival documents also contains several “speech inserts” by various administration personnel designed for potential inclusion into Nixon’s address. Those inserts that did not make the final speech version include references to high praise for the American President [65], Nixon’s achievements in China and the U.S.S.R. [66], nuclear weapons statistics [67], and comparisons of Nixon to Woodrow Wilson [68]. These additions most likely did not fit with Nixon’s intentions of *pathos* (emotional appeals) over *ethos* (credibility) and were excluded due its content as well as any potential adverse mediated effects they could have generated in the minds of the listeners (not only Soviet and American audiences, but also the audiences of allies and foes).

These documents suggest that Nixon favored illuminating a celebratory approach of peace and unification in his address over employing a direct, policy approach of that would highlight differences. In addition, these documents reveal information that might otherwise be left unknown: the originators of ideas, the choices of topics and words that are available or omitted, the rationales behind choosing one linguistic option over another, and the decisions that were made to favor/disfavor and include/omit specific topics and wordings. Scholars who elect to use *primary* documents over *secondary* sources can thus be assured they are generating better interpretations and conclusions because the former were contextually generated at that moment in time, instead of the latter that often relies on an author’s notes and/or memories, or post-presidential reflections by various former employees.

5. Conclusion

As with other Nixon addresses through his one and a half presidential terms, many individuals offered suggestions for content and wording of various presidential addresses. These individuals included various White House staff members in addition to other personnel from other government agencies and non-government individuals like business, religious, and labor leaders. Archival research unearths these nuances and strategies that serves to strengthen a close textual analysis of former American president Richard M. Nixon’s radio and television address to the Soviet people of the Soviet Union on May 28, 1972 as part of the Moscow summit. This case study illuminates the rhetorical strategies and techniques the US leader took deliver an oration that would resonate with his Soviet listeners.

While traditional rhetorical criticism focuses on public orations, modern approaches have widen the scope of artifacts that can be studied. For example, close textual analysis can be applied to a television anchor’s commentary or a journalist’s published opinion, or a feminist critique can be made of the Motherland Monument in Kyiv or a public figure’s social media postings. Awareness of American critical approaches based on the fields of history, political science, philosophy, logic, argumentation, persuasion, psychology and sociology can broaden the approaches of our Eastern European colleagues who often approach criticism from similar fields as well as ones that are predominant in Western communication scholarship, like literature, linguistics, philology, and world languages. It is imperative for global scholars to continue to close intellectual gaps and share their knowledge and practices so that we can learn from each other and open new avenues to communication’s and communications’ analysis and criticism. We welcome and look forward to our Eastern European counterparts’ discussions of their specific methodologies and approaches to criticism as part of a symbiotic process to draw us closer together.

References

1. Hazen, M. D. (2008). ‘Thoughts on the development of the communication discipline in the United States and Russia’, *Russian Journal of Communication*, 1, p455-475. dx.doi.org/10.1080/19409419.2008.10756730.
2. Price, R. (1977). *With Nixon*. New York, NY: Viking Press.
3. Haldeman, H. R. (1994). *The Haldeman diaries: Inside the Nixon White House*. New York, NY: G. P. Putnam’s Sons.
4. Heberer, Patricia (2011). *Children during the Holocaust*. Lanham, MD: Alta Mira Press;
5. Tuchinskaya, Irina. "Дневник Тани Савичевой покажут впервые за 35 лет (Diary of Tanya Savicheva will be displayed for the first time in 35 years)". *Komsomolskaya Pravda*. Retrieved from <https://www.kp.ru/online/news/536548/>.
6. Nixon, R. N. (1972). ‘Radio and television address to the people of the Soviet Union’, *Public Papers of the Presidents: Richard Nixon, 1972*. Washington, DC: US Government Printing Office, pp. 629-632. Haldeman, 467.
7. See Cicero Sattler, W.M. (1949). ‘Some platonic influences in the rhetorical works of Cicero’, *Quarterly Journal of Speech*, 35(2), p164-169; Murphy, J.J. (1967). ‘Cicero’s rhetoric in the middle ages’, *Quarterly Journal of Speech*,

- 53(4), p334-341; Kennedy, G. (1968). 'Antony's speech at Caesar's funeral. *Quarterly Journal of Speech*, 54(2), 99-106; Brinton, A. (1988).
8. Cicero's use of historical examples in moral argument', *Philosophy & Rhetoric*, 21(3), p169-184;
  9. Goodwin, J. (2001). 'Cicero's authority'. *Philosophy & Rhetoric*, 34(1), p.38-60;
  10. O'Rourke, S.P. (2007). 'The rhetorical dynamics of judicial situations: Joseph Story, Ciceronian rhetoric, and the judicial response to American slavery', *Advances in the History of Rhetoric*, 10, College Park, MD: American Society for the History of Rhetoric, pp. 43-71.
  11. See Riley, F.K. (1936). 'St. Augustine, public speaker and rhetorician', *Quarterly Journal of Speech*, 22(4), p572-578; Murphy, J.J. (1960). 'Saint Augustine and the debate about a Christian rhetoric', *Quarterly Journal of Speech*, 46(4), p.400-410; Johnson, W.R. (1976).
  12. 'Isocrates flowering: The rhetoric of Augustine', *Philosophy & Rhetoric*, 9(4), p.217-231;
  13. Detwiler, T. (1988). 'Viewing Robertson's rhetoric in an Augustinian mirror', *Journal of Communication & Religion*, 11(1), p22-31; Troup, C.L. (2001). 'Rhetoric interpretation in Augustine's confessions', *Journal of Communication & Religion*, 24(1), p43-67;
  14. Lauer, I. (2007). 'Augustan rhetoric: The declining orator', *Advances in the History of Rhetoric: The First Six Years*. R.L. Enos & D.E. Beard (eds.) West Lafayette, IN: Parlor Press, pp. 351-367.
  15. See Pence, O.L. (1953). 'The concept and function of logical proof in the rhetorical system of Richard Whately', *Speech Monographs*, 20(1), p23-38;
  16. Pomeroy, R.S. (1963). 'Whately's Historic doubts: Argument and origin', *Quarterly Journal of Speech*, 49(1), p62-74;
  17. Anderson, F.D., & Hayes, M. (1967). 'Presumption and burden of proof in Whately's speech on the Jewish civil disabilities repeal bill', *Speech Monographs*, 34(2), p133-136;
  18. Leathers, D.G. (1969). 'Whately's logically derived "rhetoric": A stranger in its time', *Western Speech*, 33(1), p.48-58;
  19. McKerrow, R. E. (1976). 'Campbell and Whately on the utility of syllogistic Logic', *Western Speech Communication*, 40(1), p3-13;
  20. Sproule, J.M. (1976). 'The psychological burden of proof: On the evolutionary development of Richard Whately's theory of presumption', *Communication Monographs*, 43(2), p115-129;
  21. Whedbee, K. (1998). 'Authority, freedom, and liberal judgment: The presumptions and presumptuousness of Whately, Mill, and Tocqueville', *Quarterly Journal of Speech*, 84(2), p171-189;
  22. See Golden, J.L. (1952). 'Hugh Blair: Minister of St. Giles', *Quarterly Journal of Speech*, 38(2), p155-160;
  23. Cohen, H. (1958). 'Hugh Blair's theory of taste', *Quarterly Journal of Speech*, 44(3), p265-274;
  24. Bevilacqua, V.M. (1967). 'Philosophical assumptions underlying Hugh Blair's lectures on Rhetoric and Belle Lettres', *Western Speech*, 31(3), p150-171;
  25. Friedenber, R.V. (1984). 'Rabbi Isaac Mayer Wise and American's Judaism's rhetorical indebtedness to Reverend Hugh Blair', *Religious Communication Today*, 7, p12-18;
  26. Longaker, M.G. (2008). 'The political economy of rhetorical style: Hugh Blair's response to civic-commercial dilemma', *Quarterly Journal of Speech*, 94(2), p179-199;
  27. Smith, C.R. (2016). 'Constructing a neo-romantic rhetorical theory', *Western Journal of Communication*, 80(2), p. 220-237;
  28. O'Rourke, S.P. (2007). 'Sentimental journey: The place and status of the emotions in Hugh Blair's rhetoric', *Advances in the History of Rhetoric: The First Six Years*. R.L. Enos & D.E. Beard (eds.) West Lafayette, IN: Parlor Press, pp. 308-325.
  29. See Pomeroy, R.S. (1962). 'Hume on the testimony for miracles', *Speech Monographs*, 29(1), p. 1-12;
  30. Bitzer, L.F. (1969). 'Hume's philosophy in George Campbell's Philosophy of Rhetoric', *Philosophy and Rhetoric*, 2(3), p139-166;
  31. Golden, J.L. (1970). 'The influence of rhetoric on the social science theories of Giambattista Vico and David Hume', *Western Speech*, 34(3), p.170-180;
  32. Bormann, D.R. (1985). 'Some "common sense" about Campbell, Hume, and Reid: The extrinsic evidence', *Quarterly Journal of Speech*, 71(4), p.395-421.
  33. Bryant, D.G. (1933). 'Edmund Burke on oratory', *Quarterly Journal of Speech*, 19(1), p1-18;
  34. Bryant, D.G. (1934). 'Edmund Burke's opinions of some orators of his day', *Quarterly Journal of Speech*, 20(2), p.241-254;
  35. Bryant, D.G. (1956). 'Burke's present discontents: The rhetorical genesis of a party testament', *Quarterly Journal of Speech*, 42(2), p115-126;
  36. Snow, V.F. (1956). 'Robert C. Johnsons' appraisal of Edmund Burke's eloquence', *Quarterly Journal of Speech*, 42(3), p243-249;
  37. Browne, S.H. (1989). 'Burke's speech on conciliation: The pragmatic basis of rhetorical judgement', M.C. Leff and F.J. Kauffeld (eds.) Davis, CA: Hermagoras Press, pp. 55-80;
  38. Lucaites, J.L. (1989). 'Burke's speech on conciliation as oppositional discourse', M.C. Leff and F.J. Kauffeld (eds.) Davis, CA: Hermagoras Press, pp.81-89.
  39. See Fisher, W. R. (1984). "Narration as human communication paradigm: The case of public moral argument." *Communication Monographs*, 51, 1-22. dx.doi.org/10.1080/03637758409390180;
  40. Fisher, W. R. (1985a). "The narrative paradigm: An elaboration." *Communication Monographs*, 52, 347-367. dx.doi.org/10.1080/03637758509376117;

41. Fisher, W. R. (1985b). "The narrative paradigm: In the beginning." *Journal of Communication*, 35, 74–89. doi: 10.1111/j.1460-2466.1985.tb02974.x;
42. Fisher, W. R. (1988). "The narrative paradigm and the assessment of historical texts." *Argumentation and Advocacy*, 25, 49–53;
43. Fisher, W. R. (1989). "Clarifying the narrative paradigm." *Communication Monographs*, 56, 55–58. dx.doi.org/10.1080/03637758909390249
44. Ivie, R. L. (1982). 'The metaphor of force in prowar discourse: The case of 1812', *Quarterly Journal of Speech*, 68, p240-253;
45. Ivie, R. L. (1985). 'Literalizing the metaphor of Soviet savagery: President Truman's plain style', *Southern Speech Communication Journal*, 51, p.91-105;
46. Ivie, R. L. (1987). 'Metaphor and the rhetorical invention of cold war 'idealists'', *Communication Monographs*, 54, p165-182.
47. Harrell, J. and Linkugel, W. A. (1978). 'On rhetorical genre: An organizing principle', *Philosophy & Rhetoric*, 11, p262-281;
48. Jamieson, K. H. and Campbell, K. K. (eds.) (1978). *Form and genre: Shaping rhetorical action*. Falls Church, VA: Speech Communication Association;
49. Fisher, W. R. (1980). 'Genre: Concepts and applications in rhetorical criticism', *Western Journal of Communication*, 44, p288-299;
50. Campbell, K. K. and Jamieson, K. H. (1990). *Deeds done in words: Presidential rhetoric and the genres of governance*. Chicago: University of Chicago Press.
51. McGee, M. C. (1975). 'In Search of 'the people': A rhetorical alternative', *Quarterly Journal of Speech*, 61, p235-249;
52. McGee, M. C. (1978). ''Not men, but measures': The origins and import of an ideological principle', *Quarterly Journal of Speech*, 64, p141-154;
53. McGee, M. C. (1980). 'The 'ideograph': A link between rhetoric and ideology', *Quarterly Journal of Speech*, 66, p. 1-16;
54. McGee, M. C. (1984). 'Another Philippic: Notes on the ideological turn in Criticism', *Central States Speech Journal*, 35, p43-50.
55. Bormann, E.G. (1972). 'Fantasy and rhetorical vision: The rhetorical criticism of social Reality', *Quarterly Journal of Speech*, 58, p396-407;
56. Bormann, E.G. (1973). 'The Eagleton affair: A fantasy theme analysis', *Quarterly Journal of Speech*, 58, p143-159;
57. Bormann, E.G. (1982). 'Fantasy and rhetorical vision: Ten years later', *Quarterly Journal of Speech*, 68, p.288-305;
58. Bormann, E.G. (1983). 'The symbolic convergence theory of communication and creation, raising, and sustaining public consciousness', In J.I. Sisco (ed.) *The Jensen Lectures: Contemporary Communication Studies*, pp. 71-90;
59. Bormann, E.G. (1985). *The force of fantasy: Restoring the American dream*. Carbondale: Southern Illinois Press.
60. Campbell, K.K. (1989). *Man cannot speak for her: A critical study of early feminist rhetoric*. New York: Greenwood Press;
61. Campbell, K.K. (1993). 'Stanton's "Solitude of Self": A Rationale for Feminism', In T. W. Benson (ed.) *Landmark Essays on Rhetorical Criticism* Davis, CA: Hermagoras Press, pp. 189-199;
62. Condit, C.M. (1997). 'In praise of eloquent diversity: Gender and rhetoric as a public persuasion', *Women's Studies in Communication*, 20, p91-116;
63. Campbell, K.K. (2001). 'Rhetorical feminism', *Rhetoric Review*, 20, p9-12.
64. Bitzer, L.F. (1968). 'The rhetorical situation', *Philosophy and Rhetoric*, 1, p1-14;
65. Bitzer, L.F. (1978). 'Rhetoric and public knowledge', In D. Burks (ed.) *Rhetoric, Philosophy, and Literature: An Exploration*, pp. 67-94;
66. Bitzer, L.F. (1980). 'Functional communication: A situational perspective', In E.E. White (ed.) *Rhetoric in Transition: Studies in the Nature and Uses of Rhetoric*, pp. 21-38;
67. Bitzer, L.F. (1987). 'Rhetorical public communication', *Critical Studies in Mass Communication*, 4, p.425-428.
68. Clinton, H. (2016, July 28). Transcript: Hillary Clinton's Speech at the Democratic Convention. *New York Times*. Retrieved November 23, 2018 from <https://www.nytimes.com/2016/07/29/us/politics/hillary-clinton-dnc-transcript.html>
69. Burke, K. (1950). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley: University of California Press.
70. Burke, K. (1945). *A Rhetoric of Grammar*. Berkeley: University of California Press.
71. See Arendt, H. (1998). *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press. (Original Work published 1958);
72. See Bakhtin, M.M., and Holquist, M. (1981). 'Discourse in the Novel', *The Dialogic Imagination*. Austin: University of Texas Press, pp. 269-422;
73. Schuster, C.I. (1985). 'Mikhail Bakhtin as rhetorical theorist', *College English*, 47(6), p.594-607;
74. Bakhtin, M.M., Holquist, M., McGee, V., and Emerson, C. (1986). 'The Problem with Speech Genres', *Speech Genres and Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press, pp. 60-102;
75. Newcomb, H.M. (1984). On the dialogic aspects of mass communication. *Critical Studies in Mass Communication*, 1(1), p.34-50;
76. Hoy, M. (1994). 'Joyful mayhem: Bakhtin, Football songs, and the carnivalesque', *Text & Performance Quarterly*, 14(4), p.289-304;
77. Rogers, R.A. (1998). 'A dialogics of rhythm: Dance and the performance of cultural conflict', *Howard Journal of Communication*, 9(1), p.5-27.

78. Foss, S.A., Foss, K.A., & R. Trapp. (1991). 'Michel Foucault', *Contemporary Perspectives on Rhetoric*, 2nd ed. Prospect Heights, IL: Waveland Press, pp. 209-239.
79. Foss, K.A., & R. Trapp. (1991). 'Jürgen Habermas', *Contemporary Perspectives on Rhetoric*, 2nd ed. Prospect Heights, IL: Waveland Press, pp. 241-272;
80. Conley, T.M. (1990). 'Jürgen Habermas', *Rhetoric in the European Tradition*. New York: Longman, pp. 299-303.
81. Perelman, C. (1968). 'Rhetoric and philosophy', Trans. Henry W. Johnstone, Jr., *Philosophy and Rhetoric*, 1(1), p15-24;
82. Perelman, C. (1990). *The Realm of Rhetoric*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press;
83. Foss, S.A., Foss, K.A., & R. Trapp. (1991). 'Chaim Perelman', *Contemporary Perspectives on Rhetoric*, 2nd ed. Prospect Heights, IL: Waveland Press, pp. 119-141;
84. Conley, T.M. (1990). 'Chaim Perelman', *Rhetoric in the European Tradition*. New York: Longman, pp. 296-299.
85. Morris, C.E., and Sloop, J.M. (2006). 'What Lips These Have Kissed?' Refiguring the Politics of Queer Public Kissing', *Communication and Critical/Cultural Studies*, 3(1): p.1-26;
86. King, C.S. (2016). 'American queerer: Norman Rockwell and the art of queer feminist Critique', *Women's Studies in Communication*, 39(2), p.157-176;
87. LeMaster, B. (2015). 'Discontents of being and becoming fabulous on RuPaul's Drag U: Queer criticism in neoliberal times', *Women's Studies in Communication*, 38(2), p.167-186;
88. Hahn, D.F., and Gonchar, R.M. (1971). 'Studying social movements: A rhetorical Methodology', *Speech Teacher*, 20(1), p44-52;
89. Miller, E.C. (2015). 'Phyllis Schlafly's 'Positive' Freedom: Liberty Liberation, and the Equal Rights Amendment', *Rhetoric & Public Affairs*, 8(2): p.277-300;
90. Blair, C., Jeppeson, M.S., and Pucci Jr, E. (1991). 'Public memorializing in postmodernity: The Vietnam Veterans Memorial as Prototype', *Quarterly Journal of Speech*, 77, p.263-288;
91. Browne, S. H. (1993). 'Reading public memory in Daniel Webster's Plymouth Rock Oration', *Western Journal of Communication*, 57(4), p.464-477;
92. Maurantonio, N. (2015). 'Material Rhetoric: Public Memory and the Post-It Note', *Southern Journal of Communication*, 80(2): p83-101;
93. Kavoori, A.P., and Condit, C.M. (1998). 'Getting past the latest 'post': Assessing the term 'post-colonial'', *Critical Studies in Mass Communication*, 15(2), p195-203;
94. Shome, R., and Condit, C.M. (1998). 'Caught in the term "post-colonial": Why the "post-colonial" still matters. *Critical Studies in Mass Communication*, 15(2), p.203-212;
95. Diaz, A.R. (2003). 'Postcolonial theory and the third wave agenda', *Women & Language*, 26(1), p.10-17;
96. Cramer. J.M. (2003). 'White womanhood and religion: Colonial discourse in the U.S. women's missionary press, 1869-1904', *Howard Journal of Communication*, 14(4), p.209-224, doi: 10.1080/10646170390248955;
97. Hasain, M., & Bialowas, A. (2009). 'Gendered nationalism, the colonial narrative, and the rhetorical significance of the Mother India controversy', *Communication Quarterly*, 57(4), p.489-486;
98. Black, J.E. (2012). 'Rhetorical Circulation, Native Authenticity, and Neocolonial Decay: The Case of Chief Seattle's Controversial Elegy', *Rhetoric & Public Affairs*, 15 (4), p.635-646.
99. Stanton, J.L., and Lowenhar, J.A. (1977). Perceptual mapping of consumer products and television shows. *Journal of Advertising*, 6(2), p16-22;
100. Meyerowitz, B.E., and Chaiken, S. (1987). 'The effect of message framing on breast self-examination attitudes, intentions, and Behaviors', *Journal of Personality & Social Psychology*, 52(3), p500-510;
101. Cherwitz, R.A., and Darwin, R.A. (1994). 'Beyond reductionism in rhetorical theories of meaning', *Philosophy & Rhetoric*, 27(4), p. 313-329;
102. Jaspersen, A.E., Shah, D., Watts, M., Faber, R., and Fan, D.P. 'Framing and the public agenda: Media effects on the importance of the federal budget deficit', *Political Communication*, 15(2), p.205-224;
103. Sounders, M.C., and Dillard, K.N. (2014). 'Framing connections: An essay on improving the relationship between rhetorical and social scientific frames, including a study of G. W. Bush's framing of immigration', *International Journal of Communication*, 8, p.1008-1028.
104. See Fulkerson, R.P. (1979). 'The public letter as rhetorical form: Structure, logic, and style in King's 'Letter from Birmingham Jail'', *Quarterly Journal of Speech*, 65, p121-136;
105. Benson, T.W. (1980). 'The rhetorical structure of Frederick Wiseman's *High School*', *Communication Monographs*, 47, p233-261; Campbell, K.K. (1980). 'Stanton's "Solitude of Self": A rationale for feminism', *Quarterly Journal of Speech*, 66, p304-312;
106. Leff, M. (1986). 'Textual criticism: The legacy of G.P. Mohrmann', *Quarterly Journal of Speech*, 72, p377-389;
107. Slagell, A. R. (1991). 'Anatomy of a masterpiece: A close textual analysis of Abraham Lincoln's second inaugural address', *Communication Studies*, 42, p155-171;
108. Black, E. (1994). 'Gettysburg and silence', *Quarterly Journal of Speech*, 80, 21-36;
109. Browne, S.H. (1996). 'Encountering Angelina Grimke: Violence, identity, and the creation of radical Community', *Quarterly Journal of Speech*, 82, p55-73.
110. Browne, S.H. (2016). 'Close textual analysis: Approaches and applications', In J.A. Kuypers (ed.) *Rhetorical Criticism: Perspectives in Action*, 2nd ed. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, pp. 91-104.
111. Masterson, L. (1985). *Teaching the Media*. New York: Routledge.

112. Bischof, K. (2018). 'Australian postwar democratic consensus and anti-Semitism: Rhetorical strategies, exclusionary patterns and constructions of the "demos" in parliamentary debates', *Journal of Language & Politics*, 17(5), p.676-695.
113. Kayam, O. (2018). 'Donald Trump's rhetoric', *Language & Dialogue*, 8(2), p183-208.
114. Pal, J., et al., (2017). 'Innuendo as outreach: @narendramodi and the use of political irony on Twitter', *International Journal of Communication*, 11, p4197-4218.
115. Kuypers, J.A. (2016). 'An eclectic approach to criticism', In J.A. Kuypers (ed.) *Rhetorical Criticism: Perspectives in Action*, 2nd ed., Lanham, MD: Rowman & Littlefield, pp. 239-252.
116. Memorandum for Ron Ziegler from J. Bruce Whelihan. May 3, 1972. [Soviet Summit, May 1972] III, U.S.S.R. Plans/Memoranda. Ronald Ziegler. Box 39. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA.
117. Nixon, *Public Papers of the Presidents: Richard Nixon, 1972*, 632.
118. Shabad, T. (1972). 'Nixon talks on TV to Soviet people and hails accord', *New York Times*, May 29, pp. 1.
119. Greer, W. L. (1997). *The 1972 mining of Haiphong Harbor: A case study in naval mining and diplomacy*. Alexandria, VA: Institute for Defense Analyses. Haldeman, 458.
120. Minielli, M. C. and Hazen, M. D. (2013). 'Richard M. Nixon's cold war rhetoric, crisis definitions, and the hidden motive of the 1972 presidential election', *Topical Problems of Communication and Culture*, 15, p.58-77.
121. Soviet Objectives at the Summit. n.d. [Soviet Summit, May 1972]. Soviet Views of Objectives. Ronald Ziegler. Box 36. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA.
122. China. n.d. Visit of Richard Nixon, President of the United States, to the Union of the Soviet Socialist Republics, May 1972, [1 of 4].
123. Ronald Ziegler. Box 36. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA; Southeast Asia. n.d. Visit of Richard Nixon, President of the United States, to the Union of the Soviet Socialist Republics, May 1972, [1 of 4].
124. Ronald Ziegler. Box 36. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA; Briefing Book. Visit of Richard Nixon, President of the United States, to the Union of the Soviet Socialist Republics, May 1972, [1 of 4].
125. Memorandum for H. R. Haldeman. May 18, 1972. Memos – May 1972. Box 4. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA.
126. Safire, W. (1998). *Before the fall: An inside view of the pre-Watergate White House*. New York: Da Capo Press. Price, 107; see also Nixon, R. N. (1978). *RN: The memoirs of Richard Nixon*. New York: Grosset & Dunlap, 617; Haldeman, 466-477.
127. Minielli, M.C. (2015). 'The role of 'ethos' in presidential argument by definition', Proceedings of the 8th Conference on Argumentation of the International Society of the Study of Argumentation, Amsterdam, NL. Also available online at <http://rozenbergquarterly.com/issa-proceedings-2014-the-role-of-ethos-in-presidential-argument-by-definition/>
128. Nixon, *Public Papers of the Presidents: Richard Nixon, 1972*, p.629-630.
129. Hall Jamieson, K. (1996). *Packaging the Presidency*. London: Oxford University Press. Memorandum for Bob Haldeman from the President, August 14, 1972, Box 4, Memos – August 1972; White House Special Files: Staff Member and Office Files: President's Personal Files; Richard Nixon Presidential Library and Museum, Yorba Linda, CA.
130. Nixon, R. N. (1972). Remarks on accepting the presidential nomination of the Republican National Convention. *Public Papers of the Presidents: Richard Nixon, 1972*. Washington, DC: US Government Printing Office, pp. 787-795.
131. Rzepcka, M. (2008). 'Nixon's rhetorical confrontation with communism', In L. Dam, L. Holmgren & J. Strunk (eds.) *Rhetorical Aspects of Discourses in Present-Day Society*. Newcastle, UK: Cambridge Scholars Printing, pp. 49-61.
132. The Moscow Summit – Themes for Public Statements. April 19, 1972. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8]. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 8. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon's Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA. "The Moscow Summit – Themes for Public Statements." Moscow TV Address. May 19, 1972. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8]. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 8. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA. "The Moscow Summit – Themes for Public Statements." "Moscow TV Address." Draft communiqué. Department of State briefing paper. n.d. Visit of Richard Nixon, President of the United States, to the Union of the Soviet Socialist Republics, May 1972, [1 of 4].
133. Ronald Ziegler. Box 36. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA. Nixon, 631. Memorandum for the President from Bill Safire. May 17, 1972. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8].
134. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 8. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA. Moscow Summit – A. n.d. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8].
135. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 8. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA. Moscow Summit – B. n.d. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8].
136. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 8. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA.

67. Arms control agreements. n.d. Moscow Summit – A. n.d. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8]. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 8. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers;
137. Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA. 68. Moscow Summit – C. n.d. Russian Trip 1974 – Background. [1 of 8]. Raymond Price Speech File. Box 105. Folder 9. President's Personal File. Staff Members and Office Files. White House Special Files; Richard M. Nixon Papers; Richard M. Nixon Library, Yorba Linda, CA.

Подано до редакції – 01.12.2018

Рецензовано – 16.01.2019

Прийнято до друку – 20.01.2019

THEORY AND HISTORY OF JOURNALISM

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 007 : 304 : 070

КОМПОЗИЦІЯ Й ТЕМАТИЧНИЙ ДІАПАЗОН РУБРИКИ “НАШЕ КІНО-ВИРОБНИЦТВО” У ГАЗЕТІ “КІНО-ТИЖДЕНЬ” (1927)

Холод Ганна Ярославівна

(м. Київ, Україна)

Мета статті “Композиція й тематичний діапазон рубрики “Наше кіно-виробництво” у газеті “Кіно-тиждень” (1927)” – з’ясувати композицію й тематичний діапазон рубрики “Наше кіно-виробництво”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Під час дослідження було використано метод проблемно-тематичного аналізу журналістських текстів рубрики “Наше кіно-виробництво”, завдяки якому вдалося визначити їх теми: виробництво фільмів та їх прокат, кіносценарна справа, гурток друзів українського кіно, діяльність ТДРК, кіноорганізацій, кінофабрики, кінокомерція, українське кіно в закордонній пресі, матеріально-технічна база кінематографа, кінофікація, ВУФКУ та закордон, кіноосвіта, вивчення глядача. Композиція рубрики репрезентована журналістськими текстами, а також комбінаціями підрубрик і журналістських текстів.

Ключові слова: рубрика; газета “Кіно-тиждень”; тематичний діапазон; композиція.

Вступ

Рубрика “Наше кіно-виробництво”, розміщена в газеті “Кіно-тиждень” (1927), ще не була досліджена журналістикознавцями. Її аналіз дозволить з’ясувати специфіку висвітлення подій, пов’язаних із кінематографом, й окреслить тематичний діапазон журналістських матеріалів рубрики.

Мета статті – з’ясувати композицію й тематичний діапазон рубрики “Наше кіно-виробництво”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. Ознайомитися з інформацією, розміщеною в рубриці “Наше кіно-виробництво” вищезгаданої газети.

2. Проаналізувати тексти, розміщені в рубриці “Наше кіно-виробництво” газети “Кіно-тиждень” (1927).

3. З’ясувати композицію й тематичний діапазон рубрики “Наше кіно-виробництво”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Методи дослідження

Під час дослідження було використано метод проблемно-тематичного аналізу журналістських тек-

стів рубрики “Наше кіно-виробництво”, завдяки якому вдалося визначити їх теми. За допомогою методу систематизації виділено окремі групи й окреслено тематичний діапазон вищезгаданих журналістських текстів. Описовий метод дозволив сформувати цілісне уявлення про композицію й тематичний діапазон рубрики “Наше кіно-виробництво”, розміщеної в газеті “Кіно-тиждень” (1927).

Результати й обговорення

Рубрику “Наше кіно-виробництво” (варіанти – “Наше виробництво” (№2, №22), “Наше – кіно виробництво” (№ 26, №27)) надруковано в газеті “Кіно-тиждень” (1927) у випусках 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 24, 25, 26, 27 на першій та другій сторінках.

Рубрика “Наше кіно-виробництво” має таку композицію:

1. Журналістські тексти, кількість яких вар’юється від 3 до 7.
2. Дві підрубрики.
3. Два журналістські тексти й дві підрубрики.
4. Два журналістські тексти й підрубрика.
5. Шість журналістських текстів і підрубрика.

Підрубрики мають такі назви: “Нові сценарії”, “Ми і кордон”, “Нові сценарії”, “Новини прокату”, “Нові постановки”, “ВУФКУ і закордон”, “Нові фільми ВУФКУ”, “В одеському ТДРК”, “Кіно на села”.

У рубриці “Наше кіно-виробництво” окреслено такі теми:

1. Виробництво фільмів та їх прокат. Ідеться про різні етапи виробництва фільмів (підготовка до зйомок, зйомки, їх заключний етап), а також прокат кінопродукції з вказівкою назв кінофільмів, які переважно виділено жирним накресленням (“Ялтинська кіно-фабрика” [72, 1], “Тоголівський ювілейний цикл” [12, 1], “Робота кіно-фабрик України” [58, 1], “Новини прокату” [39, 1], “Дві картини” [15, 1]), “Всім на радість” [8, 1], “Цемент” у Новоросійському” [71, 1], “Фільм з студжиття” [66, 2], “Кіно-експедиція до м. Вінниця” [31, 2], “За стіною” [22, 2], “Нові постановки” [43, 2], “Одеська кінофабрика” [51, 1], “Ялтинська кінофабрика” [73, 1], “Фільм про Дніпрельстан” [67, 1], “Кіноекспедиція ВУФКУ в Дніпропетровському” [30, 1], “До постановки фільму “Бурлачка”” [17, 1], “ВУФКУ й ВУАН” [10, 1]. У вищезазначених журналістських текстах з елементами замітки згадано такі фільми: “Свіжий вітер”, “Мандрівні зорі”, “Вибух”, “Беня Крик”, “Таміла”, “В павутинні”, “Всім на радість”, “Цемент”, “Бурлачка”, “Борислав сміється”, “За стіною”, “Непереможний”, “Зникле село”. У деяких текстах зазначено прізвища сценариста, режисера, оператора, подано фабули фільмів.

Усю рубрику “Наше кіно-виробництво”, розміщену в шістнадцятому номері “Кіно-тижня” [38, 1], присвячено інформації про кінопроцес. Зокрема, зазначено, що на Одеській кінофабриці закінчено зйомку фільмів “Черевики”, “Навздогін за долею”, “Два дні” й продовжено роботу над фільмом “Через сльози”, або “Хлопчик Мотель”, за повістю єврейського письменника Шолом-Алейхема. Поруч із виділеними жирним накресленням назвами вказано прізвища режисерів, сценаристів, операторів. Також ідеться в ній про хід кіновиробничого процесу на Ялтинській кінофабриці, зокрема закінчення зйомок фільмів “Позбуті дня”, “Муть” (автор сценарію – Лядов), “Сигнали з моря” (автор сценарію – Л. Френкель), “Троє” (автор сценарію – В. Маяковський).

Вищезазначену тематику окреслено в підрубриках: “Нові постановки” [43, 1] (ідеться про фільми “Борислав сміється”, “Черевики”, “Два дні”, “Навздогін за долею”), “Новини прокату” [39, 1] (ідеться про фільми “Микола Джеря”, “Справа № 128”). Прикметним є те, що назви двох останніх фільмів, на відміну від назв закордонних фільмів “Робін Гуд”, “Дитина ринку”, виділено жирним накресленням. Поруч розташовано велику фотографію – кадр із фільму “Микола Джеря” (режисери – Терещенко і Рон, оператор – Рон).

2. Кіносценарна справа. У журналістському тексті “Нові сценарії” [46, 1] зазначено, які сценарії (“Трактор” (автор – О. Борисенко), “Шлях до перемоги” (автор – С. Підгаєцька), “Октябрюхов та Декабрюхов” (автор – В. Маяковський)) було прийнято редакторатом ВУФКУ і під чийм авторством.

У журналістському тексті “Нові сценарії” [47, 1] виділено жирним накресленням назви сценаріїв (“Пригоди маленького Леся”, “Чорна обручка”, “Троє з КСМ”, “Музикант”, “Митрошка”, “Поговір”, “Братерство слова й динаміту”, “Фуксо-фордівська система”), прізвища їхніх авторів, а також викладено фабулу.

У журналістському тексті “Нові сценарії” [48, 1] ідеться про затвердження ВКРК кіносценаріїв “Тамань”, “Перша сокира”, “Не плачем, а мечем”, “Справи Тетяни Золотової”, “Димок над обривом”, “Бондарівна”, жирним накресленням зазначено назви сценаріїв і прізвища авторів, а також подано лаконічну фабулу. У журналістському матеріалі “Хроніка ВУФКУ” [69, 1] зазначено сценарії (“Дівчина з палуби”, “Політика”, “Невидимка”, “Троє з КСМУ”, “Мотеле Шпіндлер”), затверджені для зйомок “Вищим Кіно-репертуарним Комітетом України” [69, 1], жирним накресленням виділено назву сценаріїв і прізвища їх авторів, зазначено фабулу. У журналістському матеріалі “Нові сценарії” [45, 1] ідеться про вищу репертуарну кіно-раду, що дозволила до постановки такі сценарії, як “Антоніо Термето” (автор –

Княжанський), “На кресах” (автори – Д. Фальківський, Л. Френкель), “Бурлачка” (автор – М. Яловий), “Ляпас” (автори – М. Романівська, Д. Федорівський), й окреслено їх теми.

У журналістському тексті з елементами замітки “Нові сценарії” [49, 2], де жирним накресленням виділено прізвища семи сценаристів, ідеться про затвердження “Вищим Кіно-Репертуарним Комітетом” [49, 2] нових сценаріїв ВУФКУ.

У журналістському тексті з елементами замітки “Робота режисерів” [59, 2] ідеться про роботу режисерів зі сценаріями фільмів “Жерці темряви” (режисер – Долина), “Угода” (режисер – О. Довженко), а також із фільмами “Людина з лісу” (режисер – Стабовий), “Бурлачка” (режисер – Ф. Лопатинський).

Прикметним є те, що жирним накресленням виділено назви фільмів, а також прізвище одного кінорежисера – О. Довженка.

Підрубрика “Нові сценарії” містить журналістські тексти, чотири заголовки яких дублюють назви сценаріїв (“Цемент” [70, 1] (автор сценарію – Л. Маріян), “Десять тисяч” [16, 1] (автор сценарію – укр. письменник Д. Бузько), “Булька” [5, 1] (автори сценарію – Л. Френкель, Агатов), “Безпутні” [1, 1] (автори сценарію – український письменник Г. Брасок, Л. Френкель)). Крім прізвища автора й факту існування сценаріїв, окреслено їх лаконічний зміст. У вищезазначеній підрубриці розміщено також інформацію про сценарій, назву якого не вказано (“Фільм про Жовтень” [68, 1]).

Підрубрика “Нові сценарії” містить шість журналістських текстів з ознаками замітки: “До перемоги” (дається побіжна характеристика сценарію професора Підгасцького “Шлях до перемоги”, що був ухвалений редактором ВУФКУ), “Боротьба за право” (ідеться про прийняття редактором ВУФКУ сценарію за романом Францози “Боротьба за право”), “Октябрюхов і Декабрюхов” (ідеться про прийняття редактором ВУФКУ сценарію В. Маяковського “Октябрюхов і Декабрюхов”, зазначено фабулу), “Тіло людини” (ідеться про прийняття редактором ВУФКУ сценарію культурфільму д-ра Лаврентьєва “Тіло людини” і важливість його появи з огляду на дефіцит, виділено жирним накресленням фрагмент тексту), “Трактор” (ідеться про сценарій фільму “Трактор”, який прийнято редактором), “Фільм про Запорізьку Січ” (ідеться про сценарій Петровського “Лицарі першої комуні”). У деяких вищезгаданих журналістських текстах (“До перемоги”, “Октябрюхов і Декабрюхов”) для привернення уваги реципієнта виділено жирним накресленням фрагмент речення, де є назва сценарію та прізвище сценариста, або фрагмент тексту (“Тіло людини”). Як правило, усі вищезгадані журналістські тексти не великі за обсягом і мають ознаки замітки.

3. Кінофабрики. Під назвою “Український Голлівуд” [64, 1] в брюсельській газеті “Драпо Руж” повідомлено інформацію про будівництво великої кінофабрики в Києві (Український Голлівуд). У журналістському тексті “Робота фабрик” [60, 1] констатовано процес роботи фабрик над конкретними фільмами (Ялтинська кінофабрика – “Муть”, “Позбуті дня”, “Сигнал з моря”; Одеська кінофабрика – “Сумка дипкур’єра”, “Два дні”, “Цемент”), вказано прізвища режисерів, операторів, художників. Вищезгадані журналістські тексти мають невеликий обсяг та елементи замітки.

Статтю І. Животовського “Ступаємо вперед” композиційно поділено на дві частини: “Підсумки”, “Перспективи”, назви яких виділено жирним накресленням. У першій частині автор статті позитивно оцінює діяльність кінофабрики, оскільки план нею виконано з “гаком” [21, 1]. Згадуючи про випадок економії грошей під час зйомки фільму “Митя”, зокрема епізоду паніки на базарі, появу якої було досягнуто природним шляхом (“Потім у гущу базарної юрби, яка нічого не підозрювала, було вкраплено з ситок статистів, і за певним гаслом, артисти кинулися бігти (засняти треба було панику на базарі), за ними увесь базар. Ефект мали необхідний, а головне природний” [21, 1]), автор зазначає недоліки під час зйомки, що призвели до збитків. У другій частині “Перспективи” зазначено плани щодо розвитку кінофабрики, зокрема йдеться про збільшення кількості режисерських груп, павільйонів, випущених кінофільмів. У сильній позиції тексту (наприкінці) використано речення “План буде виконано” [21, 1], виділене жирним накресленням.

У статті “Київська кіно-фабрика” [24, 1] констатовано нормальний темп будівництва київської кінофабрики (за планом), детально написано, які будівельні роботи вже виконано, зазначено причини затримки (негода), констатовано передачу обладнання, необхідного для опалення. Автор висловлює своє обурення стосовно тих кореспондентів, які стверджують, що в затримці будівництва винне ВУФКУ.

4. Гурток друзів українського кіно. У журналістському матеріалі з елементами замітки “Друзі українського кіно” [19, 1] ідеться про організацію в Парижі гуртка друзів українського кіно, завдання якого – популяризувати українське кіновиробництво й кінопресу за кордоном.

5. Діяльність ТДРК. У підрубриці “В одеському ТДРК” [6, 1] є три журналістські тексти з елементами замітки, два з яких розташовані під чорними трикутниками й висвітлюють діяльність ТДРК. Ідеться про організацію при ТДРК семінару для вивчення теорії техніки сценарію, збільшення членських внесків, громадський перегляд диспут-фільму “Сумка дипкур’єра”, на якому були присутні члени ТДРК, робітники кінофабрики, автори сценарію, “чл. правління сп. Робмис” [6, 1] і фільм було кваліфіковано

як “середняковий” [6, 1]. Про майбутній суд над ВУФКУ за участі політосвіти, робітників, а також працівників кінофабрики.

6. Діяльність кіноорганізацій. У статті Нона “Кіно робітників” ідеться про активну діяльність “виробничої кіно організації Південно-Західних залізниць” [50, 1], організованої з 1924 року при культвідділі київської спілки залізничників. Зокрема, ідеться про зйомки короткометражних фільмів (“Змичка залізничників з підшефним селом Красилівка на Київщині”, “Відкриття водної станції залізничників”, “Приїзд бельгійської делегації до Києва”) із робітничого життя за допомогою зйомочної, сценарної груп, а також професійну підготовку кіномеханіків для клубу залізничників. Автор повідомляє про те, що через брак коштів довелося відкласти зйомку запланованого великого історичного фільму “Січневе повстання”.

7. Кінокомерція. У журналістському тексті з елементами замітки “Свіжий вітер” ідеться про продаж кінокартини “Свіжий вітер” за кордон.

8. Українське кіно в закордонній пресі. У “Кіно-тижні” за 1927, у 27 номері, під трикутниками розміщено інформацію про українське кіно в закордонній пресі: у “Сінематографі Франсез”, “Кіно для вшисткіх”, “Сінемагазін”, “Ту Сінема” із зазначенням назв статей і їхнього змісту. У журналістському тексті з ознаками замітки “Про наше кіно” [56, 1] ідеться про газету “Українські вісти” (Париж), у якій є рубрика про українське будівництво й виробництво. У журналістському тексті з ознаками замітки “Тарас Шевченко” [62, 1] є інформація про те, що в українській комуністичній пресі Канади та Сполучених Штатів Америки висловлено побажання ознайомитися з фільмом “Тарас Шевченко”.

9. Матеріально-технічна база кінематографа. У журналістських текстах з ознаками замітки йдеться про заміну кінопересувок на кіно стаціонарного типу [54, 1], кіноапарат для робітників цукроварні [28, 1], створення ВУФКУ “діапозитивів “Міжнародне становище та воєнна небезпека”” [18, 1], що презентує оригінальні фотознімки останніх політичних подій [18, 1], прийняття рішення ВУФКУ почати будівництва першого великого кінотеатру в Харкові, який розраховано на 1000 місць [4, 1], отримання Харківським обласним відділом 25 кіноапаратів [29, 1], дозвіл полтавського окрвиконкому інспектору освіти придбати шість кіноапаратів [41, 2], ремонт харківських кінотеатрів, тривалість і обсяг витрачених коштів [57, 1], винаходи студента Одеського кінотехнікуму ВУФКУ Ємельянова (апарат для швидкої сушки кіноплівки) і викладача кінотехнікуму Балла, який запропонував метод збільшення кадрів [13, 2], преміювання кіноапаратами [55, 1], відкриття кіномайданчика на 860 осіб Луганським кінотеатром “Жовтнева революція”, зниження ціни на квитки [2, 2], кількість відвідувачів упродовж “трьох місяців роботи 9 кіноапаратів по селах Чернігівщини” [14, 2], оренду ВУФКУ в Москві кінотеатру “Арс” [33, 1], початок роботи фабрики фотографічних платівок [65, 1], плани будівництва кінотеатрів у Харкові [3, 1], підготовчі роботи (знищення за допомогою динаміту скелі) для будівництва Дніпрельстану [36, 1], розвиток кіно в селі [26, 1], сценарії, прийняті ВУФКУ [47, 1].

Крім журналістських текстів із ознаками замітки, тему матеріально-технічної бази кінематографа висвітлено в статті “Кіно – червоноармійцям” [25, 1]. Зокрема, у ній ідеться про нові кіноустановки, якими забезпечило “радіобюро ПУУВО” [25, 1] військові частини округи.

Прикметним є те, що статтю “Кіно – червоноармійцям” [25, 1] і журналістський текст з елементами замітки “Перемога стаціонарки” [54, 1] виділено жирним накресленням, яке привертає увагу реципієнта.

Поруч із рубрикою “Наше виробництво”, розташованій в другому номері газети “Кіно-тиждень” (1927), розміщено ілюстрацію “Кіно-Україна”, на якій зображено великого молодого чоловіка на тлі кінофабрики й кінотеатру. Він тримає над головою велику котушку кіноленти, що обвиває всі споруди, розміщені на ілюстрації, тим самим створюючи візуальну метафору популярності кіно. Прикметним є те, що поза й одяг великого молодого чоловіка, що, на нашу думку, є уособленням кіно, сугестує образ казкового персонажа – Котигорошка. Гіперболізація цього чоловіка, зокрема надання йому гігантських розмірів, на відміну від розміру розташованих поруч споруд, підкреслює масштабність кінопроцесу.

У підрубриці “Кіно на села” [27, 1] розміщено п’ять журналістських текстів з ознаками замітки, розташованих під чорними трикутниками. У текстах, де жирним накресленням виділено топоніми, переважно порушено проблему придбання кіноапаратів для сіл.

У журналістському тексті з елементами замітки “Дякуючи сільраді” [20, 1] ідеться про останні передвибори сільради, що докладає максимум зусиль для розвитку села й кіно.

10. Кінофікація. У журналістському тексті з елементами замітки “Одеський окрик про кінофікацію округи” [52, 1] ідеться про позитивні результати кінофікації, формування спеціального грошового фонду для її проведення, порушено проблему якості кінорепертуару, орієнтованого на селян, і прийнято рішення вимагати постачання селу фільмів про сільський побут, революційний зміст, приділити увагу формуванню дитячого репертуару.

У журналістському тексті “Перед кінофікацією районів” [53, 2] – про прийняття рішення щодо

поширення агітроботи за кіно в селах і залучення агрономів і лікарів для пояснення наукових фільмів, плани організувати кіномандрівки.

11. Вивчення кіноглядача. У журналістському тексті з елементами замітки “Вивчення глядача” [7, 1] зазначено, що “кабінет політосвітника Одещини за дорученням Наркомосу УСРР” [7, 1] ретельно вивчає кіноглядача на півдні УСРР. Було з’ясовано причини невеликої активності щодо відвідування кіно: низьке технічне забезпечення демонстрації фільмів, відсутність у них орієнтації на селянство, брак поєднаних лекцій під час демонстрації кінокартин.

12. ВУФКУ та закордон. Підрубрика “Вуфку й Закордон” [9, 2] містить два журналістські тексти з елементами замітки. У першому зазначено інформацію про діяльність ВУФКУ, зокрема про будівництво Київської кінофабрики, успіх фільму “Тарас Трясило” у Києві й Харкові, зйомки фільму про січневе повстання, про демонстрацію в Парижі фільмів ВУФКУ. У другому – про те, що в “Прагер Пресе” надруковано інформацію про закінчення зйомок фільму ВУФКУ за оповіданням Івана Франка “Борислав сміється”.

Підрубрика “ВУФКУ і закордон” [9, 1] містить три журналістські тексти з елементами замітки. У першому – йдеться про відкриття в Мілані міжнародної ярмарки-виставки, куди було надіслано для демонстрації такі фільми: “Тарас Трясило”, “Портфель дипкур’єра”, “Митя”, “Мандрівні зорі”, “Тарас Шевченко”, “Сорочинський ярмарок”. Їх назви було виділено жирним накресленням із метою активізації атрактивної функції.

У другому – про те, що “чехо-словацька” [9, 1] преса більше уваги приділяє радянським фільмам, навіть міністерство закордонних справ “підкреслює великі досягнення радянських фільмів і навіть спеціально відзначає високу художність цілої низки картин ВУФКУ” [9, 1]. Прикметним є те, що фрагмент, у якому йдеться про якість фільмів ВУФКУ, виділено жирним накресленням, що привертає увагу реципієнта.

У третьому – зазначено, що українському населенню Канади сподобалася кінокартина ВУФКУ “Тарас Шевченко”, якій було присвячено багато статей.

13. Кіноосвіта. У журналістському тексті “Курси кіно-робітників ОДСК” [35, 2] з ознаками замітки йдеться про затвердження статуту 6-місячних курсів для “кіно-механіків, політосвітників та адміністраторів кіно-театрів” [35, 2] за державний рахунок, а в тексті “Курси для сільських кіномеханіків” [34, 1], що містить елементи оголошення, зазначено, що Одеське товариство друзів радянської кінематографії (ОДСК) організовує “виключно для робітників та селян інших місць України треті курси сільських кіно-механіків – політосвітників” [34, 1], й указано адресу, за якою треба звертатися.

У журналістському тексті “Кіносеминар” [32, 1] є інформація про організацію кіносеминару при інституті імені Лисенка, що впродовж трьох місяців влаштував 94 лекції, виконуючи такі завдання: надати “цикл енциклопедичних знань в галузі кіно” [32, 1], ліквідувати “кіно-неписьменність серед студентства”, ідеологічно виховати “частини молоді в сучаснім співвідношенні до кіно-галузі” [32, 1].

Висновки

Під час аналізу журналістських текстів рубрики “Наше кіно-виробництво”, розміщених у газеті “Кіно-тиждень” (1927), було з’ясовано їх тематичний діапазон. Зокрема, йдеться про виробництво фільмів та їх прокат, кіносценарну справу, гурток друзів українського кіно, діяльність ТДРК, кіноорганізацій, кінофабрик, кінокомерцію, українське кіно в закордонній пресі, матеріально-технічну базу кінематографа, кінофікацію, ВУФКУ та закордон, кіноосвіту, вивчення глядача. Композиція рубрики репрезентована журналістськими текстами, а також комбінаціями підрубрик і журналістських текстів.

Список літератури

1. Безпутні // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
2. Ближче до маси // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
3. Будівництво кіно-театрів // Кіно-тиждень. – 1927. – № 24. – С. 1.
4. Будівництво нових кіно-театрів // Кіно-газета. – 1927. – №12. – С. 1.
5. Булька // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
6. В одеському ТДРК // Кіно-тиждень. – 1927. – № 20. – С. 1.
7. Вивчення глядача // Кіно-тиждень. – 1927. – № 20. – С. 1.
8. Всім на радість // Кіно-тиждень. – 1927. – №25. – С. 1.
9. ВУФКУ і закордон (підрубрика) // Кіно-тиждень. – 1927. – №13. – С. 1.
10. ВУФКУ й ВУАН // Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 1.
11. Вуфку й Закордон (підрубрика) // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
12. Гоголівський ювілейний цикл // Кіно-тиждень. – 1927. – №1. – С. 1.
13. Два винаходи // Кіно-тиждень. – 1927. – № 17. – С. 2.
14. 25.000 глядачів по селах Чернігівщини // Кіно-тиждень. – 1927. – № 17. – С. 2.
15. Дві картини // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.

16. Десять тисяч // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
17. До постановки фільму “Бурлачка” // Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 1.
18. До тижня оборони // Кіно-тиждень. – 1927. – №25. – С. 1.
19. Друзі українського кіно // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
20. Дякуючи сільраді // Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 1.
21. Животовський І. Ступаємо вперед // Кіно-тиждень. – 1927. – № 4. – С. 1.
22. За стіною // Кіно-тиждень. – 1927. – № 17. – С. 2.
24. Київська кіно-фабрика // Кіно-тиждень. – 1927. – № 13. – С. 1.
25. Кіно – червоноармійцям // Кіно-тиждень. – 1927. – № 4. – С. 1.
26. Кіно на села // Кіно-тиждень. – 1927. – № 24. – С. 1.
27. Кіно на села // Кіно-тиждень. – 1927. – № 20. – С. 1.
28. Кіно на цукроварні // Кіно-тиждень. – 1927. – №25. – С. 1.
29. Кіно-апарати клубам // Кіно-тиждень. – 1927. – №14. – С. 1.
30. Кіноекспедиція ВУФКУ в Дніпропетровському // Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 1.
31. Кіно-експедиція до м. Вінниця // Кіно-тиждень. – 1927. – № 17. – С. 2.
32. Кіносемінар // Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 1.
33. Кіно-театр ВУФКУ в Москві // Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 1.
34. Курси для сільських кіномеханіків // Кіно-тиждень. – 1927. – № 13. – С. 1
35. Курси кіно-робітників ОДСК // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
36. На Дніпрельстані // Кіно-тиждень 1927. – № 24. – С. 1.
37. Наше кіновиробництво (підрубрика) // Кіно-тиждень. – 1927. – № 24. – С. 1.
38. Наше кіно-виробництво (рубрика) // Кіно-тиждень. – №16. – С. 1.
39. Новини прокату // Кіно-тиждень. – 1927. – №1. – С. 1.
40. Новини прокату (підрубрика) // Кіно-тиждень. – 1927. – № 4. – С. 1.
41. Нові кіно-театри на Полтавщині // Кіно-тиждень. – 1927. – № 17. – С. 2.
42. Нові постановки (підрубрика) // Кіно-газета. – 1927. – №5. – С. 1.
43. Нові постановки // Кіно-тиждень. – 1927. – № 17. – С. 2.
44. Нові сценарії (підрубрика) // Кіно-тиждень. – 1927. – № 4. – С. 1.
45. Нові сценарії // Кіно-тиждень. – 1927. – №12 – С. 1.
46. Нові сценарії // Кіно-тиждень. – 1927. – №2. – С. 1.
47. Нові сценарії // Кіно-тиждень. – 1927. – № 24. – С. 1.
48. Нові сценарії // Кіно-тиждень. – 1927. – №27. – С. 1.
49. Нові сценарії // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
50. Нон Кіно робітників // Кіно-тиждень. – 1927. – №2. – С. 1.
51. Одеська кінофабрика // Кіно-газета. – 1927. – №5. – С. 1.
52. Одеський окрик про кінофікацію округи // Кіно-тиждень. – 1927. – №25. – С. 1.
53. Перед кінофікацією районів // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
54. Перемога стаціонарки // Кіно-тиждень. – 1927. – №2. – С. 1.
55. Преміювання кіно-апаратами // Кіно-тиждень. – 1927. – № 20. – С. 1.
56. Про наше кіно // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
57. Ремонт харківських кіно // Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 1.
58. Робота кіно-фабрик України // Кіно-тиждень. – 1927. – №1. – С. 1.
59. Робота режисерів // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
60. Робота фабрик // Кіно-тиждень. – 1927. – №2. – С. 1.
61. Свіжий вітер // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
62. Тарас Шевченко // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
63. Українське кіно в закордонній пресі // Кіно-тиждень. – 1927. – № 27. – С. 1.
64. Український Голлівуд // Кіно-тиждень. – 1927. – №2. – С. 1.
65. Фабрика платівок // Кіно-тиждень. – 1927. – №2. – С. 1.
66. Фільм з студжиття // Кіно-тиждень. – 1927. – №19. – С. 2.
67. Фільм про Дніпрельстан // Кіно-газета. – 1927. – №5. – С. 1.
68. Фільм про Жовтень // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
69. Хроніка ВУФКУ // Кіно-тиждень. – 1927. – №26. – С. 1.
70. Цемент // Кіно-тиждень. – 1927. – №3. – С. 1.
71. “Цемент” у Новоросійському // Кіно-газета. – 1927. – №12. – С. 1.
72. Ялтинська кіно-фабрика // Кіно-тиждень. – 1927. – №1. – С. 1.
73. Ялтинська кінофабрика // Кіно-газета. – 1927. – №5. – С. 1.

Reference

1. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) “Bezputny”, No 3, p. 1.
2. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) “Blizhe to the masses”, No 19, p. 2.
3. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) “Construction of cinema and theaters”, No. 24, p. 1.
4. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) “Construction of new movie theaters”, No. 12, p. 1.
5. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) “Bulka”, No 3, p. 1.

6. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "In Odessa TRDC", No. 20, p. 1.
7. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Study of the viewer", No. 20, p. 1.
8. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "All to joy", No 25, p. 1.
9. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "VUFKU and abroad (subcategory)", No. 13, p. 1.
10. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "VUFKU and VUAN", No 14, p. 1.
11. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Vufka and the Foreign (subclass)", No 19, p. 2.
12. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Gogol's anniversary cycle", No 1, p. 1.
13. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Two Inventions", No. 17, p. 2.
14. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "25.000 viewers in the villages of Chernihiv Region", No. 17, p. 2.
15. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Two pictures", №3, p. 1.
16. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Twenty thousand", №3, p. 1.
17. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "When the production of the movie "Burlachka"", №14, p. 1.
18. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "On week of defense", № 25, p. 1.
19. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Friends of Ukrainian cinema", №3, p. 1.
20. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Thanks to the village council", №27, p. 1.
21. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Zhivotovsky I. Stepping forward", No. 4, p. 1.
22. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "When the wall", No. 17, p. 2.
24. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kiev Film Factory", No. 13, p. 1.
25. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kino - Red Army", No. 4, p. 1.
26. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kino to the village", No. 24, p. 1.
27. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kino to the village", No. 20, p. 1.
28. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kino for sugar market", № 25, p. 1.
29. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Cinema-devices for clubs", №14, p. 1.
30. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kinoexpedition VUVCU in Dnipropetrovsk", №26, p. 1.
31. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kino-expedition to the city of Vinnitsa", No. 17, p. 2.
32. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Kinoseminar", №26, p. 1.
33. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Cinema-theater of VUFKU in Moscow", №27, p. 1.
34. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Courses for village cinema mechanics", No. 13, p. 1.
35. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Curts of film-workers of the UDCA", №19, p. 2.
36. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "In Dnipropestan", No. 24, p. 1.
37. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Our film production (subclass)", No. 24, p. 1.
38. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Our cinema-production (heading)", No 16, p. 1.
39. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New rolled", No 1, p. 1.
40. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New of hire (subclass)", No. 4, p. 1.
41. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Novye movie theaters in Poltava region", No. 17, p. 2.
42. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New staging (subcategory)", No 5, p. 1.
43. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New productions", No. 17, p. 2.
44. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New scenarios (subclass)", No. 4, p. 1.
45. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New scenarios", No. 12, p. 1.
46. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New scenarios", No. 2, p. 1.
47. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New scenarios", No. 24, p. 1.
48. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New scenarios", No 27, p. 1.
49. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "New scenarios", No 19, p. 2.
50. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Non Cinema of Workers", No. 2, p. 1.
51. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Odeska Film Factory", No 5, p. 1.
52. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Odezhsky okvir about kinofication of the district", No 25, p. 1.
53. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Before filming of districts", No 19, p. 2.
54. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "The winner of the station", No. 2, p. 1.
55. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Premivanie cinema devices", No. 20, p. 1.
56. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "About our cinema", No 3, p. 1.
57. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Repair of Kharkov cinema", No 26, p. 1.
58. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Work of cinema-factories of Ukraine", No 1, p. 1.
59. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Work of directors", No 19, p. 2.
60. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Work of factories", No. 2, p. 1.
61. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Fresh Wind", No 3, p. 1.
62. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Taras Shevchenko", No 3, p. 1.
63. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Ukrainian cinema in the foreign press", No. 27, p. 1.
64. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Ukrainian Hollywood", No. 2, p. 1.
65. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Fabrics of the plates", No. 2, p. 1.
66. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Film from studijit", No 19, p. 2.
67. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "A film about Dnipropetrovsk", No 5, p. 1.
68. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "The film about October", No 3, p. 1.
69. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Chronicle of VUFKU", No 26, p. 1.
70. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Cement", No 3, p. 1.

71. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Cement" in Novorossiysk", No. 12, p. 1.
 72. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Yalta Film Factory", No, p. 1.
 73. Kino-tyzhden [Cinema week] (1927) "Yalta Film Factory", No 5, p. 1.

Холод Анна Ярославовна,
 кандидат филологических наук, профессор
 Института дизайна, архитектуры и журналистики
 ORCID iD 0000-0002-2479-9721
 (г. Киев, Украина)

**КОМПОЗИЦИЯ И ТЕМАТИЧЕСКИЙ ДИАПАЗОН РУБРИКИ "НАШЕ КИНО-ВИРОБНИЦТВО"
 В ГАЗЕТЕ "КИНО-ТИЖДЕНЬ" (1927)**

Цель статьи "Композиция и тематический диапазон рубрики "Наше кино-виробництво" в газете "Кіно-тиждень" (1927)" – определить композицию и тематический диапазон рубрики "Наше кино-виробництво", размещенной в газете "Кіно-тиждень" (1927).

В журналистских текстах вышеупомянутой рубрики освещаются такие темы: изготовление фильмов и их прокат, киносценарное дело, кружок друзей украинского кино, деятельность ТДСК, киноорганизаций, кинофабрики, кинокомерция, украинское кино в зарубежной прессе, материально-техническая база кинематографа, кинофикация, ВУФКУ и за граница, кинообразование, изучение зрителя. Композиция рубрики репрезентована журналистскими текстами, а также комбинациями подрубрик и журналистских текстов.

Ключовые слова: рубрика; газета "Кіно-тиждень"; тематический диапазон; композиция.

Kholod Anna Yaroslavovna,
 Candidate of Philological Sciences, Professor
 Institute of Design, Architecture and Journalism
 ORCID iD 0000-0002-2479-9721
 (Kyiv, Ukraine)

**COMPOSITION AND THEMATIC SUBSCRIBERS «OUR CINEMA-PRODUCTION»
 IN THE NEWSPAPER «CINEMA-WEEK» (1927)**

The rubric "Our cinema-production", placed in the newspaper "Cinema-week" (1927), has not yet been investigated by journalism scholars. Her analysis will allow to find out the specifics of coverage of events related to cinema, and determine thematic range of journalistic materials headings.

The purpose of the article «Composition and thematic range of the "Our cinema-production" column in the "Cinema-Week" newspaper» (1927) is to determine the composition and the thematic range of the "Our cinema-production" heading, published in the "Cinema-Week" newspaper (1927).

During the study, the method of problem-thematic analysis of journalistic texts under the heading "Our cinema-production" was used, thanks to which their topics were identified. Using the method of systematization identified the individual groups and outlined thematic range of the above-mentioned journalistic texts. The descriptive method made it possible to form a holistic view of the composition and thematic range of the heading "Our Cinema-Production", which was placed in the newspaper "Cinema-Week" (1927).

The journalistic texts of the aforementioned heading highlight such topics as: film making and distribution, film screening, a circle of Ukrainian cinema friends, Society of Soviet Cinema Friends (SSCF) activities, film organizations, film factories, film company, Ukrainian cinema in foreign press, cinema material and technical base, cinema certification, All-Ukrainian Photo-Film Management (AUPhFM) and foreign countries, film education, the study of the viewer. The composition of the rubric is represented by journalistic texts, as well as combinations of subheadings and journalistic texts.

Key words: rubric; the newspaper "Cinema-Week"; thematic range; composition.

Подано до редакції – 07.12.2018

Рецензовано – 18.01.2019

Прийнято до друку – 25.01.2019

УДК 007 : 94(47).084.1

КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ ЧАСОПИС «АСРИЙ МУСУЛЬМАНЛЫКЪ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 1920-х РОКІВ

Яблоновська Н., Джалілова Л.

(м. Сімферополь, Україна)

Метою статті стало встановлення історії створення, завдань, авторського складу, структури, проблемно-тематичної своєрідності, формально-видавничих характеристик кримського щомісячного релігійного, наукового й філософського журналу «Асрий мусульманлыкъ». Міждисциплінарний характер статті зумовив використання методів філологічного та історичного дослідження: культурно-історичного, описового, історико-типологічного. Зміст журналу досліджувався методами проблемно-тематичного аналізу з урахуванням історичного контексту. Зроблено висновки про те, що матеріали «Асрий мусульманлыкъ»: 1) розкривають ідейні погляди й основні напрямки діяльності Народного управління релігійними справами мусульман Криму (НУРСМК); 2) поєднують ісламську тематику, традиції кримськотатарської журналістики, започатковані виданнями І. Гаспринського (тема освіти, у тому числі релігійної, прав жінок, єдності тюркського світу), і реалії «нової» доби.

Ключові слова: «Асрий мусульманлыкъ»; Крим; мусульманський журнал; кримськотатарська преса; етнічна преса.

Вступ

Мусульманська преса Криму залишається практично не дослідженим сегментом історії вітчизняної журналістики. Особливий інтерес становить перший мусульманський журнал півострова «Асрий мусульманлыкъ» («Сучасне мусульманство»), який став друкованим органом Народного управління з релігійних справ мусульман Кримської АРСР (НУРСМК). Історики, які займалися вивченням життя кримських мусульман у 1920-ті рр. [1–7], практично не зверталися до цього видання. Виняток складають роботи тюркомовних дослідників Е. Хайруддінової, у статтях якої «Асрий мусульманлыкъ» став джерелом інформації про роботу НУРСМК, діяльність Ради Улемів при ньому та з'їзди кримських мусульман [8–12], та Неше Канлідере, у магістерській роботі якої (університет Мармара (м. Стамбул), 2004 р.) за допомогою журналу «Асрий мусульманлыкъ» було досліджено іслам у Криму в перші роки більшовицької влади [13].

У той же час у вітчизняному журналістикознавстві часопис «Асрий мусульманлыкъ» ще ніким не було розглянуто, що й спричинило наше звернення до нього як до об'єкту дослідження.

Метою нашої статті стало встановлення історії створення, завдань, авторського складу, структури, проблемно-тематичної своєрідності, формально-видавничих характеристик кримського щомісячного релігійного, наукового й філософського журналу «Асрий мусульманлыкъ».

Перші спроби випуску в Криму мусульманських ЗМІ відносяться до періоду правління П. М. Врангеля, за якого в Сімферополі видавалися газети «Къырым мусульманлары» («Кримські мусульмани») (березень-травень 1920 р.) [13, 143] і «Къырым мусульманлары седасы» («Голос кримських мусульман») (червень-серпень 1920 р.) [13, 143–144]. Але їх існування з економічних і політичних причин було дуже нетривалим.

Для більшовиків, які прийшли до влади на півострові наприкінці 1920 р., організація мусульман-

ських періодичних друкованих видань не була актуальною.

Однак після оголошення РКП(б) курсу на підтримку корінних народів для відкриття мусульманських друкованих органів з'явилися серйозні передумови.

Так, необхідність надання допомоги представникам національних меншин Криму, які «ще не цілком позбулися напівпатріархального напівфеодалного побуту», але «залучені в русло радянського розвитку», була зазначена вже в березні 1921 р. у спеціальній резолюції «Про чергові завдання в національному питанні» X з'їзду РКП (б) [14, 252].

18 жовтня 1921 року була утворена Кримська Автономна Радянська Соціалістична Республіка, у Конституції якої декларувався «вільний, рівний і тісний союз національних груп трудящого населення Криму», кримські татари були названі «найзначнішою народністю» в Криму, а кримськотатарську мову поряд із російською було оголошено державною [15, 257].

На початку 1922 р. представниками мусульманських громад Криму був розроблений проект «Положення про Народне управління релігійними справами мусульман Кр.ССР» (НУРСМК) [6, 274], яке фактично мало посісти місце колишнього Таврійського магометанського духовного правління.

15 січня 1923 р. у Сімферополі був проведений перший за радянських часів всекримський з'їзд мусульман, головною метою якого було відновлення організаційної структури мусульманської громади Криму [6, 281–282]. На з'їзді проект «Положення про організацію мусульманського правління у справах релігії» було розглянуто й прийнято [6, 274–278].

5 лютого 1923 року проект був затверджений КримНКВС (на підставі висновку Адміністративного Управління, постанов ВЦВК і Раднаркому Криму від 3 серпня 1922 р.) [6, 279], і НУРСМК (Къырым мусульманлары халкъ идаре–и шериеси) було створено офіційно, хоча і «не отримало статусу і прав юридичної особи». Із цього моменту почалося формування мусульманських громад на місцях. Остаточна легалізація НУРСМК Криму була завершена тільки після видання інструкції НКВС і Народного комісаріату юстиції РРФСР від 27 квітня 1923 р. [6, 280]. Першим головою НУРСМК (муфтієм) став Ібраїм Тарпі.

У квітні 1923 р. XII з'їздом РКП(б) була проголошена політика коренізації, основним напрямком якої в Криму стала татаризація.

1–5 вересня 1924 року відбувся другий з'їзд представників мусульманських громад Криму, на якому особливу увагу було приділено просуванню ісламу й діяльності НУРСМК у ЗМІ. У зв'язку із цим з'їздом було прийнято рішення про видання власного друкованого органу НУРСМК – журналу «Асрий мусульманлыкъ» («Сучасне мусульманство»).

Методи дослідження

Міждисциплінарний характер дослідження зумовив використання як загальнонаукових, так і конкретних методів філологічного та історичного дослідження: культурно-історичного, описового, історико-типологічного. Зміст журналу досліджувався методом проблемно-тематичного аналізу. Аналіз змісту публікацій відбувався в історичному контексті, з урахуванням сучасних історичних оцінок минулого. За допомогою методу системного аналізу об'єкт дослідження розглядався як частина системи радянських ЗМІ 1920-х років. Структурно-функціональний метод дав змогу розглядати кримськотатарський мусульманський журнал «Асрий мусульманлыкъ» як частину системи партійного керівництва пресою та партійної політики коренізації.

Результати й обговорення

Перший номер видання вийшов 1 листопада 1924 р. Відповідальним редактором журналу став Аджі Халіл Мусліядін (так ім'я цього громадського й релігійного діяча надається в радянських російськомовних джерелах, у тому числі в самому журналі у вихідних даних російською мовою), або Хаджі Мусліяхіддін (згідно з правильною транслітерацією арабографічного написання прізвища в журналі), обраний на з'їзді керівником НУРСМК замість І. Тарпі. Видавцем журналу було зазначено Релігійне управління мусульман Криму. Редакція знаходилася в Сімферополі, у приміщенні НУРСМК по вулиці Субхі (нині – Крилова), 56 (будинок Ісмаїла Сулеймановича Аїрчинського).

Періодичність виходу журналу, оголошеного редакцією щомісячним, була не регулярною, і за три роки його видання вийшло тільки 16 номерів: № 1 – 1 листопада 1924 р., № 2 – 1 січня 1925 р., № 3 – 1 лютого 1925 р., № 4 – березень 1925 р., № 5 – 25 червня 1925 р., № 6 – серпень 1925 р., № 7 – жовтень 1925 р., № 8 – грудень 1925 р., № 9 – лютий 1926 р., № 10 – квітень 1926 р., № 11 – червень 1926 р., № 12 – вересень 1926 р., № 13 – листопад 1926 р., № 14 – січень 1927 р., № 15 – червень 1927 р., № 16 – вересень 1927 р.

У роботі журналу брали активну участь як члени центрального апарату НУРСМК: Хаджі Мусліяхіддін (муфті), Хабіб Ешреф (секретар), Ісмаїл Сулейман (заступник голови), Джемаледдін Віраті, – так і імами з різних куточків Криму.

Окрім цього, журнал активно публікував вітчизняних і зарубіжних богословів, на чії твори спиралися у своїх поглядах члени НУРСМК: єгипетського громадського й релігійного діяча, колишнього муфтія Єгипту Мухаммада Абдо, башкирського й татарського письменника-просвітителя, релігійного дія-

ча, муфтія Центрального Духовного Управління мусульман (ЦДУМ) Різаєддіна Фахреддіна, казанського улема, мударріса, заступника голови й кадія ЦДУМ Кашшафа Тарджемані (Кашшафетдіна Тарджеманова), видатного татарського філософа-богослова, одного з лідерів джадідизму Мусу Бігеєва (під псевдонімом «Муса Джарулла»), видатного просвітителя, громадського діяча, богослова, реформатора ісламу, письменника, кадія з Уфи Зію Камалі (Зияєддіна Камалетдінова).

Наклад часопису становив 1 тис. для №№ 1–3, а починаючи з № 4 – 2 тис. примірників. Окремий номер включав не більше 30 сторінок. Нумерація сторінок була наскрізною – від номера до номера. «Асрий мусульманлыкь» друкувався в Сімферополі, у 1-й міській типо-літографії «КПТ». Ціна першого номера склала 1 рубль, передплата на 6 місяців коштувала 3 рублі, на рік – 6 рублів.

Гаслом «Асрий мусульманлыкь» стала цитата з 3 сури Корану «Аль Імран» про єднання у вірі: «Міцно тримайтеся за мотузку Аллаха всі разом і не розпадетеся» (3: 103). Неважко помітити, що цей релігійний заклик перегукувався з популярним гаслом радянських газет: «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!».

Крім цього, гасло «Сучасного мусульманства» зберігало спадкоємність і з відомим девізом газети І. Гаспринського «Терджиман» про єдність тюркомовних народів: «Єдність в думках, словах і ділах».

Так само, як і в «Терджимані», мовою кримського мусульманського журналу стала загальнотюркська огузька літературна мова османі кінця XIX- початку XX ст., яка проявляється в дієслівних закінченнях на -йор (-yor)). У той же час у текстах «Сучасного мусульманства» можна відзначити велику кількість русизмів, що позначають прикмети нової епохи. Очевидно, редакція журналу не знайшла кримськотатарських еквівалентів для неологізмів, які прийшли в кримськотатарську мову з російської для позначення радянських реалій. Наприклад, у статті «Права, які іслам надає жінкам» зустрічаються русизми «дакладлара» (укр. – «доповідям»); «хазайствасина» (укр. – «для свого господарства») та ін.

У програмному зверненні «Мета і напрям нашого журналу» редакція «Асрий мусульманлыкь» зазначила такі основні завдання:

- публікувати оголошення й доповіді НУРСМК, доводити до відома мусульман укази уряду;
- очищувати ісламську віру від всякого роду релігійних міфів, роз'яснювати головну мету ісламської релігії;
- просвіщати темний народ і ставати наставниками релігійних діячів із питань підготовки нових проповідей і молитов (хутб);
- підготувати мусульман до сучасності й сприяти їх розвитку й освіті (особливо в галузі економіки);
- повідомляти народу новини мусульманського світу, намагатися дати мусульманам сучасне виховання, прищеплювати їм революційний дух [17].

Структурно журнал складався з офіційної та неофіційної частин. Неофіційна частина журналу, зав'язана редакцією як «релігійний, науковий і філософський», включала статті на відповідні теми.

Цікавими є паралелі релігійно-морального змісту «Асрий мусульманлыкь», який прагнув облагородити своїх читачів-мусульман, і реалій радянської епохи, яка виховувала «нову» людину. Численні статті про шкоду пияцтва, про необхідність дотримуватися правил гігієни, про потребу позбутися забобонів і марновіств тощо, про рівноправність чоловіків і жінок, про необхідність освіти, зокрема освіти жінок, з одного боку, спираються на норми ісламу, а з другого – на диво, співзвучні пропаганді соціального оновлення та здорового способу життя, характерного для радянської преси 1920 р.

Наприклад, слідом за популярними радянськими виданнями «Асрий мусульманлыкь» включається в боротьбу за тверезість. Практично в кожному його номері друкуються статті про шкоду від алкоголю: «Алкоголь – велике лихо» [18] і «Шкода людям від алкоголю» [19] Хабіба Ешрефа, «Погляд ісламського закону на алкоголь» [20] імама з Феодосії Байрамалі Каміля, «Проблема алкоголізму» [21] Муси Джарулли, «Алкоголь і його шкода для тіла» [22] Ісмаїла Сулеймана та ін.

Проблемам виховання, позбавлення від забобонів і марновіств і дотримання неспотворених норм ісламу була присвячена низка публікацій: «Іслам і невихованість» Хаджі Мусліхіддіна [23], «Наші погані звичаї» Біяла Фаїка (автор виступає проти традиції заручин дітей, яка в подальшому позбавляла їх можливості здобувати освіту та здійснювати вільний вибір при одруженні) [24], «Повчання для молоді» Хабіба Ешрефа [25] та ін.

Популярна в 1920-ті роки тема охорони здоров'я звучить у статтях: «Байдужість до охорони здоров'я в ісламському світі» імама Сеїтхаліла Сеїдабдулли [26], «Наше нехтування правилами санітарії» Сеїдмухаммеда Менглісеїда [27], «Охорона здоров'я» Біяла Фаїка [28], «В зв'язку з важливістю завдання з охорони здоров'я» Ахмеда Шукрі [29] та ін.

Іноді автори мали пояснювати своїй аудиторії, як нові реалії співвідносяться з нормами ісламу. Наприклад, Джемаледдін Вірати статтю «Артіль і кооператив» присвятив «погляду ісламу на артіль і організацію взаємодопомоги» [30].

Журнал всіляко переконував своїх читачів в необхідності освіти. Думка про користь знань для мусульманина звучить в статтях Біяла Фаїка «Роль освіти в ісламському світі» [31], «Необхідний показник буття в світі – знання і робота» Ісмаїла Сулеймана [32] та ін.

Часопис багато писав про освіту та права жінки-мусульманки: Білял Фаїк – про необхідність освіти для жінок [33], Ісмаїл Сулейман – про права, які жінкам дає іслам [34]. На цьому, безумовно, позначилася глибока традиція кримськотатарської журналістики, закладена Ісмаїлом Гаспринським у газеті «Терджиман» із її постійною увагою до теми жіночої емансипації та в журналі «Алем-и нисван» («Жіночий світ»).

Як релігійне видання, «Асрий мусульманлыкь» опублікував десятки статей, присвячених основам ісламу, його обрядам, правам і обов'язкам мусульманина, завданням сучасного мусульманства і його історії, у тому числі в Криму. Головний редактор журналу Х. Мусліхіддін вів постійну рубрику «Що відбувається в мусульманському світі?» («Муслюман алеминде нелел олуур?») і друкував кореспонденції про важливі події життя мусульман за кордоном.

В офіційній частині журналу оприлюднювалися документи НУРСМК: звіти про другий і третій з'їзди мусульман Криму та їх рішення; циркуляри, сповіщення, оголошення НУРСМК і письмові звернення його представників; методичні вказівки про викладання релігії й графіки позашкільних уроків релігії; календарі на священний місяць Рамазан, розклад релігійних свят тощо.

Також в офіційному відділі передруковувалися окремі документи всеросійського й кримського урядів, дотичні до діяльності НУРСМК, прав священнослужителів і мусульман. Сьогодні вони є цікавими для розуміння того, як держава в зазначений період ставилася до ісламу.

Крім власних текстів, журнал передруковував матеріали з інших видань: турецьких часописів «Sebil-ül Reşad» і «Sirat-i Müstakim» та башкирського «Ісламського журналу». Також офіційна інформація передруковувалася з головної кримськотатарської газети Криму «Ени дунья».

Надзвичайно цікавим був і зворотний зв'язок журналу з його аудиторією. В останніх номерах видання повідомлялося, що для листування з читачами редакцією відкрита поштова скринька № 220 на Головоштамті Сімферополя. Але іноді читачам не було достатньо звичайного листування – і вони звертали до редакції в жанрі відкритого листа, прагнучи привернути увагу до будь-якої наболілої проблеми.

Так, у № 6 видання було розміщено відкритий лист «групи нещасних холостяків з північних сіл Євпаторійського району» [36] про відповідність шаріатові такого явища, як калім (у тексті для його позначення використовується арабізм «мехр»). «Нещасні холостяки» скаржилися на неспосильність для себе розмірів каліму й просили редакцію «Сучасного мусульманства» дати пояснення, чи не є калім «релігійним пережитком».

На це звернення в тому ж номері журналу відповів Джемаледдін Вірати. Його відкритий лист цікавий поєднанням марксистських тез, згідно з якими суспільні вади мають класове походження, і щирої турботи про дотримання основ ісламу й позбавлення від забобонів. Не забуті в ньому й імами, яким надана роль борців з усім відсталим і закоснілим: «Настав час позбутися нашому народові від подібних речей. Товариші імами повинні поступово пояснювати народу про ці відступи, навіть якщо більшість народу керується правилом «ми виховані так нашими предками». Релігія наша ґрунтується на вченні і вихованні гарному, це слова Пророка нашого, і про них треба пам'ятати» [36]. Закінчується лист, написаний у мітинговому стилі, традиційними радянськими гаслами: «Старі традиції минулого згубили нас. Геть сліпоту! Геть застій і лінощі! Геть невігластво» [36].

Висновки

На жаль, сприятливий період у житті кримських мусульман тривав недовго: 1927 року різко змінився партійний курс по відношенню до національних меншин, різко погіршилося й ставлення держави до мусульманства. У результаті почав зростати економічний тиск на НУРСМК, вихід журналу «Асрий мусульманлыкь» був припинений через нестачу коштів, а наприкінці 1928 року фактично закінчило своє існування й НУРСМК.

У наступні роки ряд авторів журналу був репресований. Судакський районний уповноважений НУРСМК Білял Фаїк уже 1928 року за справою «Міллі Фірка» був засуджений до заслання до Сибіру терміном на 3 роки (11 лютого 1929 р. колегія ОДПУ скасувала своє попереднє рішення й постановила вислати Б. Фаїка за межі СРСР) [12].

1936 року за «контрреволюційну пропаганду і контрреволюційну діяльність» був заарештований колишній муфтії і головний редактор «Асрий мусульманлыкь» Хаджі Халіл Муслідін (розстріляний 10.12.1937 року, реабілітований 26.12.1995 року) [37].

Колішній член правління НУРСМК Джемаледдін Вірати (на початок 1938 року – чорнороб заводу «КІМ») був заарештований 26.02.1938 року й розстріляний 17.04.1938 року як «член контрреволюційної релігійної групи» (реабілітований 25 грудня 1958 року) [38].

Перший мусульманський журнал Криму «Асрий мусульманлыкь» (1924-1927) є унікальним виданням, матеріали якого: 1) розкривають ідейні погляди й основні напрями діяльності Народного управління релігійними справами мусульман Криму (НУРСМК); 2) поєднують ісламську тематику, традиції кримськотатарської журналістики, започатковані ще виданнями І. Гаспринського (тема освіти, прав жі-

нок, єдності тюркського світу), і реалії «нової» доби.

Подяки

Автори висловлюють подяку кандидату філологічних наук Рефату Рустемовичу Абдужемілеву за допомогу в перекладі журналу «Асрий мусульманлыкь».

Список літератури

1. Белоглазов Р. Н. Административно-правовое регулирование деятельности религиозных организаций в Крымской АССР в середине 1920-х гг. / Р. Белоглазов // Проблемы науки. – 2015. – № 1. – С. 46–50.
2. Белоглазов Р. Н. Восстановление правового статуса религиозного управления (муфтиата) мусульман в Крымской АССР в начале 1920-х гг. / Р. Белоглазов // Проблемы науки. – 2015. – № 1. – С. 51–57.
3. Белоглазов Р.Н. Политика властных органов по отношению к мусульманской конфессии в Крымской АССР (1921 – 1924) / Р. Белоглазов // Крымский контекст. – 2001. – № 7. – С. 39–50.
4. Белоглазов Р.Н. Отношение органов власти крымской АССР к мусульманскому населению в период новой экономической политики (1923–1927 гг.) / Р. Белоглазов // Историческое наследие Крыма: сб. статей. – Симферополь: Антиква, 2017. – С. 226–230.
5. Белоглазов Р. Н. Реализация законодательства о религиозных организациях в Крымской АССР в начале 1920-х годов / Р. Белоглазов // Отечественная юриспруденция. – 2016. – № 5. – С. 5–9.
6. Бойцова Е. В., Ганкевич В. Ю., Муратова Э. С., Хайретдинова З. З. Ислам в Крыму: очерки истории функционирования мусульманских институтов / Е. Бойцова, В. Ганкевич, Э. Муратова. – Симферополь: Эльнио, 2009. – 432 с.
7. Гусева Ю. Н. Мусульмане Крыма и советская власть: взгляд из Москвы 1920-х гг. / Ю. Гусева // Ислам в современном мире. – 2016. – № 12 (1). – С. 137–144.
8. Хайрулдинова Э. М. Всекрымские съезды мусульман Крымской АССР (1923–1925) / Э. Хайрулдинова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Исторические науки». – Том 25 (64). – № 2. – 2012. – С. 217–224.
9. Хайрулдинова Э. М. Особенности взаимоотношений советской власти и мусульман в Крымской АССР (начало 20-х — конец 30-х гг. XX века) / Э. Хайрулдинова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. Исторические науки. – 2011. – Т. 24(63). – № 2. – С. 134–139.
10. Хайрулдинова Э. М. Проблема развития НУРСМК на всекрымских съездах мусульман Крымской АССР (1923–1925) / Э. Хайрулдинова // Грані. – 2013. – № 10 (102), октябрь. – С. 155–159.
11. Хайрулдинова Э. М. Совет улемов при Народном Управлении Религиозными делами мусульман Крыма / Э. Хайрулдинова // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. – Вып. XXXVI. – С. 145–148.
12. Хайрулдинова Э. М. Судакский районный уполномоченный народного управления религиозными делами мусульман Крыма в 1920-е годы Билял Фаикъ / Э. Хайрулдинова // Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 262. – С. 133–135.
13. Kanlıdere N. Bolşevik İhtilalinin ilk yıllarında Kırım'da İslamiyet ve “Asri musulmanlik” dergisi / Neşe Kanlıdere. – Istanbul : Marmara üniversitesi, 2004. – 159 s.
14. Яблонувська Н. В. Кримська журналістика: етнічні аспекти / Н. Яблонувська. – Симферополь: Кримнавчпеддержаввидав, 2008. – 290 с.
15. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК : в 4 т. / Под ред. П. Н. Федосеева, К. У. Черненко. – М. : Изд-во полит. лит., 1970. – Т. 2. – 543 с.
16. Крымская АССР (1921–1945) / Сост. Ю.И. Горбунов. – Симферополь: Таврия, 1990. – Вып. 3. – 320 с.
17. Меджмуамызынь макъсады ве тутаджакъ ёлы [Мета і напрям нашого журналу] // Асрий мусульманлыкь. – 1924. – № 1. – Б.с.
18. Эшреф Х. Ички феякетинь буюгидир [Алкоголь – велике лихо] / Х. Эшреф // Асрий мусульманлыкь. – 1924. – № 1. – С. 10–11.
19. Эшреф Х. Ичкининь инсанлара зарарлары [Шкода людям від алкоголю] / Х. Эшреф // Асрий мусульманлыкь. – 1925. – № 3. – С. 70–72.
20. Камиль Б. Къанун-ы Ислямийнинь ичкие назары [Погляд ісламського закону на алкоголь] / Б. Камиль // Асрий мусульманлыкь. – 1925. – № 5. – С. 121–122.
21. Джарулла М. Мюскират меселелери [Проблема алкоголізму] / М. Джарулла // Асрий мусульманлыкь. – № 8–9, 11–13. – С. 198–202, 245–247, 272–275, 294–298.
22. Сулейман И. Мюскират ве онынъ вуджуда мазарраты [Алкоголь та його шкода для тіла] / И. Сулейман // Асрий мусульманлыкь. – 1926. – № 13. – С. 307–308.
23. Мусяхиддин Х. Ислямиет ве тербиесизлик [Ислам та невихованість] / Х. Мусяхиддин // Асрий мусульманлыкь. – 1925. – № 4. – С. 81–83.
24. Фаик Б. Чиркин адетлеримиз [Наші погані звичаї] / Б. Фаик // Асрий мусульманлыкь. – 1925. – № 4. – С. 100–102.
25. Эшреф Х. Генчлере насихат [Повчання для молоді] / Х. Эшреф // Асрий мусульманлыкь. – 1925. – № 5. – С. 119–120.
26. Сеидабдулла С. Ислам алеминде хыфз-ы сыххатийе риаетсизлик [Байдужість до охорони здоров'я в ісламському світі] / С. Сеидабдулла // Асрий мусульманлыкь. – 1925. – № 4. – С. 91–93.
27. Менглисейид С. Бизде хыфз-ы сыххатийе къайдсызлыкь [Наше нехтування правилами санітарії] // Асрий мусульманлыкь. – 1926. – № 9. – С. 219–220.
28. Фаик Б. Хыфз-ы сыххат [Охорона здоров'я] / Б. Фаик // Асрий мусульманлыкь. – 1926. – № 13. – С. 300–302.

29. Шукри А. Сагълыкъ сакълав вазифесининъ эхеммети мунасебетийле [У зв'язку з важливістю завдання з охорони здоров'я] / А. Шукри // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1926. – № 10. – С. 228–229.
30. Вирати Д. Артель ве къооператиф. Артель ве къаршылыкълы ярдым тешкиятларына ислямиетнинъ назары [Артіль і кооператив. Погляд ісламу на артіль і організації взаємодопомоги] / Д. Вирати // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1925. – № 4. – С. 96–98.
31. Фаик Б. Ислям дюнъясында маарифнинъ къыймети [Цінність освіти в ісламському світі] / Б. Фаик // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1925. – № 2. – С. 45–46.
32. Сулейман И. Дюнъяда варлыкъ косътермек ичюн бильги ве чалышмакъ лязимдир [Необхідний показник буття у світі – знання й робота] / И. Сулейман // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1926. – № 11. – С. 250–253.
33. Фаик Б. Къадынлыкъда маариф [Просвітництво в жіночому середовищі] / Б. Фаик // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1926. – № 11. – С. 264–265.
34. Сулейман И. Ислям диннинъ къадынлара вирдиги хукъукъ [Права, надані жінкам у ісламі] / И. Сулейман // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1925. – № 5. – С. 117–119.
35. «Асрий муслюманлыкъ» меджмуасына ачыкъ мектюб [Відкритий лист до редакції журналу «Асрий муслюманлыкъ»] // *Асрий мусульманлыкъ*. – 1925. – № 6. – С. 142.
36. Вирати Д. Ачыкъ мектюб джеваб макъамында [Відкритий лист замість відповіді] / Д. Вирати // *Асрий мусульманлыкъ*. – № 6. – С. 142–143.
37. Державний архів Автономної Республіки Крим (ДААРК). – Ф. Р-4808. – Оп.1. – Спр. 06962.
38. Державний архів Автономної Республіки Крим (ДААРК). – Ф. Р-4808. – Оп. 1. – Спр. 010714.

References

1. Belohlazov, R.N. (2015), “Administrative And Legal Regulation Of Religious Organizations In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic In The Mid-1920s.”, *Problemy Nauky [Problems of science]*, no. 1, pp. 46–50.
2. Belohlazov, R.N. (2015), “Restoration Of The Legal Status Of Religious Administration (Muftiat) Of Muslims In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic In The Early 1920s.”, *Problemy Nauky [Problems of science]*, no. 1, pp. 51–57.
3. Belohlazov, R.N. (2001), “The Policy Of The Authorities In Relation To The Muslim Confession In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1921 - 1924)”, *Krymskii Kontekst [Crimean Context]*, no.7, pp. 39–50.
4. Belohlazov, R.N. (2017), “The Attitude Of The Authorities Of The Crimean ASSR To The Muslim Population In The Period Of The New Economic Policy (1923–1927)”, *Istoricheskoe Nasledie Kryma [Historical Heritage Of The Crimea]*, Antiqua, Simferopol, pp. 226–230.
5. Belohlazov, R.N. (2016), “The implementation of legislation on religious organizations in the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic in the early 1920s”, *Otechestvennaia iurisprudentsiia [Domestic Jurisprudence]*, no. 5, pp. 5–9.
6. Boitsova, E.V., Hankevych, V.Yu., Muratova, E.S. & Khairtodynova, Z.Z. (2009), “*Islam In Crimea: Essays On The History Of The Functioning Of Muslim Institutions*”, Elnio, Simferopol, 2009, 432 p.
7. Guseva, I. N. (2016), “Crimean Muslims and Soviet Power: A View from Moscow in the 1920s”, *Islam V Sovremennom Mire [Islam In The Modern World]*, no. 12 (1), pp. 137–144.
8. Khairuddinova, E.M. (2012), “All-Crimean Muslim Congresses of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1923–1925)”, *Uchenye Zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta Im. V. I. Vernadskogo [Scientific Notes Of V.I. Vernadsky Taurida National University. Historical Science]*, vol. 25 (64), no. 2, pp. 217–224.
9. Khairuddinova, E.M. (2011), “Features Of The Relationship Between The Soviet Government And Muslims In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (The Beginning Of The 20s - The End Of The 30s Of The 20th Century)”, *Uchenye Zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta Im. V. I. Vernadskogo [Scientific Notes Of V.I. Vernadsky Taurida National University. Historical Science]*, vol. 24(63), no. 2, pp. 134–139.
10. Khairuddinova, E.M. (2013), “The Problem Of The Development Of NURDMK At The All-Crimean Congresses Of Muslims Of The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1923–1925)”, *Grani [Edges]*, no. 10 (102), October, pp. 155 – 159.
11. Khairuddinova, E.M. (2013), “The Council of Ulemas at the People’s Administration of the Religious Affairs of the Muslims of Crimea”, *Naukovi Pratsi Istorichnogo Fakultetu Zaporizkogo Natsionalnogo Universitetu [Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University]*, XXXVI, pp. 145–148.
12. Khairuddinova, E.M. (2013), “Sudak District Commissioner of the People’s Administration of the Religious Affairs of the Muslims of Crimea in the 1920s Bileal Faik”, *Kultura narodov Prichernomoria [Culture of the Black Sea Peoples]*, no. 262, pp. 133–135.
13. Kanlıdere, N. (2004), “*Bolşevik İhtilalinin ilk yıllarında Kırım'da İslamiyet ve “Asri musulmanlık” dergisi*”, Marmara universitesi, Istanbul, 159 p.
14. Yablonovska, N.V. (2008), *Crimean Journalism: Ethnic Aspects*, Krimnavchpedderzhavvidav, Simferopol, 290 p.
15. “*CPSU in resolutions and decisions of congresses, conferences and plenums of the Central Committee*” (1970), vol. 2, Izdatelstvo polytycheskoi lyteratury, Moscow, 543 p.
16. “Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1921-1945)” (1990), vyp. 3, Tavryia, Simferopol, 320 p.
17. “Mecmuamizin maqssadi ve tutacaq yolu” (1924), *Asri Müslümanlık [Modern Islam]*, no. 1, w.p.
18. Eşref, H. (1924), “İçki – felâketinin büyüğidir”, *Asri Müslümanlık [Modern Islam]*, no. 1, pp. 10–11.
19. Eşref, H. (1925), “İçkinin insanlara zararları”, *Asri Müslümanlık [Modern Islam]*, no. 3, pp. 70–72.
20. Kâmil, B. (1925), “Qanun-I islâmiyenin içki”, *Asri Müslümanlık [Modern Islam]*, no. 5, pp. 121–122.
21. Carullah, M. (1926), “Müskirat meseleleri”, *Asri Müslümanlık [Modern Islam]*, no. 8 – 9, 11–13, pp. 198 – 202, 245–247, 272–275, 294–298.

22. Süleyman, I. (1926), "Müskirat ve Onun Vücuda Mazaratti", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 13, pp. 307–308.
23. Müslâhaddin, H. (1925), "İslâmiyet ve terbiyesizlik", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 81–83.
24. Faiq, B. (1925), "Çirkin adetlerimiz", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 100–102.
25. Eşref, H. (1925), "Gençlere nasihat", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 5, pp. 119–120.
26. Seidabdullah, S. (1925), "İslâm aleminde hıfz-üs-sihha riayetsizlik", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 91–93.
27. Menliseid, S. (1926), "Bizde hıfzı sıhiyyeye qaydsızlıq", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 9, pp. 219–220.
28. Faiq, B. (1926), "Hıfz-i Sihhat", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 13, pp. 300–302.
29. Şükrü, A. (1926), "Sağlık saqlav vazifesinin ehemmiyeti münasebetiyle", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 10, pp. 228–229.
30. Virati, C. (1925), "Artel ve kooperatif", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 96–98.
31. Faiq, B. (1925), "İslam dünyasında Maarifnin Kıymeti", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 2, pp. 45–46.
32. Süleyman, I. (1926), "Dünyada varlıq göstermek için bilgi ve çalışmaq lâzımdır", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 11, pp. 250–253.
33. Faiq, B. (1926), "Qadınlıqda maarif", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 11, pp. 264–265.
34. Süleyman, I. (1925), "İslâm dininin qadınlara", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 5, pp. 117–119.
35. "Asri müslümanlıq" mecmuasına açıq mektüb", (1925), *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 6, pp. 142.
36. Virati, C. (1925), "Açıq mektüb cevab maqamında", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 6, pp. 142–143.
37. State Archive of the Autonomous Republic of Crimea, f. R-4808, op. 1, d. 06962.
38. State Archive of the Autonomous Republic of Crimea, f. R-4808, op. 1, d. 010714.

**КРЫМСКОТАТАРСКИЙ ЖУРНАЛ «АСРИЙ МУСУЛЬМАНЛЫКЪ»
КАК ОТРАЖЕНИЕ СОВЕТСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ 1920-Х ГОДОВ**

Целью статьи стало установление истории создания, задач, авторского состава, структуры, проблемно-тематического своеобразия, формально-издательских характеристик крымского ежемесячного религиозного, научного и философского журнала «Асрий мусульманлыкъ». Междисциплинарный характер статьи обусловил использование методов филологического и исторического исследования: культурно-исторического, описательного, историко-типологического. Содержание журнала исследовалось методами проблемно-тематического анализа с учетом исторического контекста. Сделан вывод о том, что материалы «Асрий мусульманлыкъ»: 1) раскрывают идейные взгляды и основные направления деятельности Народного управления религиозными делами мусульман Крыма (НУРСМК); 2) соединяют исламскую тематику, традиции крымскотатарской журналистики, ведущие начало от изданий И. Гаспринского (тема образования, в том числе религиозного, прав женщин, единства тюркского мира), и реалии новой эпохи.

Ключевые слова: «Асрий мусульманлыкъ»; Крым; мусульманский журнал; крымскотатарская пресса; этническая пресса.

**CRIMEAN TATAR'S MAGAZINE "ASRI MUSULMANLIQ"
AS A REFLECTION OF THE SOVIET NATIONAL POLICY OF THE 1920S**

The main objective of the article was to establish the history of creation, the tasks, structure, typological and problem-thematic uniqueness of the Crimean magazine "Asri Musulmanliq" ("Modern Islam"). The authors refer to the situation of the Muslims of Crimea in the 1920s, the history of the creation of the National Administration of Religious Affairs of Muslims of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (NURDMK) and its organ, the monthly religious, scientific and philosophical journal "Asri Musulmanliq" (1924–1927). The interdisciplinary nature of the article led to the use of methods of philological and historical research: cultural, historical, descriptive, historical and typological. The content of the journal was investigated by the methods of thematic analysis based on the historical context. The issues and themes of the publication are considered in close cooperation with the life of the Muslim Ummah of the Crimean Peninsula, the leading trends of the time, the tasks of the authors of the publication. Parallels on the religious and moral content of the journal "Asri Musulmanliq", which is seeking to ennoble its Muslim readers, and the realities of the Soviet era, which are bringing up the "new" person, are being made. Numerous articles of the publication on the dangers of drunkenness, on the need to observe hygiene rules, on the need to get rid of prejudices and superstitions, etc., on the equal rights of men and women, on the need for education, and in particular the education of women, on the one hand, are based on norms Islam, on the other hand, is surprisingly consonant with the promotion of social renewal and a healthy lifestyle, characteristic of the Soviet press of the 1920s. The authors come to the conclusion that "Asri Musulmanliq" is a unique publication, the materials of which: 1) reveal the ideological views and main directions of the activity of the National Administration of Religious Affairs of Muslims of Crimea (NURDMK); 2) combine Islamic themes, traditions of Crimean Tatar's journalism, originating from the editions of I. Gasprinsky (the theme of education, including religious, women's rights, unity of the Turkic world), and the realities of the new soviet era.

Keywords: "Asri Musulmanliq", Crimea, Muslim magazine, Crimean Tatar's press, ethnic press.

Подано до редакції – 28.02.2019

Рецензовано – 03.03.2019

Прийнято до друку – 10.03.2019

APPLIED SOCIO-COMMUNICATION TECHNOLOGIES

ПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

UDC 007 : 304 : 004.9

TEACHING AND LEARNING IN, WITH, AND THROUGH ENTREPRENEURSHIP. LESSONS LEARNED FROM AN EXPERIMENT IN SOCIO-CULTURAL ENTREPRENEURSHIP EDUCATION

PhD Hans Elbeshausen*

(Copenhagen, Danmark)

Dr Valentyna Ilganayeva

(Kharkiv, Ukraine)

In a number of experimental courses with entrepreneurship as content, approach, and method it was discovered that students working with socio-cultural entrepreneurship projects provided more often discerning comments on the models used in the courses than students working with economic issues. The aim of the article is to consider whether the process models for entrepreneurship education need elaboration to be adapted for a better fit with the specific structure and processes in the socio-cultural fields of entrepreneurship. It is assumed that the models used in entrepreneurship education were developed from research, teaching and actual practice in the economic field and were subsequently generalized. Our analysis method is "Critical Discourse Analysis".

Keywords: socio-cultural entrepreneurship; teaching entrepreneurship; process models; tested models

1. Introduction

Several conflicting suggestions about entrepreneurship education exist. David Birch, best known for the influential work *The Job Generation* and for his contributions to small business research, does not believe that students can be taught to become entrepreneurs (Aronsson 2004). Teaching students to work for entrepreneurs or in entrepreneurial companies should not be confused with teaching people to become entrepreneurs. Future entrepreneurs must discover in real business life what it means to be an entrepreneur and whether they are well suited for an entrepreneurial career. Accordingly, entrepreneurship can only be learned by being an apprentice. Pittaway & Cope (2006) made the same criticisms of entrepreneurship education, albeit in a more moderate way. Courses have an impact on student intentionality, but such impact does not imply that the students turn into more effective entrepreneurs.

---

* © PhD Hans Elbeshausen, Associate professor University Copenhagen; Department of Information Studies (Copenhagen, Danmark)
Dr Valentyna Ilganayeva, Professor Kharkiv State Academy of Culture (Kharkiv, Ukraine)

Sarasvathy and Venkataraman have over the past decade done much research within entrepreneurial processes and their structures and dynamics. Unlike Birch, they do not concentrate on entrepreneurial traits. Entrepreneurship is rather conceptualized as a societal force or a specific method to tackle challenges in a world of uncertainty. Creating wealth or struggling against poverty are considered proper goals for entrepreneurial activities. By defining entrepreneurship first and foremost as a societal force, Sarasvathy and Venkataraman also plead for entrepreneurship becoming an essential part of basic education “starting in middle school or earlier and excluding no one” (2011, 120).

At present, the advocates of academization and school-like teaching seem to be recognized mainly for political reasons as Paul Hannon (2005) stresses. However, higher educational institutions (HEI) do not appear to be fully prepared to dance to the economic policy tune. Gibb (2005) pointed to institutional gaps between analytical values prevalent in HEIs and the habitus characterizing entrepreneurs. Teaching ‘for’ entrepreneurship is seen as vocationalism, which is so far not fully in line with the academic mindset. Especially after the global financial crisis, ‘pockets’ at universities have tried to disclose and reinterpret the potential usability of entrepreneurship education. By accentuating the practical goals and moral purposes of entrepreneurship education, Rae (2010) intends to contribute “to the accountability of entrepreneurs to society” (p. 603). Similarly, entrepreneurial processes are not only directed against business targets, but are also expected to solve social and cultural challenges (Blenker et al 2011).

A brief review of the literature shows that teaching of entrepreneurship reflects some of the dichotomies found in the concept of entrepreneurship, a) the level of autonomy of HEIs relative to the market or state, b) values, institutional visions, and purposes that legitimize entrepreneurial activities, c) a broad or a narrow understanding of social, cultural, and institutional entrepreneurship. In our context, we are especially dealing with one question, Are entrepreneurial activities an expression of a societal force or a manifestation of specific traits? Depending on how this question is answered, different teaching concepts and theories of learning will come into consideration when students are taught in, with, and through entrepreneurship.

If one considers entrepreneurship as a social force, it is obvious to opt for learning concepts, focusing on an epistemology of practice. At the core of experiential, expansive, and social learning theories are the mutual interaction of processes such as involvement in practice, critical reflection on experience, and active participation in meaning. Viewing entrepreneurship as a manifestation of specific traits involves psychological learning theories in a context of personal behavior modification. This means, for example, strengthening entrepreneurial habits in order to make them independent from external rewards. There are fundamental differences between the two approaches. In experiential and expansive learning theories, internalization and externalization processes are highlighted. In contrast, psychological learning theories focus in particular on behavioral outcomes.

2. Teaching entrepreneurship – the experimental courses

The experiments in entrepreneurship education have taken place at "The Royal School of Library and Information Science" in Copenhagen, until 2014 an independent educational and research institution and now part of the University of Copenhagen. Bachelors, Masters and PhD students are trained in information science and cultural studies including dissemination of culture. The information science graduates find employment in the public and private sector. Due to traditionally strong ties between the institution and the culture sector, especially to public libraries, the theory-practice relationship is an integrated part of the institution's self-understanding.

Four years ago, the first experiment was carried out and as of 2010, five more classes at the bachelor and master level have participated. The experiments have been motivated by an overall political agenda, expectations on the part of important stakeholders, and personal curiosity among the lecturers. The intention has been to enhance students' competence to take action in synergy with their analytical capacities and methodological skills. Students have been taught in, with, and through entrepreneurship. ‘In’-entrepreneurship means to provide students with propositional knowledge about the phenomenon of entrepreneurship. ‘With’-entrepreneurship highlights the involvement in particular fields of practice and participation in entrepreneurial activities. ‘Through’- entrepreneurship deals with applying entrepreneurial thinking and methods to structure the classroom instruction.

Approximately 75% of the students' projects and seminar papers belonged to the domain of socio-cultural entrepreneurship. The remaining 25% were related to intrapreneurship, i.e. employee-driven innovation, or market-oriented entrepreneurship. The result is not surprising since about half of the entire curriculum deals with cultural issues. The other half lies within the fields of information behavior, information architecture, and knowledge organization.

However, it is necessary to ask if process models prevalent in entrepreneurship education provide the ideal support to learning in socio-cultural activity systems. It could be argued that teaching and learning in and

through practice, other things being equal, will always be embedded in particular fields with singular structures, routines, knowledge elements, and opportunities. Still, the models used in entrepreneurship education were developed from research, teaching and actual practice in the economic field and were subsequently generalized. The aim of the article is to examine whether process models for entrepreneurship education are viable and suitable in socio-cultural fields as well or whether they need to be adapted to the specific structure and processes of the field under investigation.

3. The theoretical framework

In 2000, Shane & Venkataraman put forward a new concept for entrepreneurship. The concept became known as the individual-opportunity nexus. With a new focus on the individual-opportunity nexus, previously prominent explanatory patterns (entrepreneurial traits, mental disposition, or start-ups) have taken a back seat. Furthermore they expanded the scope of entrepreneurship to encompass social, cultural, and institutional entrepreneurship.

From a systematic viewpoint, entrepreneurship education can be divided into at least three main areas.

- Entrepreneurship as part of managerial or strategic concepts; the educational focus is then on rationality and strategic reasoning.

- Entrepreneurship as a process of creation; the major focus will be the creative capacities of the individual.

- Entrepreneurship as a *generalized method*, i.e. a form of reasoning and logic (Sarasvathy & Venkataraman 2011) or as *everyday practice* (Blenker et al 2012), i.e. the process and the ability to identify anomalies in the world in which the entrepreneur operates. Either definition allows entrepreneurship to be a part of the culturally based activities by means of which societies are developed and cultures altered.

In the experiments with entrepreneurship education, we primarily used social, experiential and expansive learning theories. In accordance with Higgins et al (2013), social constructionism and critical reflection were important premises for the experiments. Our goal was to give the students a deeper insight into how they are creating opportunities via their interventions and how they thereby are changing social domains and disclosing new worlds.

Because entrepreneurial activity aims to disclose new worlds by creating hitherto unknown opportunities, we couldn't settle for a critical reflexive approach only. Critical reflection evaluates the outcome of processes and activities from a retrospective angle. Discovering alternative solutions retrospectively is an instance of divergent thinking based on information retrieved from an already obsolete or terminated practice. What is required is *prospective* thinking – coming up with multiple ways to act even before acting.

In the contingency planning model suggested by Honig and based on Piaget's "Stages of Cognitive Development" (2004), students should move to a position of disequilibrium when they are planning for dynamic and disclosing activities. But in Piaget's model, disequilibrium is regarded as temporary disturbance until the state of equilibrium is restored again – a learning cycle, which only partially reflects the challenges entrepreneurs face. Therefore, we try to clarify disequilibrium with reference to the concept of non-knowledge.

Disequilibrium is defined as a situation of not-knowing, expressed by uncertainty and unpredictability. Being in a state of not-knowing does not imply the absence of knowledge, skills, or competencies to cope with open situations and complex phenomena. One might say that applied knowledge "is constructed to freeze and simplify a constantly shifting or otherwise bewildering reality" (Engeström 2007, 271). But categories and proven concepts should be kept fluid if structures, processes, and objects as well as concepts, meanings, and ideas in constant transformation are to be analyzed and understood. In order to achieve knowledge of possibilities, Engeström therefore suggests de-stabilizing knowledge, since that is when knowledge of possibility emerges. Then, the transition of objects and categories in a given field can be depicted, and a new understanding of future opportunities can be established.

"Possibility knowledge" about future opportunities was achieved by putting together three different learning and teaching steps in the courses. Experiential learning concepts were used as a basis for further extension (Kolb 1984; Engeström 2001; Honig 2004). The basic concept consists of two separate but interrelated steps, concrete experiences via active experimentation on the one hand and analytical conceptualization via reflective observation on the other hand. By emphasizing that learning in practice is culturally and socially embedded and by highlighting the necessity that divergent learning is expansive learning, a further dimension was added, boundary crossing via wondering. By boundary crossing we mean the ability to move - emotionally, physically, and mentally – beyond the limitations associated with individual and social experience. By wondering we mean the force to discover and respect unknown aspects in activities of everyday life.

Our tripartite model can be described as follows, a) turning a wondering gaze on barriers (inhibiting and irritating phenomena) in everyday life helps to discover the limitation of one's own viewpoint; b) active

experimentation as the basis for divergent thinking leads to the experience that objects and processes are difficult to classify due to their relative autonomy; c) starting convergent thinking with reflective observations results in a concept with an analytical and theoretical base. The tripartite model was developed by Schreiber, Kristiansson, and Elbeshausen, Associated Professors at the Department of Information Studies (University Copenhagen).

4. Three process models used in the experiments

The article's focus is the epistemological functions of process models with regard to economic and socio-cultural entrepreneurship. The primary question is whether models describing economic processes can also be used to describe value creation in socio-cultural entrepreneurship.

It is important to note that the methodology of these experiments is more related to the socio-cultural aspects of entrepreneurship than the economic ones. Klamer, Dutch professor in cultural economics, defines cultural entrepreneurs as people "who are geared toward the realization of cultural values. Cultural entrepreneurs are cultural because they are about the cultural. ...The economics has to be an instrument for them in order to realize cultural values" (Klamer 2011, 154). From a phenomenological (and a western) point of view, entrepreneurship is understood as a cultural undertaking, i.e. as heightened sensitivity, as holding on to an everyday anomaly and as entrepreneurial disclosure of new worlds (Spinosa, Flores & Dreyfus 1997,66).

In the scientific literature one finds many different concepts of modeling (Hodge et al 1996; Deming, 1986). Of specific interest is the work of Andersen (1999) who thoroughly examined approaches of general-to-specific modeling. He regarded process models as privileged tools in situations of high uncertainty. It is important that process approaches applied in planning and implementation fundamentally change the logic of organizational and management behavior.

We concentrated especially on two types of modeling, spiral models and iterative models. In spiral models, processes are considered nonlinear. Here, processes proceed horizontally, but in addition there is an upward movement including new elements, new relations, and conditions constantly changing in time. Iterative models allow for enhancing the outcome of processes in parallel with a continuous activity of analyzing obtained results and adjusting previous processes (McConnell 2010).

Models might be general in epistemological terms. Their specificity is defined by pragmatic and contextual elements and is a result of a situational interpretation. Based on a series of teaching experiments (Elbeshausen et al 2012) carried out in the compulsory MA-courses, we analyzed three process models with respect to the contingency approach,

- the "logic of effectuation" introduced by Sarasvathy in 2001;
- a collaboration model with a focus on the deconstruction of mono-disciplinary approaches and the construction of relational configurations;
- a creativity model, where creativity and innovation are at the heart of the teaching activities.

4.1 The effectuation model

In one of her early articles, Sarasvathy (2004) maintains that "entrepreneurship creates value in society that is disproportionate to its role within the economy [and] persists over longer periods of history than any other functional area in business" (p.708). Entrepreneurs do better in unpredictable environments due to the logic of effectuation.

The concept was described in a study (Sarasvathy 1998) with data from interviews with expert entrepreneurs who were presented with a varying set of decision problems typical for venture creation. Similarities in decision making were identified and became known as the basic principles for effectuation. Effectuation, unlike causation, is seen as a process where certain means are taken as given and where the focus is on choosing from among possible effects created with that set of means (Sarasvathy 2001).

Considered as process, effectuation has exploratory and participatory aspects. Exploration means refining given resources (persons, tools, expertise) and selecting from among possible effects. Involvement consists of associating relevant actors, tools, and expertise more closely with the process. Exploration and involvement are iterative processes. Considered as practice, effectuation represents a specific kind of action. Actions can be motivated by future goals. Effectuation actions are motivated via specific contexts. The steps taken are legitimized by means, values, or competencies prominent in the original context.

4.2 The Café model

The Café model (Bager et al 2010) is a minor element in a broader educational concept, combining theoretical knowledge and analytical skills with entrepreneurial activity. The concept's theoretical perspectives are drawn from Spinosa et al and Sarasvathy et al.

The broad concept consists of five successive phases called assignments. The essence is to find and substantiate anomalies and qualify opportunities. The core of the model is to identify anomalies (as opposed to creativity).

The Café model is a general feedback model. It is used in entrepreneurship education at HEIs. Multidisciplinary groups meet to discuss “lessons learned” after having resolved each of the five assignments. The role of the dialogues is to strengthen the cross-disciplinary cooperation within and between groups. Deconstructing a narrow academic self-understanding will expand knowledge horizons of groups and individuals – that is what is expected. Emphasis on appreciative feedback will generate knowledge and sharpen interest. At the same time, the Café model reinforces the understanding that entrepreneurial processes have many different challenges. To sum up, The method used in the Café model is similar to that of appreciative inquiry.

While the assignment approach is an activity-based model consisting of interdependent phases, the Café-model rests on the understanding of dialogues as iterative processes. Understanding of and approaches to the project case are not a linear process; they develop in loops. The Café model is expected to expand the knowledge horizon and the process understanding on the part of participants by providing for frequent dialogue meetings. Responding "with heightened sensitivity" to anomalies is the aim of the meetings in the metaphoric café.

4.3 The KIE model

The KIE model (Danish Acronym, creativity, innovation, and entrepreneurship) has been developed to support entrepreneurial activities and innovative processes based on creative ideas. The three elements are not sharply separated. The model is designed as a general didactic tool to enhance innovative learning in all parts of the educational system. The focus is not on creativity as such but on teaching students to become creative. It is a pragmatic and commercial model justified by macroeconomic and welfare policy arguments (Kromann-Andersen & Funch Jensen 2009).

The KIE model is a linear process model where learning is conceived as a process in three phases. All phases must be passed to realize the original idea starting the creative process. Similar to the synectic method, the process starts with a brainstorming session designed to stimulate unconscious creative thinking. The aim is to break up conventional and stereotypical reasoning and find innovative solutions with great practical value. The basic premise is to release the creativity inherent in everyone. When the process is nearing the end, divergent thinking will increasingly be replaced by convergent thinking.

To sum up, the process models are conceived as conceptual tools used to guide the students' learning through entrepreneurial practice. At a minimum, the models should provide insight into the multiple facets of the theory-practice relation, into creativity as a driving force behind entrepreneurial actions, and into the wider societal context of the students' project activities. Understanding and practicing the dialectic between involvement and reflection should be supported as well.

5. Methods and findings

It should be noted that the teaching experiments were not conducted for the purpose of testing the applicability of the process models. The opposite is the case. Criticisms made in the interviews and assignments gave rise to an analysis of the models' applicability especially in relation to socio-cultural entrepreneurship.

The findings are based on data from interviews with selected students and on written assignments forming the basis for oral tests at the end of the courses. In particular, data from two courses held in autumn 2011 and spring 2013 was collected and analyzed. The two courses consisted of 60 lessons each and are included among the so-called constitutive modules reflecting the content and goals of the entire program. 37 students participated in the courses.

Our text corpus consists of 17 written assignments and four interviews. The interviews focused on the students' interests and objectives relating to their projects, their project experiences, and reflections on the course and their learning. The written 20-page assignments contained detailed information documenting the students' practical experience during their field work.

Discourse analysis (Fairclough 1992) combining analysis of context with intratextual structures served as our methodological framework. Our choice was based on the assumption that entrepreneurship and especially the teaching of entrepreneurship are subject to a politically motivated discourse determining what is meant by accepted knowledge, proper communication and approved forms of social practice.

At the microanalytical level, we focus on the number of utterances regarding process models and particularly on two qualitative aspects, modality and force. Modality indicates affiliation within discourses and positive or negative adherence to what is said (Fairclough 1992, 160). Force is defined as the text's ability to give expression to ideas and arguments. Both concepts present a reflective intensity. They are used to analyze the students' comments concerning the usefulness of process models in order to qualify their projects and learning.

As the text corpus mostly consists of "written assignments", one can expect a slight bias in the material. Considered as a genre, the assignments preconfigure a specific way of acting and interacting. It is therefore

conceivable that the criticism made by the students appears more distinct and prominent than necessary. As the students were not trained in using the models, only more evidence can determine whether the process models need to be differentiated.

Teaching entrepreneurship and learning through entrepreneurial practice was the purpose of the experiments. Therefore, "out-of-school activities" became an important part of "in-school learning", and "in-school activities" supported learning in and through practice. However, goals, processes, management tools, forms of knowledge, and roles differ in these learning environments due to contrary institutional expectations and requirements (Löbler 2006). Tensions between "in-school" and "out-of-school" learning were seen in the written assignments. "Valuable moments where ideas are born cannot, unfortunately, be organized in such a way that they coincide exactly with the lessons in entrepreneurship" (Friis & Hunov 2013; our translation). Student comments like this one show both the opportunities and the limitations of teaching entrepreneurship at universities.

The three process models have different features. While the KIE model and the effectuation model primarily organize social interaction structures, the Café model deals mainly with discursive processes of understanding and learning with regard to the field of practice. The field of practice is defined as a dialectical process consisting of "in-school" and "out-of-school" activities. That is because otherwise fixed institutional boundaries were crossed during the experiments with entrepreneurship education.

Creating innovative ideas or clarifying already-created ideas with the help of divergent thinking is one of the strengths of the KIE model. The KIE model is functionalistic with a linear process logic. Assessments of the model differ considerably depending on whether the student's project was business-oriented or socio-cultural. In socio-cultural projects, it was a criticism that discursive processes are somewhat underexposed. The entrepreneur's role as a language-maker or creator of culture seemed to be overridden in favor of goal-oriented actions. In business oriented projects, it was noted that efficient actions should be emphasized in order to achieve the projects' goals fast and without wasting resources. There was some indication that specific theoretical concepts, not the process model, had an active role in improving entrepreneurial processes.

"The logic of effectuation" is considered to be a powerful tool for structuring the project process and out-of-school activities. Notably, this tool opens the possibility of rethinking the relations between means and ends in innovative projects. That is believed to be an important prerequisite for exploring unknown territory and finding new opportunities.

In particular, two points have been criticized in the socio-cultural projects. First, based on an iterative approach, the effectuation model loses sight of circular and spiral processes. In innovative projects, new actions and new opportunities as well as new knowledge and new discourses are interdependent. The duality of understanding and acting is believed to be more optimally represented in spiral process models. Secondly, the effectuation model sheds light on entrepreneurial processes from the perspective of social actors and the means used in projects. However, the interdependence of structures, means, and actions is underexposed. The students' projects indicate that structures in socio-cultural fields deviate from those in business-oriented fields. As a consequence, it is possible that entrepreneurial actions encounter different limitations and must choose other paths to realize new opportunities.

By expanding the students' analytical skills, the Café model makes sure that action-oriented learning leads to a better understanding of entrepreneurial processes. The feedback comments on the socio-cultural and the business oriented projects were almost identical. The opportunity to reflect on past experiences in a dialogical and appreciative manner is highlighted as one of the model's strengths. However, it was also learned that the model is not sufficiently close to the actual entrepreneurial process. The discussion of gained experience points backward while innovative processes are directed toward the future.

Overall, our findings show that the process models have improved students' capacity to discover, structure, and develop personal as well as relational resources when it comes to creating opportunities or to performing innovative actions in given projects and contexts. As for the various objectives of teaching entrepreneurship, each model has strengths and weaknesses. In projects with a socio-cultural focus, more criticisms and constructive additions were put forward by the students. This is especially true for the KIE-model and "the logic of effectuation". All things being equal, both models appear to be useful symbolic tools in business-oriented projects, and no adjustments are needed.

Accordingly, for projects focusing on social and cultural matters, elaboration is needed. Why should these process models be elaborated? A tentative explanation could be that socio-cultural entrepreneurs, in an analogy to Alvord et al (2004), need to understand social and cultural systems – including their discursive practice - in order to introduce new paradigms in changing structures.

The discovery and exploitation of new opportunities or the resolution of anomalies have become the new nucleus of entrepreneurial teaching. The aim is to provide tools for students to assist in the navigation and development of paths characterized by uncertainty and unpredictability. Honig integrates those supporting tools

into a model he describes as the contingency approach (2004).

To overcome shortcomings of the contingency approach, other theories must be taken into consideration. Engeström expands on existing concepts of knowledge by suggesting a distinction between stabilization knowledge and possibility knowledge. "Possibility knowledge is agentive knowledge" (Engeström 2007, 271) supported by an interventionist approach and aimed at exploring non-knowledge. Exploring non-knowledge is viewed as a process of expansive learning with an escalating cyclic character.

6. Conclusion

In the past decade, much attention has been paid to social and cultural entrepreneurship. Teaching in, with and through entrepreneurship has been based on models drawn from the economic sphere. Experience from the teaching experiments shows that students engaged in social or cultural projects have provided more comments on the models than students working on an economic project. The students' comments also indicate that the projects' discursive and structural aspects have not been supported to the extent desirable.

To facilitate learning activities, especially in the field of socio-cultural entrepreneurship, more specific process models that are viable and suitable in the socio-cultural domain are needed. Hence further investigation and analysis are called for. Such investigation and analysis become important theoretical and practical tasks given that the share of non-material production in overall economic activity will increase further.

References

- Alvord, S. H., Brown, L. D., & Letts, C. W., 2004. Social Entrepreneurship and Societal Transformation: An Exploratory Study. *The journal of applied behavioral science*, 40(3), 260–282.
- Andersen, B., 1999. *Business process improvement toolbox*. ASQ Quality Press.
- Aronsson, M., 2004. Education matters – but does entrepreneurship education? An interview with David Birch. *Academy of Management Learning & Education*, 3(3), 289–292.
- Bager, L. T., Blenker, P., Rasmussen, P., & Thrane, C., 2010. *Entreprenørskabsundervisning –proces, refleksion og handling*. AU Center for Entreprenørskab og Innovation.
- Blenker, P., Korsgaard, S., Neergaard, H., & Thrane, C., 2011. The questions we care about: paradigms and progression in entrepreneurship education. *Industry and Higher Education*, 25(6), 417–427.
- Blenker, P., Frederiksen, S. H., Korsgaard, S., Müller, S., Neergaard, H., & Thrane, C. (2012). Entrepreneurship as everyday practice: towards a personalized pedagogy of enterprise education. *Industry and Higher Education*, 26(6), 417–430.
- Deming, W. E., 1986. Out of the crisis. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology. *Center for Advanced Engineering Study*, 6.
- Elbeshausen, H., Lunddahl Jensen, A., & Riis, R., 2012. *Tag en bid af praksis: Pædagogisk værktøj til entreprenørskabsundervisning i praksis indenfor informationsvidenskab og kulturformidling*. See: <https://www.yumpu.com/da/document/view/18285529/laes-rapporten-tag-en-bid-af-praksis-fonden-for-entreprenorskab>
- Engeström, Y., 2001. Expansive learning at work: Toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of education and work*, 14(1), 133–156.
- Engeström, Y., 2004. New forms of learning in co-configuration work. *Journal of Workplace Learning*, 16(1/2), 11–21.
- Engeström, Y., 2007. From stabilization knowledge to possibility knowledge in organizational learning. *Management learning*, 38(3), 271–275.
- Fairclough, N., 1992. *Discourse and social change*. Polity Press.
- Friis, M. & Hunov, A.C.A., 2013. *Børnenes Underground – en koncert for børn*. Unpublished.
- Gibb, A., 2005. Towards the entrepreneurial university. Entrepreneurship education as a lever for change. National Council for Graduate Entrepreneurship (NCGE). *Policy paper*, 3, 1–46.
- Hannon, P.D., 2005. Philosophies of enterprise and entrepreneurship education and challenges for higher education in the UK. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation* 6, no. 2: 105–114.
- Higgins, D., Smith, K., & Mirza, M., 2013. Entrepreneurial education: reflexive approaches to entrepreneurial learning in practice. *Journal of Entrepreneurship*, 22(2), 135–160.
- Hodge, B., Anthony, W., Gales, L., 1996. *Organizational Theory: A Strategic Approach*. Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Honig, B., 2004. Entrepreneurship education: toward a model of contingency-based business planning. *Academy of Management Learning & Education* 3, no. 3: 258–273.
- Klamer, A. (2011). Cultural entrepreneurship. *The Review of Austrian Economics*, 24(2), 141–156.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development* (Vol. 1). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kromann-Andersen, E. & Jensen, I.F., 2009. *KIE-modellen: innovativ undervisning i videregående uddannelser*. Erhvervsskolernes Forlag.
- Löbler, H. 2006. Learning entrepreneurship from a constructivist perspective. *Technology Analysis & Strategic Management*, 18(1), 19–38.
- McConnell, S., 2010. *Rapid development: taming wild software schedules*. O'Reilly Media, Inc..

- Pittaway, L., & Cope, J., 2006. Entrepreneurship Education: A Systematic Review of the Evidence. See <http://gees.pbworks.com/f/entrepreneurshipeducation.pdf>
- Rae, D., 2010. Universities and enterprise education: responding to the challenges of the new era. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 17(4), 591–606.
- Sarasvathy, S. D., 1998. *How Do Firms Come to Be?: Towards a Theory of the Prefirm* (Doctoral dissertation, Carnegie Mellon University).
- Sarasvathy, S. D., 2001. Causation and effectuation: Toward a theoretical shift from economic inevitability to entrepreneurial contingency. *Academy of Management Review* 26, no. 2: 243–263.
- Sarasvathy, S. D., 2004. The questions we ask and the questions we care about: reformulating some problems in entrepreneurship research. *Journal of Business Venturing*, 19(5), 707–717.
- Sarasvathy, S.D. & Venkataraman, S., 2011. Entrepreneurship as method: Open questions for an entrepreneurial future. *Entrepreneurship Theory and Practice* 35, no. 1: 113–135.
- Shane, S. & Venkataraman, S., 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review* 25, no. 1: 217–226.
- Spinosa, C., Flores, F., & Dreyfus, H. L. (1999). *Disclosing new worlds: Entrepreneurship, democratic action, and the cultivation of solidarity*. MIT Press.

Подано до редакції – 23.12.2018

Рецензовано –17.01.2019

Прийнято до друку – 07.02.2019

UDC 007 : 304 : 001 + 004.9

PROBLEM INSTITUCIONALNIH-KOMUNIKACIJA I NASILJA U REPUBLICI SRBIJI

Prof. Dr Ljubo Pejanović

(Novi Sad, Serbia)

Prof. Dr. Mile Rakić, Božidar Arsić mrs

(Beograd, Serbia)

Ovim radom, postavljen je cilj objašnjenja i ukazivanja na problem neadekvatnog institucionalnog komuniciranja sa nasilnicima i žrtvama, zbog čega se povećavaju nasilnički oblici, kako u porodici, tako u školama, javnim mestima i drugim prostorima u Republici Srbiji.

Komunikacije nisu redovne, dovoljne i adekvatne, a time i neefikasne, neproduktivne bez uslova za smanjenje nasilja kod mladih, članova porodice i destruktivnih grupacija.

Komunikacije postaju aktuelne kad se dese nasilna ponašanja i opasnosti od strane policije i pravosudnih organa, dok socijalne strukture ne posvećuju dovoljnu pažnju komuniciranju sa pojedincima i grupama po pitanju destruktivnih aktivnosti.

Drugo, u radu se obrađuju svi oblici nasilja u porodici, školama, ulicama, javnim skupovima i drugim prostorima koji su pogodni za nasilnička ponašanja.

Ključne reči: komunikacije, nasilje, porodice, škole, skupovi.

1. Opšte o komunikacijama

Pre nego što pristupimo problemu nasilja u Republici Srbiji, neophodno je ukazati na problem komunikacija odnosno komuniciranja, između državnih odgovornih institucija i nasilnika koji čine nasilja nad pojedincima i grupama, kako u porodici, školama tako i na javnim prostorima¹. Dakle, „Komunikacija eng. *kommunicatrons*,“ koja se odnosi na sporazumevanje između pojedinaca, grupa i društava u ovom slučaju komunikacija državnih institucija koje stručno ne rade na sprečavanju i suzbijanju ovog oblika nasilja, kao i sa žrtvama i sa samim nasilnicima. S tim u vezi citiramo profesora Holoda „Proučavanjem problema pokazuje se da postoje opipljivi problemi formiranja metodoloških osnova proučavanja procesa društvenih komunikacija u Ukrajini (i svijetu). Navedeni problem zasniva se na različitim stavovima predstavnika Kijeva. Škola socijalne komunikacije Pocheptsova G. i B. Ruzun koja uzrokuje različite interpretacije i sprečavanja mogućeg jedinstva u formiranju jednog konceptualnog teorijskog i metodološkog pristupa u proučavanju procese društvenih komunikacija.“² S tim u vezi, mišljenje Holoda nas je podsetilo i usmerilo na istraživanje našeg problema u nedovoljnom komuniciranju između državnih subjekata i nasilnaka, a sve to zbog različitih mišljenja i stavova koji se međusobno suprotstavljaju i ne dovode do rešavanja već povećanja oblika pretnji nasiljem u Republici Srbiji. Međutim, autorke Lankovska A. i Avorok M. svojim radom nas upućuju na proces komunikacija kao jedan od najvažnijih u oblasti ljudske egzistencije. „Proces i tok komunikacije jedan je od najvažnijih oblasti ljudske egzistencije, međutim, izložen je broju komunikacija, koji se moraju protiviti ljudima da dobiju zadovoljavajuće rezultate. Osoba sa invalidetom je izloženija od komunikacijske barijere u većoj mjeri od drugih ljudi.“³ Dakle, razmišljanje autorki je veoma blisko našim svatanjem problema komunikacije i njihovim odsustvom pri čemu se

© Prof. Dr Ljubo Pejanović (Novi Sad, Serbia)
Prof. Dr. Mile Rakić (Beograd, Serbia)
Božidar Arsić mrs (Beograd, Serbia)

¹ Ivan Klain, Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči, Prometej Novi Sad, 2006. Str.637.

² Holod Alekander, Formiranje koncepti socijalnog inženjeringa. Kiev, 2017. TOM-4.

³ Lankovska Agneška, Avorok Maricin, Komunikacija ljudi sa ograničenim sposobnostima i pregradama u njihovoj komunikaciji, KJIEV 207. Tom-4.

doprinosi povećanju nasilja u svim sferama društva. Navedena mišljenja su nas usmerili za ponudu objave problema sa kojim se suočava društvo Republike Srbije.

1.1. Komunikacija i nasilje

Da bismo mogli raspravljati i objasniti problem nasilja u ovom slučaju u Republici Srbiji, pre svega neophodno je ukazati i objasniti način i oblik komunikacije između nasilnika i žrtve nasilja. U ovom slučaju predmet komunikologije odnosno komunikacije proistekla je iz nauke u čijem sadržaju je fenomen upravo je komunikacija između dva ili više lica koji učestvuju u komuniciranju, u ovom slučaju nasilnika i žrtve ili više žrtava. Dakle, komunikologija kao naučna disciplina obuhvata ili sadrži proučavanje oblika i tehnike saopštavanja od strane nasilnika i njegovog komuniciranja sa žrtvom ili s više žrtava ispoljavajući svoje motive, ciljeve i želje koje se odnose na žrtva. Međutim, i same žrtve imaju potrebu komuniciranje preko odgovora, odvratanja i odbrane od jednog ili više nasilnih lica. Stim u vezi, mišljenje je saopštenje nekih autora u vezi komunikologije kao naučne discipline koje su inkorporirane u različite discipline: psihologija, filozofija, sociologija, lingvistika, biologija, neurologija itd.⁴ Dakle, naša razmišljanja i saopštavanja u vezi komunikacija između nasilnika i žrtava nasilja, odnosi se na ljudske komunikacije u čijem sadržaju je odnos nasilnika i žrtve ispoljen u motivima i krajnjim ciljevima, kao što su; seksualno nasilje, obljudba, psihičko nasilje, fizičko nasilje pretnjom, povredama ili ubojstvom. Naša zamisao i opredeljenje zasnovano je na masovnim pojavama različitih oblika nasilja od strane pojedinaca ili grupa nad pojedincem ili grupom ljudi i razvrstavamo ga u sledeće oblike nasilja; seksualno nasilje, porodično nasilje, nasilje na ulicama ili drugim prostorima, nasilje u školama, nasilje na javnim manifestacijama, nasilje u kriminalitetu, nasilje u politici i drugi oblici pretnje i ugrožavanja ljudi, žena, dece, staraca i slično. U svakom slučaju postoje i prisutne su komunikacije od strane nasilnika u smislu pretnji, povreda, uvreda, ubojstava, terorističkih i kriminalnih otmice i atentata, političkih ubistava, otimanje imovine i drugih vrednosti. Prema tome, svi navedeni oblici komunikacije započinju ili se završavaju propagandom, ispitivanju i proveru o žrtvi, dinamika verbalnim i neverbalnim komunikacijama i slično. Stim u vezi, veći deo od navedenih oblika nasilja odnosi se na socijalne integracije, koja se odlikuje u složenostima odnosa između nasilnika i žrtava, koji se manifestuju u njihovim raznolikostima što podrazumeva da nasilnici su motivisani da ostvare svoj cilj u liku nasilja, a žrtva da se odbrani i zaštiti od ovog oblika pretnji. Dakle, učesnici u komunikacijama, interakcijama ili akcijama nasilja, mogu biti pojedinačni, grupni, mali ili velikih grupa, čak i institucija. Prema tome, u našem slučaju, najčešće je komuniciranje između dve suprotstavljene strane, ustvaruje se nasilničkom prisiljavanju žrtve ili žrtava na pokoravanje, prilagođavanje ili prihvatanje ucena ili odbijanje, na osnovu čega dolazi do sukoba, borbe, odbrane, a često i do žrtava. U ovom slučaju je pojam, *nasilničko-žrtvenog komuniciranja je prisiljavanje nekoga ucenom na izvršenje neke radnje koja je na štetu žrtve ili žrtava.*

2. Pojmovno određenje i definisanje nasilničkog kriminaliteta i nasilja

Pre nego što pristupimo ukazivanju na problem nasilja i nasilničkog kriminaliteta, neophodno je odrediti njegovo pojmovno određenje i definisanje. Pojavni i ugrožavajući oblici pretnje po bezbednost zdravlja i života kod ljudi, je i nasilje. U tom slučaju, nasilje kao oblik društvenih pojava i ponašanja pojedinca i grupa koje pribegavaju ovim oblicima pretnji pri čemu ugrožavaju zdravlje i živote kod ljudi. Nasilničko ponašanje je najčešće usmereno prema pojedincu, a nešto u manjem obliku prema grupi ili grupama. Svaki oblik nasilja predstavlja grubi akt kojem nasilnici pribegavaju upotrebljavajući fizičku i psihičku silu ili pretnju. Primena sile je često zastupljena intenzitetom agresivnosti od strane nasilnika prema određenoj ličnosti bilo da je namerno ili slučajno odabrana za žrtvu ove vrste nasilja. Svako nasilje kao društveni fenomen podrazumeva krivičnopravna razmatranja bilo u viktomološko-naučnom, forenzičkom ili zakonodavnom slučaju. Bez obzira kojim načinom se vrši razmatranje nasilja, ovaj fenomen u svakom obliku i u najvećem broju slučajeva žrtve nasilja su akteri pretrpljenog straha, panike, patnje i bola.

Kad se radi o agresivnom ponašanju nasilnika kod istih je agresivnost redovna pojava i uvek je prisutna kod svih zločinaca, a često i kod kriminalaca sa povišenim afektivnim razdražljivostima i potrebom za praznjenje nagomilane negativne energije usmerene prema žrtvi. Često kod ovih ličnosti se radi o duševnom siromaštvu, koje ukazuje na nedostatak socijalnog osećanja prema žrtvi. Prema K. Horengu, profil opasnih i agresivnih ličnosti po svom karakteru su ovek usmereni prema drugim ljudima jer kod njih uvek prevladava konzistentan stav pri čijoj potrebi potiče iz osećanja da je svet poprište u kojem jaki uništavaju slabe, te u tom smislu agresivci se osećaju jačim od žrtve nasilja.

Prema tome, *nasilje je društveni fenomen koji predstavlja pretnju po bezbednost zdravlja i života kod žrtve nasilja, a čiju pretnju ispoljava nasilnik-ci koji je ispunjen negativnom energijom koju ispoljava na psihički ili fizički način nad žrtvom i čije je ispunjeno zadovoljstvo u patnju slabije ili slabijih osoba.*⁵

⁴ K. Adler, B. Berelson i V. Šrama, Predmet komunikologije.

⁵ Pejanović Ljubo, Bejatović Goran, Nasilje u porodici i pravo na zakonsku i drugu zaštitu, Zbornik radova, Pravni fakultet za privredu i Pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, 2017. Str. 57-69

2.1. Maloletničko nasilje u školama

Svako nasilje pa i nasilje kod maloletnika predstavlja krivično odnosno protivzakonito delo. Dakle, maloletničko nasilje u školama je delikt kriminaliteta, a samim time nije dozvoljeno i izvršioци istog podležu zakonskom sankcionisanju. „Da bi smo odredili pojam ovog oblika kriminaliteta pozvat ćemo se na pravne i sociološke definicije, koje su u vezi sa ovim oblikom nasilja. Osnovina pravna definicija čine norme materijalnog i krivičnog prava, koje kriminalitet svode na pojavu koje su zakonom predviđene kao krivično delo. U širem značenju, kriminalitetom se smatraju sve protivpravno kažnjive radnje, dakle pred krivičnim delom i prekršaji i prestupi. Ovom svatanju odgovara samo pojam predmeta privredno kazneno pravo. Socijološki pristup u definisanju kriminaliteta je širi, sadržajni, jer ne posmatra samo delo ugrožavanja društvene vrednosti, nego i učinioca, društvene uzroke, uslove i posledice kriminalnih radnji. Polazeći od toga sociološki pristup pod kriminalitetom podrazumeva onu vrstu socijalnog ponašanja kojim se bitno ugrožava društvena vrednost.“⁶

S tim u vezi, sa ovim slučajevima normu sa koju kriminalitet se svodi na pojavu nasilja ili nasilničkog ponašanja, a koje se posmatra u psihičkoj torturi tj nasilju jednog dela vršnjaka nad drugima koji nije sklono ovom obliku delikvencije i koji predstavlja dobru osnovu da bude žrtva nasilja na ulici, izletima, školi ili drugim prilikama gde se susreću nenasilnici sa nasilnicima. Shodno tome i ovom slučaju ovi oblici kriminaliteta čine prekršioци i sve više doprinosi činjenju krivičnih pa i teže krivičnih dela u maloletničkoj populaciji. Stoga, je neophodno ozbiljnije istraživanje ovog fenomena koji je veoma zastupljen na prostoru Republike Srbije.⁷

2.1.1. Oblici maloletničkog nasilja

Oblici maloletničkog nasilja su višestruki, aktuelni i predstavljaju sve veću pretnju u narednom periodu na prostoru Republike Srbije, pa i okruženju. Prema tome, pojavni oblici pretnje maloletničkim nasiljem, posmatraju se preko primene sile, pretnje, verbalnog komuniciranja i slično.

2.1.2. Primena Maloletničke sile

Između većeg broja oblika maloletničkog nasilja je i upotreba sile. „Sila je, u opštem značenju pritisak, nasilje, upotreba fizičke, psihičke ili mehaničke radnje, kao i oblik prinude pri vršenju kriminalnih delikata. U krivičnopravnom smislu sila je upotreba snage prema nekom licu, koja je upravljena na to da ono učini određenu radnju (činjenje ili nečinjenje). Može biti neposredna ili posredna, u zavisnosti od toga da li je direktno uperena prema nekome ili preko drugog lica.“⁸ Prema tome, ovaj oblik nasilja od strane maloletnika ili grupa maloletnika-učenika, koji organizovano odlaze na sportske terene, ulici, školi ili drugim prostorima, vrše upotrebu fizičke i psihičke sile nad drugim licem ili više lica, čime čini protivzakonito nasilje na nekom u ovom slučaju u najčešćim slučajevima nad nenasilnicima ili protivnicima ove vrste nasilja.

2.1.3. Maloletničke pretnje

„Pretnja, u osnovi podrazumeva, nametanje panike, straha, zastrašivanja i sličnih destruktivnih aktivnosti. To znači da je prinudna radnja kojom se utiče na slobodnu volju nekog za iznuđivanje odluke, stavljanjem ozbiljno u izgled nanošenja neke neprijatnosti, zla ili materijalne štete, pa i ubistva.“⁹ U tom smislu, maloletnik ili grupa maloletnika na sportskim, školskim, uličnim, u saobraćajnim prevozima ili drugim terenima, vrši pretnju drugom licu ili na više lica, a ta pretnja se obično odražava na način nanošenja straha, da će to lice ili grupa lica biti povređena ili mu se mogu naneti povrede opasne po zdravlje ili život. Pretnje se izjavljuju verbalno na samim terenima ili u blizini terena ili u samim školama ili u zatvorenom prostoru tj prevoznom sredstvu, a te pretnje obično budu pretvorene u verbalne i fizičke konflikte, tuče i sukobe u kojima dolazi do lakših, težih i opasnih povreda pa i gubitka života.¹⁰

2.2. Faktori koji najčešće utiču na maloletničku delikvenciju i nasilje

Najnovije vreme je pokazalo i pouzdano se može ukazati na egzistenciju subjektivne i objektivne razlike među ličnostima istog uzrasta, na koje utiči različiti i višestruki faktori sa različitim dispozicijama odnosno njihovim nasilničkim ponašanjima. Međutim, upravo se između ostalog upućuje na maloletničku delikvenciju i nasilničko ponašanje maloletnika, naročito nakon građanskih sukoba na ovim prostorima. Predhodni građanski sukobi u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji tj. na njenoj teritoriji Kosovu i Metohiji, drastično su uticali na svest građana i omladine. S tim u vezi neophodno je podsetiti i ukazati na odnos jednog dela maloletnika prema drugom delu i njihovim susretima na većim okupljanjima, bilo da su u okviru ugostiteljskih objekata, ulice ili javnih kao i sportskih okupljanja. U tom smislu, najčešća objašnjenja u vezi sa ovim mogla bi se tražiti u stepenu razvoja društva, okruženja, porodice pa i pojedinaca okupljenih u grupe i motivisanih za nasilje. Ukazujemo i na ponašanja koja se usmerena na nasilje, a koja ukazuju na štetne pojave kako po izgrednike i

⁶ Milo Bošković, Krivično pravo, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009. str.47-48.

⁷ Mile Rakić, Ljubo Pejanović, Redizajniranje sistema bezbednosti kao odgovor na maloletničku delikvenciju, Zbornik radova, Maloletnička delikvencija kao oblik društveno-neprihvatljivih ponašanja, MUP RS, Banja Luka, 2008.

⁸ Milo Bošković, Krivično pravo, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009. str.47-48.

U daljem tekstu M.Bošković, Str. 74-75.

⁹M.Bošković. 74-75.

¹⁰ Ovim samo naveli neke od nekih primera, česta su pojava na sportskim, školskim i drugim terenima u Republici Srbiji tako i u okruženju.

njihove porodice tako i na okruženje i društvo u celini. Na pojavu i učestalost i porast nasilništva i nasilničkog ponašanja maloletnika, često doprinosi i nefikasnost i nesposobnost države u sprovođenju politike, zakonskih propisa, sprečavanju i suzbijanju ovog oblika nasilja koje predstavlja između mnogih opasnosti veliku pretnju po društvo i po razvoj omladine u tim uslovima. Vezano sa tim česti su izgređnici deca političara i nekih lica na vlasti, koji zataškavaju, sprečavaju i nedozvoljavaju sankcionisanje ovog i sličnih oblika nasilja.

2.2.1. Politički faktor

Politički faktor kao jedan od faktora koji utiče na smanjenje i povećanje maloletničke delikvencije, takođe je uslovljen političkim odnosima u Srbiji i okruženju. Ovaj faktor kao uticaj na pojavu maloletničke delikvencije, ubrajaju se i oni faktori koji su proizvod i odraz aktuelne situacije u međunarodnoj zajednici Srbije i njenom okruženju. Kad se govori o političkim faktorima koji generišu maloletničku delikvenciju, reč je o onim faktorima, koji se mogu sagledati kroz one pokazatelje, ali je i ovom prilikom težište usmereno na odnos političke elite na vlasti prema krivičnim delima, politike koja je vezana za neke od ratnih pretnji i odnos prema drugim zemljama u okruženju. „Kad se radi o faktoru u užem smislu i njegovom uticaju na maloletničku delikvenciju mogli bi se odnositi u sledećem:

- porodične prilike i odnos u porodici i degradirana porodica,
- materijalne prilike i problemi siromaštvo,
- uticajni faktori iz susednih zemalja i njihovih delikventnih grupa,
- uticaj narkomanije, alkoholizma, kocka, prostitucija, korupcija, trgovina ljudima i drugim sredstvima,
- bezkućništvo kod porodica i njihove dece naručito izbeglih lica,
- nasilje nad decom, posebno u porodici, iz okruženja, i slično,
- školski neuspeh, ponašanje nastavnog kadra i okruženja, opterećenost gradivom i slično,
- prispeće izbeglica sa različitim mentalitetima i sukob sa domaćim,
- neorganizovanost društva i njihovog odnose u odnosu na omladinu u organizaciji zabava i iznalaženja obaveza prema omladini i njihovo prepuštanje ulici,
- uticaj sredstava informisanja i komunikacije televizija, film, internet, negativna literatura, negativni članci u štampa i slično,
- posedovanje oružja kod roditelja i pristup maloletnika istom, kao i njihovo ilegalno posedovanje i korišćenje za međusobne obračune i drugo.“¹¹

To bi mogli biti osnovni uzroci i faktori koji utiču u najčešćim slučajevima i koji ukazuju da nema dana u kojem nije bilo neki od navedenih oblika destruktivnog ponašanja jednog dela omladine bilo da su verbalni konflikti, bilo da su u masmedijima, štampi ili drugim sredstvima informisanja koji često podstiču omladinu na nasilnička ponašanja. U sredstvima informisanja naročito su česta provokativna politička nadmetanja i prepucavanja političkih stranačkih rivala na unutrašnjoj političkoj sceni i na spoljnom planu na nacionalnim, ratobornim i drugim netrpeljivostima koja znatno utiču na ponašanje maloletničke populacije i njihov odnos nasilničkim ponašanjem.

2.2.2. Ratni sukobi na Balkanu

Ratni sukobi na Balkanu kao faktor, koji delimično utiče na razvoj omladine i njihovo ponašanje prema nasilničkim i destruktivnim aktima delovanja. Deca koja su rođena u vremenu rata i ratnih sukoba su u potpunosti živela i žive drugojačije u odnosu na decu koja se razvijaju u miru i prostoru koji se ne suočava sa ratnim dejstvima. Građanski sukobi na prostoru Republike Srbije tj njenom delu Kosovu i Metohiji, Republici Hrvatskoj, Republici Bosni i Hercegovini i međugrađanskim odnosima ovih država, znatno su uticali na negativno ponašanje kako pojedinih porodica, njihove dece i dece u njihovom okruženju. Proterivanje velikog broja porodica sa svojih ognjišta iz Hrvatske, Bosne i Hercegovina, Kosova i Metohije nešto manje Makedonije, su u velikoj meri doprineli agresivnosti članova porodice i sa njima dece u porodičnom i maloletničkom nasilju.

Ratno razaranje države bombardovanjem, materijalnih vrednosti, gubici članova porodice, prijatelja i sugrađana, su u najvećoj meri doprineli kako na psihičkom ponašanju roditelja i okruženja, tako na razvoju omladine i socijalnom stanju koje je uslovlilo nedaće i dovelo ogromni broj porodica do bede i siromaštva, a time je doprinelo i na nasilničko ponašanje mlade populacije. Taj odnos je motivisan u smislu nasilničkog ponašanje od strane onih koji od toga nemaju ništa ili imaju minimalne uslove za život, prema onima koji imaju sve ili veći deo od navedenog. Sve navedeno su faktori i motivi koji su doveli i dovode do pojedinačnih i grupnih nasilničkih ponašanja i ugrožavanja iz političkih, nacionalnih, kao i ekonomskih razloga. Nedolična nasilnička ponašanja se ispoljavaju na raznim skupovima na kojima se okuplja veći broj građana, a naručito na sportskim terenima gde su sportska nadmetanja između klubova, reprezentacija i drugih oblika nadmetanja. Organizatori i nosioci nasilničkog ponašanja obično su pojedince ili grupe tzv. huligani koji započinju i povedu i druge grupe maloletnika na sukobe, tuče i rušilačko delovanje.

Pored ratnih sukoba Balkanu, a posebno Republici slede neke pretnje od strane terorističkih i

¹¹ Mile Rakić, Ljubo Pejanović, Redajziranje sistema bezbednosti kao odgovor na maloletničku delikvenciju, Tematski naučni skup maloletnička delikvencija kao oblik društveno-neprihvatljivog ponašanja MUP RS, Banja Luka, 2008. str.92-93.

vahabističkih skupina sa Bliskog istoka. Veoma veliki broj pripadnika ovih skupina su poreklom sa Balkana tj. Kosova i Metohije, Albanije, BiH i drugih prostora pri čemu slede i moguće su nasilničke metode od strane navedenih skupina. Karakteristike unutrašnjeg terorizma mogu se posmatrati preko unutrašnjeg ekstremizma. „Unutrašnji terorizam i ekstremizam je zajednički naziv za vidove ugrožavanja ustavom uređenog poretka i ukupne bezbednosti države tj. unutar njenih granica, u ovom slučaju Republike Srbije.“¹²

2.2.3 Faktori iz novog vremena

Faktori iz novonastalog vremena, takođe su jedan od motiva koji utiču na nasilničko ponašanje pojedinaca ili grupa na jednom ili više prostora. U ovom slučaju često doprinose uslovi odgoja i vaspitanja omladine i njen odnos prema novonastalim vremenskim uslovima. U predhodnom stavu rečeno je da je rat i ratna dejstva znatno uticao na ponašanje omladine i njenog odnosa u novonastalom vremenu koje je sa sobom donelo politička, ekonomska, socijalna, demografska i druga ponašanja, koja nameću ekonomski razvijene države i korporacije preko globalizacije i promene svetskog poredka i nametanje novog po želji i interesu nosioca političkih odnosa. Navedeni faktori su drastično uticali na sigurnost odnosno nesigurnost populacije da se poveća nasilje u društvo. „U tom smislu, sigurnost kao termin shvatamo kao društvenu pojavu koja se manifestuje kao lična, grupna, kolektivna i kao sigurnost društva“.¹³

2.2.4. Uticaj porodice na ponašanje maloletnika

Porodica se vrlo često dovodi u vezu sa vaspitanjem omladine tj. maloletnika, pa i u svim pojavanim oblicima pataloškog ponašanja. Pojavni pataloški oblici se ispoljavaju u delikvetnom ponašanju najmlađih članova, a koji se obično dovode u vezu sa negativnim porodičnim uticajem na opšta ponašanja pa i delikvetna. Dakle, mnogobrojni primari nas podsećaju da deca koja u školi čine nasilje i nakon izmeštaja u drugu školu to čine i tima dokazuju svoje porodično vaspitanje, što nije slučaj sa drugom decom od drugih roditelja. „Između mnogih faktora koji utiču na razvoj maloletnika i omladine, porodica spada u red uticajnog faktora na razvoj maloletnika uopšte pa i delikvetnog ponašanja. Ta ponašanja znatno utiču na ugrožavanje bezbednosti zdravlja i života ljudi, kao i sistema bezbednosti čija je uloga ostvarerija potpune ili većinske bezbednosti svih vrednosti društva. U ovom slučaju je ugrožena i porodična bezbednost kako od svojih delikvetnih članova tako i njihovog okruženja u kojem se kreću“.¹⁴

2.2.5. Maloletnici koji vrše nasilje

„Maloletnička delikvencija podrazumeva izvršenje nekog krivičnog dela¹⁵ koje može izvršiti između ostalih i maloletnici. Dok pod maloletničkim nasiljem se podrazumeva primena fizičke sile ili psihičke tortura nad nekim od strane maloletnika ili grupe maloletnika. Činjenje krivičnih dela u ovom smislu vrše pojedinci ili grupe lica učešćem u tučama u kojima dolazi do povreda ili gubitka života ugoženog lica od strane izgređenika.“¹⁶ Maloletnici, ili školarci ili đaci koji pribegavaju nasilju među kojim su i muškog i ženskog pola, a ređe i udruživanjem, u najčešćim slučajevima su motivisani različitim pobudama, kao što bi mogle biti:

- u sredstvima informisanja su zastupljeni mnogobrojni filmovi koji pokazuju, kako i na koji način se vrše obračuni, nadmetanja i nametanje dominacije, a sve to utiče na maloletnike koji su motivisani da ih imitiraju i time kreiraju sopstveni imidž,
- roditelji, staratelji i starija braća i sestre, svojim odnosom prema mlađim doprinose nasilju, što sami čine nasilje nad decom, pa ta deca takva ponašanja prenose na vršnjake ili slabije od sebe,
- život i boravak maloletnika koji su skloni nasilju među nasilnicima i druženje sa njima, jedan je od čestih uzroka i povoda primajući njihove osobine pa i oni pribegavaju i primenjuju te metode na druga lica koja postaju njihove žrtve,
- porodični problemi i razdvajanje roditelja, u velikoj meri je zastupljen osnov za nasilničko ponašanje maloletnika, koji nemaju odgovarajući roditeljski dom, toplinu i zaštitu, čime su ta deca bez kontrole prepuštena sama sebi i kako pribegnu nasilničkom ponašanju i slično.

Između mnogobrojnih metoda, načina, oblika i primene nasilničkog ponašanja između maloletnika su; alkohol, tuče, masovne tuče, zlostavljanja i mučenja i posedovanje i rasturanje narkotika među omladinom. Kad su u pitanju tuče često se vrše zakazane tuče masovnim učešćem, zatim tuče manjih grupa, tuče između đaka dve škole i slične negativne pojave. Drugo, u tučama i mučenjima vrše se zlostavljanja slabijih populacija, proganjanje iz prostora u drugi prostor, rasturanje narkotika, prisiljavanje drugih na korišćenje narkotika, alkohola i drugih supstanci.

¹² Pejanović Ljubo, Savremene karakteristike i transformacija terorizma, rad u Međunarodnoj monografiji, Savremeni izazovi međunarodne bezbednosti, FLV Novi Sad i CMS, Zagreb, 2017. Str 195.

¹³ Ljubo Pejanović, Duško Vejinović, Mile Rakić, Karakteristike sistema bezbednosti, Evropski defendološki centar, Banja Luka, Univerzitet modernih znanosti, Fakultet za sigurnost, Mostar, Banja Luka, 2017. Str. 309-310.

¹⁴ Mile Matijević, Tamara Bujanović, Uzroci, uslovi i fenomeni maloletničke delikvencije, tematski naučni skup, maloletnička delikvencija kao oblik društveno-neprihvatljivih ponašanja, MUP Republike Srpska, Banja Luka, 2008. str. 61.

¹⁵ Ljubo Mićunović, Savremeni rečnik stranih reči, Književna zajednica, Novi Sad, 1988.

¹⁶ Ljubo Pejanović, Mile Rakić, Mila Jegeš, Malpletičko nasilje u Republici Srbiji, Defendološki centar, Banja Luka.

2.3. Porodično nasilje

„Porodično nasilje jedan je od najčešći oblika nasilja u Republici Srbiji. Ovaj oblik nasilja u porastu je od nastanka i trajanja građanskih sukoba na prostorima bivše SFR, u kojem vremenu je nastalo proterivanje porodica iz svojih domova u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, manje u Makedoniji i u Srbiji tj. Kosovu i Metohiji.

2.3.1. Vrste porodičnog nasilja

Nasilje u porodici je način ponašanja prilikom kojeg jedan član određene porodice, vrši ugrožavanje jednog ili više članova u porodici njegovim telesnom integritetu, duševnom i telesnom zdravlju ili životu kod jednog ili više članova svoje porodice. Nasilje u porodici je pojam koji se obično odnosi na *nasilje* između supružnika ili supružničko zlostavljanje, ali takođe može da se odnosi i na vanbračne intimne partnere ili jednostavno ljude koji žive u jednom domaćinstvu ili zajednici.

Nasilje shvatamo kao čin ili propust u interakciji i dinamici međusobnih odnosa, kojim se drugoj osobi nanosi strah, patnja ili bol, putem fizičke ili psihičke, upotrebe sile, individualno ili kolektivno.

U tom slučaju nasilje u porodici se podrazumeva kao skup ponašanja čiji je cilj kontrola ili određeni oblik upravljanja nad drugim osobama upotrebom sile, zastrašivanjem, manipulacijom, pa i povredama batinanjem. Međutim, nasilje se najčešće manifestuje u sledećim oblicima, a koje vrše ili trpe članovi porodice:

- **psihičko nasilje i mučenje** - prestavlja zlostavljanje koje je motivisano ostvarenjem moći i kontrola nad žrtvom nanošenjem straha i strahovladanja nad žrtvom, na način različitih zabrana, omalovažavanja, izolacije, prijetnji, uvreda, podcenjivanja, ucene, kontrole kretanja, kućnog pritvora, sprečavanje kontakata i slično. „Psihičko nasilje i mučenje, grupacije i pojedinci pribegavaju ili primenjuju torturu nad žrtvom nasilja, ostavljajući na žrtvi velike psihičke i zdravstvene posledice.“¹⁷ Pri tome posledice mogu biti lakše, teže i veoma velike, kako psihičkih tako i fizičkih i dovode do razaranja strukture ličnosti, a nekad i gubitka života;

- **seksualno nasilje** - podrazumeva, seksualno uznemiravanje, seksualno primoravanje, silovanje, odnosno seksualni odnos bez pristanka žrtve;

- **pedofilija** - podrazumeva, aberantan objekt seksualne inverzije u kojoj je libidnozni objekt usmeren prema deci, a to podrazumeva činjenje krivičnog dela sa veoma teškim i pogubnim posledicama po žrtvu.

- **prostitucija** - podrazumeva najniži stepen moralnog sklizavanja, pada u bezličnost i ništavilo. Prostitucija u porodici se smatra u slučaju kad član porodice postane makro i počinja primoravati nekog od članova porodice da se bavi prostitucijom u njegovom ili nečijem interesu.

- **fizičko zlostavljanje** - podrazumeva, fizičke kontakte nasilnika i žrtve guranjem, šamaranjem, premlaćivanjem, čupanjem kose, pesničenjem tj. udaranje rukama, nogama ili predmetima, uz nanošenje različitih povreda (lakši srednjih i težih) sa različitim vrstama hladnog i vatrenog oružja, oruđem, drvenim i metalnim predmetima, kućnim predmetima i slično, a nekad i gaženjem sa motornim ili poljoprivrednim vozilima. Tim načinom se nanose opekotine, posekotine, modrice, lomljenje delova tela, čak onesveščivanja i ubojstva, a za sve to je zajedničko napad na fizički integritet žrtve;

- **ekonomsko nasilje** - podrazumeva, uskraćivanje, oduzimanje, otimanje i krađa finansijskih sredstava, sprečavanje i zabrana osobi da radi, neplaćanje alimentacije, zabrana ishrane i druge potreba, drugim rečima ostavljanje osobe bez osnovnih i drugih sredstava za život. Porodično nasilje može biti ispoljeno i u sledećem:

- a) **Aktivno nasilje**, koje podrazumeva zlostavljanje u fizičkom, psihičkom/emotivnom ili seksualnom smislu, u kojem je prepoznatljivo, vidljivo dokazljivo agresivno nasilje i slično.

- b) **Pasivno nasilje**, se podrazumeva i manifestuje kao izolovanje, zanemarivanje lica i njegovih potreba, (zdravlja, ishrane, materijalnih i drugih potreba).

2.3.2. Klasifikacija žrtve

Širok je dijapazon u raznovrsnosti i brojnosti žrtava, kao i njihovih nasilničkih izvršilaca. Dakle, radi se o upečatljivom viktimoškom mozajiku, sa vrlo raznovrsnim pojavnim oblicima porodičnih žrtava. Bez obzira o kojem obliku nasilja se radi, žrtve su posledica nasilnog porodičnog kriminaliteta. U tom slučaju, svim žrtvama je redovno zajedničko obeležje porodično nasilje. Pri tome, viktimoški postoje različiti prelivi žrtava i stalno se pojavljuju tipični pojavnici, pa je izgrađena i tipologija žrtve. Pod žrtvama u širem smislu se podrazumeva i definiše osoba koja, psihički trpi, trpi ozbiljne fizičke i psihičke posledice i strada bez obzira koji su uzroci nasilja u pitanju. U najvećem broju slučajeva su članovi porodice žrtve, čiji uzroci imaju obeležje krivično-pravnih ikriminacija. Stoga, se tipologija žrtve i nasilnika podrazumeva u sledeće:

2.3.3. Tipologija porodičnog nasilja i žrtve i njihova obeležja

a) obeležje nasilnika

- dečaci-devojčice (neiskustvo i nedostatak snage),
- žene (slabašnost, nežnost, emcipacija),

¹⁷ Ljubo Pejanović, Nadežda Gudelj, Ugrožavanje bezbednosti društvenim oblicima pretnji, Sinergije, Bijeljina, 2018. Str.15-16

- starci-starice (arteroskleroza, degerativnost, nedostatak snage),
- duševni bolesnici-ce (debilnost, etilizam, zavisnost, agresivnost),
- zavisnici-ce (gubitak osećanja, grubost, potreba za izživljavanje),
- doseljenici-ce (imigranti, nemoć za dobar život, nepostojanje sredstava, drugačiji mentalitet),
- glupi-glupe (nedostatak znanja, osećaja, straha),
- usamljenici-ce (izolovanost, nesnalažljivost, osobenost) i drugo,
- član-ca porodice (siledžijstvo, nasilništvo, agresivnost, nemoralnost).

b) obeležje žrtve

- dečaci-ce (slabašnost, neiskustvo, podčinjenost),
- žene (slabašnost, nežnost, neborbenost),
- starci-ce (slabašnost, nepokretnost, degerativnost, slab sluh),
- duševni bolesnice (povraćaj samopouzdanja, nekontrolisanje emocija, dokazivanje),
- zavisnici-ce (uspavanost, nevoljnost, gubitak snage),
- doseljenici-ce (nesnalažljivost u novom prostoru, imigracija, nepostojanje pomoći),
- glupi-pe (nedostatak znanja, nesnalaženje, podčinjenost),
- usamljenici-ce (izolovanost od drugih, nepostojanje inicijative, osobenost) i drugo.

3. Podela i vrste nasilje u porodici

Nasilje u porodici je pojava koja se odlikuje sukobima između članove jedne porodice u kojoj se nasiljem rešavaju neki porodični odnosi ili sukobi.

3.1. Nasilje nad ženama

Od postanka čoveka i porodice uvek je postojalo nasilje muškaraca nad ženama i taj oblik nasilje je jedan od najmnogobrojnijih i zastupljenijih u odnosu na druge članove porodice. Ovaj oblik nasilja se dešavao u proteklim vremenima u najčešćim slučajevima, kada žene nisu imale nikakva prava pa ni prava na nasilje. Međutim, novo vreme i savremeni odnosi sa sobom su doneli i promene u kojima se pojavljuje nasilje žena nad muškarcima i nasilje roditelja nad decom, kao i dece nad roditeljima ili između drugih članova šire porodice. Statistika pokazuje da je nasilje nad ženama mnogobrojnije nego nad muškarcima, a za to postoje mnogobrojni uslovi i razlozi. Muškarac ili suprug je uvek bio dominantniji nad ženama, fizički jači, a patrijahalno se smatrali da moraju imati svaki vid dominacije nad ženom i time je pribegavao u najvećem broju slučajeva fizičkom nasilju. Drugo, ženske osobine i osećaj fizičke slabosti pribegavaju verbalnim komunikacijama, a što muškarci nasilnici ne prihvataju, a time i izazivaju fizičkog nasilja u kojem muškarci pribegavaju fizičkim oblicima nasilja. Treće, ženske osobine i motivi su uvek usmereni javnoj reakciji i svakom obelodanjivanju sukoba i nasilja što nije slučaj sa muškarcima.

Najveći broj slučajeva svakog oblika nasilja žene prijavljuju i traže pomoć bilo rodbine, bilo vlasti i time obelodanjuju svoje probleme koji se evidentiraju i statistički prikazuju, što nije slučaj od strane muške populacije. Ovim načinom se najveći broj nasilnog ponašanja upisuje u statistička dokumenta, kao i određene procese. Muške osobine nisu dominantne da pribegavaju psihičkom obliku nasilja nad ženama, već brže reaguju i pribegavaju fizičkom obliku pretnji, povreda, progona, zlostavljanja i ubojstva. Obzirom da se više radi o težem obliku nasilja, nego što je verbalno kome prbegavaju žene, time se više sankcioniše, evidentira i statistički prikazuje, u odnosu na statistiku nasilja nad muškarcima. Stim u vezi. Muška zlostavljana populacije nije imalo hrabrosti prijaviti zlostavljanje, smatrajući sramotno da objavi slučaj nasilja supruge ili žene. Navodimo brojčano stanje nasilja u porodici koje su izvršile žene, navedene brojke nisu samo iz Republike Srbije već i šire.

Nasilje u porodici koje su počinile žene¹⁸

Godina	Broj prijava	Broj optuženih	Broj osuđenih
2012.	314	110	76
2013.	361	137	81
2014.	347	158	98
2015.	478	122	81
2016.	820	138	100

3.2. Nasilje nad muškarcima

Oduvek se smatralo da su žene žrtve porodičnog nasilja, a suviše retko se spominjalo da su i muškarci žrtve porodičnog nasilja. Ovakvo mišljenje je preovladavalo sve do pojave pokreta za muška prava, kada se mišljenje i statistika o jednopolnom nasilju manja.¹⁹ Međutim, Od rođenja do smrti, muškarci se suočavaju sa diskriminacijom i nasiljem od strane države, zajednice, partije, rukovodstva, pa i porodice. Prema istraživanju nekih autora najmanje svaki treći muškarac na planeti, tokom svoga života mogao bi biti žrtva nasilja, bilo da je od strane žena – kako verbalnog tako i fizičkog, bilo od ljubavnice ili drugih članova porodice. Nasilje nad muškarcima prisutno je u svakom društvu, bez obzira na politički i ekonomski status, bogatstvo, rasu ili kulturu.

¹⁸ www.telegraf.rs/vesti/srbija 14.10. 2005h

¹⁹ Wikipedia, „Žrtve nasilja u porodici“

U svim državama svijeta, muškarci su takođe izloženi nasilju od svojih partnerki, pa i u Republici Srbiji bilo da su u braku ili vanbračnoj zajednici. Međutim, kod muške populacije u najčešćim slučajevima iz srama muškarci se ne usuđuju na obraćanje vlastima za pomoć, a vrlo često njihove se prijave ne uzimaju ozbiljno u razmatranje. Uvek su njihove najave podrazumevaju da nemaju osnovu u pravcu da žena vrši nasilje nad mužem, kad se to uvek dešava obrnuto. Dok, zakonska regulativa i međunarodni sporazumi koji bi trebali sprečiti nasilje nad muškarcima ne primjenjuju se ili uopšte ne postoje. Prilikom istraživanja ovog fenomena kod muške populacije, dobili smo podatak jedne muške žrtve koja je prijavila policiji da ga bije žena. Čuvši ovu izjavu, policajac opali šamar istom sa komentarom, kakav si ti muškarac pa te bije žena, nemoj da mi više dolaziš po ovom pitanju. Takvi slučajevi iz osećaja sramote i nesposobnosti nisu više u stanju prijaviti nasilje od strane supruge.

Nasilje ženske populacije nad muškom, kako u porodici, tako kod druge rodbine i u okruženju u najvećoj meri se dešava u verbalnoj nasilnoj komunikaciji bez prestanka do iscrpljujuće iznurenosti, zatim batinjanjem pa sve do ubistva, a što ukazuju nastale mnogobrojne činjenice. Zbog stereotipa o muškarcima, koji je duboko ukorijenjen u patrijarhalnom obrascu, pa i svojevrsnim vremenom jačeg pola - uglavnom kao žrtve nasilja muškarci o tome ne govore, pa ih i društvo donekle ne shvata. Muškarci koji su žrtve nježnijeg pola, nasilje u većini slučajeva ne prijavljuju, tako da se o tom problemu ređe govori, pa se stvara slika da i ne postoji takva vrsta nasilja. Međutim, stručnjaci tvrde da je ono prisutno i da takvo zlostavljanje može da se završi i tragično. U tom smislu nasilje nad muškarcima od strane žena, u najvećem broju slučajeva se karakteriše u sledećim slučajnostima. Najveći broj muškaraca žrtve nasilja su na javnim mestima koji se zajedničkom reči nazivaju bezkućnici. Međutim, nasilje nad muškarcima ne podrazumeva samo nasilje od strane supruge (žene), već i od drugih članova domaćinstva ili okruženjima koje sačinjavaju ženske i muške osobe.

3.3. Nasilje nad decom

Od nastanka porodične zajednice i formiranja porodice dešavalo se nasilje nad decom kako od očeva, majki, braće, sestara, rođaka i drugih u okolini. Prema tome deca su najmnogobrojnije žrtve nasilja jer ga trpe od većeg broja članova u odnosu na muškarce i žene. Decu ugrožavaju svi članovi koji su nasilnici i psihičkim i fizičkim oblicima nasilja, a najviše fizičkog nasilja batinanjem, povredama, zlostavljanjem, seksualnim nasiljem pa i ubistvima. U tom slučaju deca su najveće žrtve porodičnog nasilja, a to pokazuju i statistički podaci.

3.4. Nasilje dece nad roditeljima

Takođe postoje mnogobrojni podaci da i deca vrše nasilje, kako nad braćom, sestrama, očevima, majkama i rođacima, tako i nad susedima, na to nam ukazuju postojeći mnogobrojni slučajevi. Deca nasilnici su u najvećem broju slučajeva zavisnici narkotika, alkohola, siromaštva i statusa u okruženju. Nasilje čine da bi došli do novca ili drugih sredstava, radi kupovine narkotika, alkohola, duvana i drugih potreba i time ne prezaju od nasilja svih oblika pa i ubojstva roditelja.²⁰

Sagledavanjem, razmatranjem i prihvatanjem dobijenih saznanja, mišljenja i navedenih i korišćenih autora u ovom ponuđenom tekstu. Stekli smo utisak, a time i osnovu za zaključivanje i prezentiranje ovog oblika teksta i iskazivanjem našeg iskustva u suočavanju i istraživanju sa ovim oblikom nasilja i problemom koji je u vezi sa istim. Dakle, naše razmišljanje je usmereno na problem komunikacije između državnih socijalnih institucija i pojedinaca ili grupa nasilnika. Zatim komunikacija između nasilnika i žrtava nasilja kako pojedinačnih tako i grupnih sadržaja nasilja. S tim u vezi, našim istraživanjem stekli smo utisak da državne i privatne institucije vezana za socijalne uslove i zaštitu, nisu dovoljno obučene, opremljene, ovlašćene i aktivne po pitanju komunikacija sa pojavama nasilnika i njihovih aktivnosti. U najčešćim slučajevima aktivna komunikacija počinje nakon nastanka nekog od navedenih oblika nasilja. Ta vrsta komunikacija zasnovana je na istrazi zašto, kako, na kome i koja vrsta nasilja, izvedeno je i izvršeno. Umesto da propituju, pronalaze, posećuju i nametnu komunikacije, u smislu prevencije i sprečavanja takvih oblika nasilja, koje je izvršeno nad žrtvom ili žrtvama.

Kad se radi o navedenim oblicima nasilja, svaki za sebe je specifičan, sa određenim karakteristikama, običajima, navikama i uslovima, bilo da je u porodici, školi, skupu, ulici i na drugim prostorima.

Najveći broj nasilničkog ponašanja i u najvećim grupnim oblicima pretnji je upravo nasilje na sportskim terenima i manifestacijama. Na ovim prostorima se okuplja ogroman broj ljudi, među kojima su veće grupe takozvanih navijača, među kojima je većina pod dejstvom narkotika, alkohola; nacionalista i sličnih grupa, koje započinju i koje su došle sa željom nametanja vrebalo nasilja, tj tuča, povreda pa i ubojstava. Dakle, u ovom obliku nasilja u velikoj meri se pojavljuje nasilje pod uticajem narkotika, alkohola i drugih podsticajnih supstanci.

Drugo, neophodno je nagovestiti da je nasilje u porastu na prostoru Republike Srbije koji su izraženi porodičnim nasiljem koje je u najvećoj meri zasnovano na mnogobrojnim uzrocima i uslovima za pojavne oblika sukoba u porodici. Između mnogih uzroka, nabrajamo one koji su najčešća pojava: Ratovi i građanski sukobi u Hrvatskoj, BiH, Kosovu i Metohije, sa kojih prostora ogroman broj porodica je proteran sa njihovih

²⁰ Pejanović Ljubo, Bejatović Goran, Nasilje u porodici i pravo na zakonsku i drugu zaštitu, Zbornik radova, Pravni fakultet za privredu i Pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, 2017. Str. 57-69

ognjišta, imovina oteta, uništena i nestala, kao i nedozvoljavanje povratka na svoja imanja i mnogi su ostali bez svojih najbliži. Zatim su se našli kao izbeglice u teškim uslovima života bez smeštaja, bez posla, bez novca i nerazumevanja drugih za njihove muke. Drugo, Bombardovanjem 1999 godine mnogi su ostali bez svojih članova, imanja, zaposlenja siromaštva i sve je to dovelo do stresova, gubitka kontrole i zdravlja, neki su podlegli opijatima i slično. Sve to dovodi do gubitka kontrole, borbe za opstanak, netrpeljivosti i na kraju pribegavanje nasilju.

Dok su drugi oblici nasilja, takođe srodni i uslovni napred navedenim, pri čemu se vrše obračuni na sportskim terenima, školama i drugim prostorima.

Na kraju, pogodni uslovi za nasilje su stečeni, stiču se i dalje, nrešivost nastalih problema, nedovoljno funkcionisanje države, dovelo je do toga da se i dalje će uslovljavati ove oblike nasilja.

LITERATURA

1. Ivan Klain, Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči, Prometej Novi Sad, 2006.
2. Kholod Alekander, Formiranje koncepti socijalnog inženjeringa. Kiev, 2017. Tom-4.
3. K. Adler, B. Berelson i V. Šrama, Predmet komunikologije, Kiev 2017.
4. Lankovska Agneška, Avorok Maricin, Komunikacija ljudi sa ograničenim sposobnostima i pregradama u njihovoj komunikaciji, Kijev 2017. Tom-4.
5. Ljubo Mićunović, Savremeni rečnik stranih reči, Književna zajednica, Novi Sad, 1988.
6. Ljubo Pejanović, Goran Bejatović, Nasilje u porodici i pravo na zakonsku i drugu zaštitu, Zbornik radova, Pravni fakultet za privredu i Pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad, 2017.
7. Ljubo Pejanović, Mile Rakić, Mila Jegeš, Maloletničko nasilje u Republici Srbiji, Defektološki centar, Banja Luka.
8. Ljubo Pejanović, Savremene karakteristike i transformacija terorizma, rad u monografiji, Savremeni izazovi međunarodne bezbednosti, FLV Novi Sad i CMS, Zagreb, 2017.
9. Ljubo Pejanović, Duško Vejnović, Mile Rakić, Karakteristike sistema bezbednosti, Banja Luka 2017.
10. Ljubo Pejanović, Nadežda Gudelj, Ugrožavanje bezbednosti društvenim oblicima pretnji, Bijeljina 2018.
11. Milo Bošković, Krivično pravo, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009.
12. Milo Bošković, Krivično pravo, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad, 2009.
13. Mile Rakić, Ljubo Pejanović, Redizajniranje sistema bezbednosti kao odgovor na maloletničku delikvenciju, Zbornik radova, Maloletnička delikvencija kao oblik društveno-neprihvatljivih ponašanja, MUP RS, Banja Luka, 2008.
14. Mile Matijević, Tamara Bujanović, Uzroci, uslovi i fenomeni maloletničke delikvencije, tematski naučni skup, maloletnička delikvencija kao oblik društveno-neprihvatljivih ponašanja, MUP Republike Srpska, Banja Luka, 2008.

1. PRILOG ISTRAŽIVANJE (jednog broja slučajeva)

Rezultati istraživanja statističkih podataka nasilja, prikazujemo neki od njih u Republici Srbiji od 2010–2016 godine

Godina 2010:

Dana, 04.04.2010 godine u Apatinu ubica 53-godišnjak, je ubio svog rođenog brata 57 godina na Uskrs koji mu je navodno krao kukuruz. Nakon kraće svađe sa bratom, ubica je ubodom sa nožem u srce usmrtio svog brata.

Dana, 04.04.2010 godine na Uskrs u Zrenjaninu ubica iz sela Aradac kod Zrenjanina ubio je svog brata blizanca zabivši mu nuž u srce. Obojica braće su bili skloni alkoholu i u kobnom trenutku su oba bili pod dejstvom alkohola.

Dana, 05.04.2010 godine ubijene su dve devojke 26- godišnja devojka ubice i 19-o godišnja njena drugarica. Ubistvo je izvršeno iz vatrenog oružja u vikend naselju Ada kod Velike Morave, obe žrtve potiču iz sela Krušar kod Čuprije. Zločin je izvršio bivši momak 30-o godišnjak jedne od devojaka. Policija je već sutradan otkrila ubicu, a koji je navodno tragao zajedno sa ostalim tragačima, da pronađu nestale devojke.

Dana, 14.04.2010 godine u Beogradu opština Voždovac, suprug 60-o godišnjak, je zaključao suprugu u stan i tukao naneviši joj teže povrede. Žrtva je uspela pozvati policiju koja je provalila prozor i uhapsila nasilnika.

Dana, 21.04.2010 godine u selu Dren kod Obrenovca suprug 57-o godišnjak sekirom je odsekao glavu svojoj supruzi 54. godine zbog ljubomore. Zatim je ubica izvršio samoubistvo presecanjem svog grkljana tj zaklao se. Ubica je pre zločina bio teško oboleo i motiv ubistva je bio u tome, što nije mogao podneti da njegova supruga poslije njegove smrti bude žena nekog drugog čoveka.

Godina 2011.

Dana, ? - 2011 godine u Sremskoj Kamenici 40-o godišnji suprug ubio je 45-o godišnju suprugu, zbog čega mu je apelacioni sud odredio 20-o godišnju kaznu zatvorom.

Dana, 07.01.2011 godine u porodičnoj kući u Jagodini 31- o godišnji sin, odsekao glavu 60-o godišnjoj majci, a zatim njeno obezglavljeno telo stavio u fotelju ispred televizora.

Dana, 08.01.2011 godine u selu Lalić kod Odžaka 56-o godišnja supruga nožem i sekirom ubila 59-o godišnjeg muža, a zatim sebi presekla vene.

08.01.2011.godine u selu Bistrica kod Nove Gradiške 50-o godišnji sin iz lovačke puške ubio je 82-o godišnjeg

oca, a zatim sebi ispalio metek u srce.

Dana, 24.10.2011 godine u Savinom selu kod Vrbsa 39-o godišnja supruga sa pet udaraca sekirom ubila je 46-o godišnjeg muža u njihovoj porodičnoj kući. U istrazi je ustanovljeno da je suprug matletirao ženu više od dvadeset godina i da je to bio motiv ubistva. Zbog ovog zločina ubica je kažnjena sa sedam godina zatvora.

Godina 2012

Dana, 01.08.2012 godine u Vrbsu 34-o godišnja devojka je i ranije preživljavala torturu svog bivšeg 29-o godišnjeg dečka, koji je kobnog dana provalio vrata na njenom stanu i pribegao matletiranju, tukući je i gaseći cigarete po celom njenom telu, zatim je naterao da ušmrkuje narkotik u belom prahu. Nasilnik je i ranije imao karton u policiji pri čemu je pritvoren.

Dana, 07.08.2012 godine u Silbošu kod Bačke Palanke, 39-o godišnji otac izvršio silovanje svoje 13-o godišnje ćerke, a na delu ga je uhvatila supruga. Otac porodice ima četvero dece. Zločin je uradio pod dejstvom alkogola tj u pijanom stanju.

Dana, 29.08.2012 godine u Somboru 53-o godišnja supruga ubila je 58-o godišnjeg muža u njihovoj porodičnoj kući. U istrazi ubica je izjavila da je to učinila zbog čestog suprugovog matletiranja. Supruga je često obilazila policija zbog matletiranja od supruga. Ubica je izvršila ubojstvo uz pomoć kabla pri čemu ga je gušila, a zatim metalnim tegom udarila u glavu. Nakon ubistva bacila ga je u kreč i na kraju sve priznala.

07.09.2012 godine u Ritiševu kod Vršca, 57-o godišnji otac ubio je 28-o godišnju ćerku i 49-o godišnju suprugu, a zatim i sebe. Zločin se dogodio nakon porodične svađe.

02.10.2012 godine u Kragujevcu 42-o godišnji suprug, pred svojom decom zaklao je 32-o godišnju svoju suprugu. Supružnici su se prvo posvađali i nakon toga je isti ženu izbacio kroz prozor porodične kuće sa prvog sprata, a zatim izašao u dvorište i izvršio zločin što je ženu priklao.

Dana, 20.10.2012 godine u Komanici kod Vlasotinca, 46-o godišnji suprug ubio suprugu. Ubica je bio teži bolesnik i nisu se slagali u braku, pa je supruga sa ćerkama otišla od njega i živela sa ljubavnikom. Ubica je saznao da očuh podvodi njegove ćerke i zbog toga je izvršio osvetu nad 37-o godišnjom bivšom suprugom.

Dana, 08.11.2012 godine u Beogradu 40-o godišnji suprug je teško povredio bivšu 36-o godišnju suprugu isekavši je nožem po telu ispred suda, dok su čekali ročište za elementaciju. Poslije ovog događaja nasilnik je sebe tri puta ubo u stomak.

Dana, 10.11.2012 godine u Valjevu sin starosti 45 godina, ubio 68-o godišnjeg oca iz pištolja zbog toga što mu nije davao dovoljno novaca, a zločin se desio na dan unukovog rođendana. Tim slučajem je ranio i svoju majku. Zločin se desio u očevoj kući, nakon čega je ubica pokušao i samoubistvo. Ubica je bio razveden i bez zaposlenja, a otac ga je izdržavao i bio je poznat policiji po pitanju činjenja nereda.

12.11.2012 godine u Novom Sadu 25-o godišnji ubica dečko ubijene 25-o godišnje devojke, koju je pretukao na smrt i pobeo iz grada u Novi Pazar odakle je poreklom, a zločin je izvršio u svom stanu u Novom Sadu. Dužim batinjanjem i gaseći cigarete na njenom telu, naneo joj je teške povrede koje su bile kobne po njen život. Sve je to učinio zbog ljubomore jer se radilo o manikenki i lepoj devojci.

Dana, 26.11.2012 godine u naselju Leštane kod Beograda, je 19-o godišnji rođak teško sekirom povredio 17-o godišnju rođaku. U istrazi je priznao da je hteo ubiti i da je dva puta udario u potiljak sekirom i da je zažalio što je nije ubio, ali je dodao da će ona ipak umreti. U vreme pisanja ovog rada, se nije otkrio motiv ovog zločina.

Dana, 14.12.2012. godine na Banovom Brdu u Beogradu u stanbenoj zgradi u stanu, gde je predhodno provalio vrata 24-o godišnji unuk, pri čemu je ubio svoju babu u 79-oj godini života i povredio 61-o godišnju tetku i teško povredio 72-o godišnjeg teču.

Dana, 14.12.2012 godine u Šapcu 34-o godišnji sin nožem ubio 58-o godišnjeg oca u njihovoj porodičnoj kući, a zatim se obesio u dvorištu. Ubica je bio višegodišnji narkoman, a povod za ubistvo je bio roditeljski razvod i psihičko zlostavljanje oca nad njim i majkom.²¹

NAPOMENA: Obzirom na ograničenost ovog rada, nismo mogli ugraditi ostale slučajeve nasilja koji su mnogobrojni. U 2013. Ubijeno je 46 žena, a u 2014. godini ubijeno je 26 žena, izjavila je Vesna Stanković kordinator sigurnih kuća. Dnevni list Kurir, 9.1.2015 godine str.15.

U poslednje dve godine ubijene su 72. Žene u porodičnom nasilju, Dnevni list Informer, 17.1.2015 godine str. 11.

Godina 2015 godine Prema podacima MUPa u prvih deset meseci ove godine (2015) prijavljeno je 4200 slučajeva nasilja u porodici i to je više nego cela prošla godina, Tokom 2015 godine ubijeno je 37 žena između kojih su: Violeta Đokić 51 godina, ubijena 5.1.015 godine u Kruševcu. 2. Marija Pavlović 31 godina, ubijena 9.1.015 godine u Mijonici. 3. Zufa Hajrizaj (18) godina, ubijena 28.01.2015 godine u Beogradu, 4. Slađana Smiljanić 48 godina, ubijena 9.2.015 godine u Mladenovcu, 5. Ljiljana (61) i Ivanka Đukić (90) ubijene 2.3.015 godine u Beogradu. 6. Dušanka Andrejević 29 godina ubijena 9.3.2015 godine u Zubinom Potoku, 7.

²¹ Dnevni listovi iz 2010, 2011 i 2012. godine. (u 2010-5 slučajeva, u 2011-5 slučajeva i 2012-9 slučajeva, a ovim je obrađeno 19 zločina porodičnog nasilja.

Zorica Jovanović (70) ubijena 15.3.2015 godine u Novom Sadu. **8.** Janja Bjeljin 29 godina, ubije 17.3.015 godine kod Sanskog Mosta, **9.** Branka Marković 49 godina ubijena 13.3.2015.godine u Bačkom Gradištu. **10.** Žaklina Kojić 26 godina, ubijena 3.4.015 godine u Jagodini. **11.** Ljiljanu Đukić (62) i baka Ivanku (91), ubijene u martu 2015 godine, koje je ubila Ljiljanina kćerka u Beogradu. **12.** Dragana Jankov, (44), ubijena 01.4.015 godine u Vršcu. **13.** Milja Todorović 85 godina, ubijena 19.4.015 godine u Paraćinu. **14.** Slavica Rakulj (49) ubijena 20.4.2015 godine u Beogradu. **15.** Slavica Jović 50 godina, ubijena 24.4.015 godine u Vranju. **16.** Smiljana Isaković (80) godina ubijena 25.4.2015 godine u Beogradu. **17.** Karolina Bajtai 43 godine, ubijena 17.5.015godine u Martonošu. **18.** Roža Šefer (47) ubijena 17.5.015 godine u Martonošu. **19.** Natalija Bajtai 25 godina, ubijena 17.5.015 godine u Martorošu, **20.** Gizela Tračik (68) godina, ubijena 17.5.015 godine u Oromu. **21.** Jelena Bogosvaljević, 27 godina, ubijena 18.5.015 godine u Lozoviku. **22.** Danka Blažić (35) godina, ubijena 18.5.015 godine u Beogradu. **23.** Dragana Kuzmanović 49 godina, ubijena 18.5.015 godine u Čačku. **24.** Milosija Kulize (62) godine, ubijena 21.7.015 godine u Kaluderici-Beograd. **25.** Ljiljana Živković 67 godina, ubijena 23.7.015 godine u Cvetojevcu. **26.** Ruža Rebić, 57 godina ubijena 31.7. 2015 godine u Beogradu. **27.** Ivana Ilić (24) ubijena 17.08.2015 godine u Kraljevu. **28.** Brankica Tošić 49 godina, ubijena 18.9.015 godine u Petrovcu na Mlavi. **29.** Dragana Stevanović (41) ubijena je 27.9.2015 godine u Županjevcu, **30.** Vera Stančić 75 godina, ubijena 14.10.015 godine u Ripnju. **31.** Radmila M. iz naselja Zorka kod Subotice pronađena je mrtva 30.10.2015 godine. **32.** Milica Pavlović 55 godina, ubijena u Varvarinu 16.11.015 godine. **33.** Bojana Bačević (27) ubijena je u Nišu 25.11.2015 godine, koju je ubio bivši suprug prilikom njemu posete u niškom zatvoru. **34.** Nazira Emini ubijena je 26.11.2015 godine u Zrenjaninu, ubio je bivši suprug Muhamed. **35.** Jelena Turušum (35), ubijena je 01.12.2015 godine od strane ljubavnika u BiH. **36.** Marinu Antić (49), ubijena u Dragocvetu 19-20.12.2015 godine ubio je suprug Dragan Antić (50). **37.** S.G. (30) iz Klenja kod Bogatića ubio je svoju majku, 19-20.12.2015 godine Dnevni list Blic, 17.11.2015 godine str.17. Brutalno me tukao jer nisam htela da spavam sa trojicom Mihailo Maksimović mi je svašta obećavao i ovo mu je posao, a onda su nastupile godine ucena i tortura izjavila je Tamara koja je tri godine radila za makroa Maksimovića. Kod njega je uhapšeno 5 devojaka, među kojima je i starleta Milica Ž. i drugi. Dnevni list Kurir od8.1.2015. str.14.

U Republici Srbiji 2014 godine ubijeno je 27 žena u porodičnom nasilju. Dakle, 11 žena ubio je suprug, 5 žena ubio je bivši suprug, pet žena ubio je partner, a tri žene ubio je sin, po jednu ženu ubio je vanbračni suprug, brat i bivši partner. Najviše žena tj njih 7. Ubijeno je nožem, šest pištoljem, četiri žene su pretučena na smrt, a tri udavljene, dve žene ubijene su sekirom, dve lovačkom puškom, a tri na druge načine. Polovina ubistava izvršena je u kući ili stanu koji je zajedničko vlasništvo žrtve i ubice, šest ubistava se desilo u stanu koji je vlasništvo same žrtve, jedno u kući počinioca, šest ubistava se desilo u drugim prostorima. **Starsost žena:** tri žene su imale 26-35 godina, devet žena starosti od 36-45 godina pet žena starosti od 46-55 godina „Mreža žene protiv nasilja.” Dnevni list Informer, 31.01.2015 godina, str. 7.

Nataša Petrović (46) izvršial sa svojim ljubavnikom ubistvo svog supruga Nenada Petrovića (45), osuđena je na tri godine zatvora zbog skrivanja zločina, a sa ljubavnikom Nenadom Baračijom (51) na trideset godina zatvora za ubistvo. Dnevni list Informer 9.1.2015 godina strana. 12.

Borislav Zornić (35) ubijen je 9.1.2015 godine, nakon svađe sa suprugom Biljanom, pri čemu je bacio njihovu petnaestodnevnu bebu, ćerkiću Nataliju kroz prozor sa trećeg sprata zgrade u Beogradu. Ubica je psihički bolesnik. Dnevni list Informer, 10-11-01. 2015 godine str.14. Ljubomir Dimitrijević (53) iz Beograda sa leđa žrtve prišao bratu od strica Miodragu (58) koji je hranio ptice u kavezu i bez reči mu ispalio hitac u glavu u porodičnoj kući u Kraljevu. Pre zločina braća su se posvađali zbog majčine penzije koju je koristio sam ubice. Motiv ovog ubistva je nerešeni imovinski odnosi sa kućom. Dnevni list Kurir 13. 01.2015 godina str.14.

S.J. (30) nije zabeležen datum, a pre nekoliko dana usmrtio je u Sremskoj Mitrovici svog rođaka starog 26 godina, ubica se na ovo krivično delo odlučio zbog česte svađe sa rođakom. Dnevni list Informer, 14.1.2015 godine str.11.

Miljan Čolović (32) bivši igrač Zvezde i Partizana i juniorski reprezentivac u vatrepolu, uhapšen je pod sumnjom da je krajem 2014 godine, silovao dve žene u Beogradu, dnevni list, Informer 15.01.2015 godine str.12.

Zulfa Hajziraj (18) je na smrt pretučena u baraci, u kojoj je živela sa nevenčanim suprugom S.B. (17) i njegovom majkom i bratom u Beogradu. Žrtvi je sekirom smrskana glava, a sumnja se da je ubio bivši suprug, kome se izgubio svaki trag. Zulfa je kao dete došla sa Kosova i Metohije. Dnevni list Informer, 29.01.2015 godine, str.11. Suan B. (17) uhapšen je 28.01. 2015 godine u Beogradu, zbog toga što je drškom od lopate na smrt pretukao svoju suprugu Zulfu Hajziraj (18) ubistvo je izvršio zbog saznanja da ga supruga vara. Dnevni list Informer, 30.1.2015 godine, str. 11.

Aca Pavlović (31) iz Mionice zadavio je suprugu Mariju (31) posle burne svađe u kolima zbog njegove ljubavnice, nakon svega izvršio je samoubistvo vešanjem o drvo. Dnevni list Informer, 29.01.2015 godine str.12.

Desetorica Španskih sveštenika i dvojica učitelja veronauke iz Granade, su 2004-2007 godine silovali dečake, primoravajući četvoricu dečaka na seks, terajući ih da masturbiraju i da se sa njima kupaju. Dnevni list Informer, 29.01.2015 godine, str.13

U Februaru 2015 godine desilo se 13 sličnih primera nasilja, dok se u martu desilo 8 slučajeva, a u septembru 19 slučajeva nasilja. Međutim tokom 2016 godine, zabeleženo je 11 slučajeva, nasilja.

Prof. Dr Ljubo Pejanović

(Novi Sad, Serbia)

Prof. Dr. Mile Rakić

(Beograd, Serbia)

Božidar Arsić mrs

(Beograd, Serbia)

THE PROBLEM OF INSTITUTIONAL – COMMUNICATION AND VIOLENCE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

This paper sets out the goal of explaining and pointing to the problem of inadequate institutional communication with violent and victim, causing violent forms in the family, in schools, public places and other areas in the Republic of Serbia.

Communications are not regular, sufficient, adequate, and therefore inefficient, unproductive, without conditions for reducing violence in young people, family members and destructive groups. Communication becomes actual when violent behavior and dangers occur from the police and judicial authorities, while social structures are not committed enough in communicating with individuals and groups in terms of destructive activities.

Second, the paper deals with all forms of domestic violence, schools, streets, public gatherings and other areas those are suitable for violent behavior.

Key words: *Communication, violence, families, schools, meetings.*

Подано до редакції – 22.10.2018

Рецензовано – 14.01.2019

Прийнято до друку – 03.02.2019

УДК 007 : 304 : 004.9

МАСИФІКАЦІЯ МОЛОДІ 16–20 РОКІВ ЯК ІНМУТАЦІЙНА КОМУНІКАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ (у період від 1 до 30 листопада 2017 року)

Холод Олександр

(м. Івано-Франківськ, Україна)

Метою дослідження було обрано з'ясування рівня масифікації молоді 16–20 років як інмутаційної комунікаційної технології. Предметом дослідження стало з'ясування рівня масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології.

Методика дослідження. За допомогою стандартизованого анкетування 58 респондентів віком від 16 до 20 років, які навчаються в трьох навчальних закладах України: учні 11-го класу одного з ліцеїв м. Києва, студенти 1–4 курсів одного з приватних вишів Києва й студенти 2–4 курсів, які навчаються в одному з державних вишів Івано-Франківська.

Висновки. Опитувані все ж більше схильні до публічної декларації своїх думок і позицій, не звертаючи уваги на ставлення до такої думки й позиції з боку їхнього оточення, що підтверджує наше припущення про вплив масифікації, яка формує стійку впевненість молоді у своїй правоті й оригінальності власної позиції.

Ключові слова: масифікація, комунікаційна технологія, респонденти, молодь, інмутація.

Вступ

Проблема дослідження полягає в тому, що масифікацію дотепер не розглядали в науковій літературі як комунікаційну технологію. Оскільки комунікаційною технологією називають комплекси-дії, спрямовані на зміну моделей поведінки суспільства завдяки обміну інформацією [15], нам невідомо те, які саме комплекси-дії застосовуються під час масифікації. Нам не відомо, як масифікація, виконуючи функцію комунікаційної технології, впливає на молодь віком від 16 до 20 років. Нам також не відомо те, як масифікація як комунікаційна технологія ідентифікується в період від 1 до 30 листопада 2017 року. Мотивацією вибору періоду дослідження стали події, що передували тридцяти визначеним дням року. До таких подій ми віднесли:

- 4 листопада 2017 року у Львові військові влаштували облаву на призовників у нічному клубі [12];
- 6 листопада 2017 року – розсекречені офшори політиків та зірок стали причиною гучних скандалів [9];
- 7 листопада 2017 року – у Кривому Розі вчителька заклеїла скотчем роти школярам [13];
- 11 листопада 2017 року – бойовики випустили по Пісках 12 танкових снарядів [1];
- 12 листопада 2017 року – бойовики використовують весь спектр озброєння на Сході, є поранений серед українців. Штаб АТО [2];
- 15 листопада 2017 року – жителі Зайцевого оговтуються після ворожих "Градів" з окупованої Горлівки [6];
- 18 листопада 2017 року – нанесення травм 23-м поліцейським унаслідок сутичок біля Літнього театру в Одесі [19];
- 20 листопада 2017 року – штаб: на Донбасі бойовики 11 разів порушили режим тиші, утрат серед військових немає [18].

Вивчаючи історію проблеми, ми звернулися до декількох публікацій, результати яких є найбільш

дотичні до декларованих нами проблем.

У своїй праці «Парадигми масифікації і демасифікації в медіакulturі» Н. І. Зражевська стверджує, що «масова культура вписується в теорію глобалізму, де стандартизація й уніфікація відіграють першочергову роль» [7]. Отже, масифікація як результат омасовлення аудиторії відбиває ознаки глобалізації.

Є. Б. Гайдадимов, аналізуючи процеси масифікації, констатує, що масифікацією слід вважати «не лише масу людей, а й масу товарів, послуг, відомостей-повідомлень», а також «макрофілію (гарячу любов до циклопічних масштабів, чисел, потоків, до великих величин і потужностей)» [4]. Відомо, що Е. Тоффлер свого часу писав про масифікацію, яка «розкриває себе через... шість основних параметрів»: «концентрацію, централізацію, синхронізацію, стандартизацію, спеціалізацію та максималізацію» [11]. Таким чином, ознак масифікації вже налічується не дві (стандартизація, уніфікація), як пропонує Н.І. Зражевська, а шість перелічених, за пропозицією Є. Б. Гайдадимова.

Аналізуючи медіакulturу та її місце в масовій культурі, Н. І. Зражевська констатує ситуацію, коли «у масовій культурі замість культурного явища існує культурний товар, що є легкозасвоєваним, бо він впливає насамперед на емоції» [7]. Слід зауважити, що саме на емоційному рівні насамперед відбувається масифікація. «Саме тому, – продовжує Н. І. Зражевська, – сучасні медіа, оперуючи штампами й прийомами, всілякими кодами й символами, повторюють, у кращому випадку з невеликими варіаціями, давно відоме, тривіальне» [7].

Для з'ясування ступеня впливу масифікації на молодь 16–20 років необхідно, на наш погляд, звернути увагу на причини появи масифікації. Г. Ласвелл ще в 1948 році в праці «Структура і функції комунікації в суспільстві» зазначив, що «розважальність і доступність інформаційних потоків стали однією з причин масифікації» [23]. Ще однією причиною появи масифікації Г. Ласвелл називав масову освіту: «Із підйомом масової освіти відбувається падіння рівня масових смаків» [23].

Наслідки масифікації також є тим фактором, який впливає на молодь 16–20 років. Як зауважує Н. І. Зражевська, свого часу ще Г. Ласвелл декларував: «Масифікація, з одного боку, підвищила загальний інтелектуальний рівень людей, з іншого – знизилася масові смаки, які задовольняють культурними продуктами й масовою культурою» (цит. за: [7]). Варто, на наш погляд, погодитися з Н. І. Зражевською в тому, що масифікація має такий атрибут, як мультимедійні технології, які «активно вводять у масову культуру свою естетику й аксіологічні пріоритети» [7]. Звідси випливає висновок про те, що масифікації притаманна інмутаційна естетика й аксіологія.

Важливим у масифікації, на наш погляд, слід вважати й такий фактор, як формування ідеології під впливом реклами, стереотипів американського стилю життя, макдональдизації суспільства, нав'язування європейських стандартів тощо. Не менш важливим, на думку Н. І. Зражевської, фактором масифікації слід вважати зворотний її бік – демасифікацію, або пошук індивідуально зумовлених форм вираження особистості, спільноти, нації, культури тощо.

У своїй праці про концепт демасифікації Д. В. Смолкіна повідомляє про те, що нині фахівці (наприклад, К. Ховланд, М. Грачов) вважають, що вплив ЗМІ не може оцінюватися як всепоглинаючий. Такий вплив уже не може стимулювати процеси масифікації: «Вивчення ефектів масової комунікації другої половини ХХ століття, – повідомляє Д. В. Смолкіна, – показало, що психологічна матриця індивіда в значній мірі впливає на ефективність передачі повідомлення (дослідження К. Ховланд)» [10, 223–226]. Цікавим є зауваження М. Грачова про те, що «у сучасній політологічній науці виявлена «некерованість» персонального сприйняття медійної інформації». Такий процес характеризується активністю й творчістю «індивідуального вибору, у якому люди використовують доступні їм ресурси для того, щоб зрозуміти сенс символічного матеріалу, переданого ЗМК». М. Грачов вважає, що «завдяки цьому процесу інформаційні продукти відокремлюються від контекстів їх створення, впроваджуються в інші контексти й області дії, адаптуючись до матеріальних і культурних умов сприйняття символічних форм або, навпаки, відштовхуючи їх» [5]. Думка М. Грачова й Д. Смолкіної дозволяє констатувати інший погляд на процеси масифікації: останні стимулюють протилежні процеси – демасифікації.

Результати аналізу впливу ЗМІ на суїцидальну поведінку підлітків, здійснений О. В. Вихристюк, дає нам підстави стверджувати, що саме масифікація стимулює формування в підлітків комплексів, спрямованих на скоєння злочину проти свого життя [3, 101–108]. На думку Т. Д. Рудера (T. D. Ruder), «синдром Вертера» або «ефект зараження» розповсюджується серед молоді в Європі ще з моменту виходу в 1774 році у світ роману Й. Гете «Страждання юного Вертера» [24, 280–282]. Отже, за відсутності технічних засобів розповсюдження інформації роман виконав функцію засобу масової інформації. Читання роману стало захопленням молоді не лише наприкінці ХVIII ст., а й пізніше – у ХІХ–ХХ століттях. Книга зіграла роль масифікатора, розповсюджуючи думки про самогубство як реалізацію нероздільного кохання. Пропонуємо розглядати розповсюдження ідей про самогубство на підґрунті нероздільного кохання (синдром Вертера) як комплекс-дію, спрямовану на зміну моделей поведінки молоді за-

вдяки обміну інформацією, тобто як комунікаційну технологію інмутації (про інмутаційні технології детально див.: [14]).

Процеси масифікації торкнулися молоді не лише завдяки книзі як мас-медіа, але й завдяки газетам і телебаченню, а в останні 20 років – завдяки соціальним мережам. Дослідники (наприклад, [20–22; 25]) вважають, що телерепортажі про самогубство стимулюють хвилі злочинів проти себе в середовищі підлітків. Так само відбувається, коли на телебаченні демонструється художній фільм, серіал про самогубства (наприклад, за даними D. P. Phillips і L. L. Carstensen [22], показ акту самогубства під колесами потягу в серіалі «Смерть студента», що демонструвався в Німеччині в першій половині вісімдесятих років ХХ століття, став причиною збільшення кількості самогубств серед молоді 15–19 років на 175 %).

Аналіз наведених раніше визначень процесу масифікації та його атрибутів дозволяє нам у робочому порядку сформулювати таку дефініцію щодо мас-медіа: масифікація – це суспільний процес усереднення й примітивізації суспільно важливої інформації завдяки її спрощенню, уніфікації, орієнтації на представників пересічної аудиторії, що має наслідками формування глобально уніфікованої картини світу реципієнтів. Маємо наголосити, що масифікація має всі ознаки, притаманні комунікаційній технології. Оскільки, як ми раніше встановили (див. нашу працю, а саме: [14; 17]), комунікаційних технологій існує три групи: *мутаційні* (ті, що зумовлюють позитивні зміни суспільства), *абмутаційні* (ті, що не мають наслідками зміни в суспільстві) та *інмутаційні* (ті, що призводять до негативних змін у суспільстві), ми можемо віднести масифікацію до інмутаційних комунікаційних технологій.

Викладені результати дотичних до аналізованої нами проблеми дозволили сформулювати *мету дослідження*: з'ясувати рівень масифікації молоді 16–20 років як інмутаційну комунікаційну технологію.

Об'єктом дослідження ми обрали масифікацію як комунікаційну технологію, *предметом* – рівень масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології.

Методологія дослідження.

Для реалізації мети дослідження ми звернулися до таких груп методів (за класифікацією, запропонованою О. Холодом [16]):

- 1) загальнонаукові методи;
- 2) теоретичні методи;
- 3) емпіричні методи.

Із групи *загальнонаукових методів* ми користувалися потенціалом методів аналізу й синтезу, щоб розчленувати ціле (у нашому випадку цілим є масифікація як комунікаційна технологія) і з'єднати раніше виділені частини предмета дослідження в єдине ціле (рівень масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології).

Крім згаданих, ми послуговувалися методами індукції й дедукції, які дозволили нам відповідно спочатку вивести загальні положення зі спостереження низки часткових одиничних фактів у процесах пошуку ознак масифікації молоді від 16 до 20 років як комунікаційної технології (індукція), а пізніше вивести від загальних засновків про ознаки масифікації молоді згаданого віку висновок часткового характеру про те, що в масифікації є властивий їй рівень.

Серед *теоретичних методів* ми обрали гіпотетико-дедуктивний метод, який дозволив нам висунути *гіпотезу* про те, що масифікація молоді від 16 до 20 років може розглядатися як комунікаційна технологія, що має властивий їй рівень і дедуктивним методом довести істинність висунутої гіпотези.

Разом із гіпотетико-дедуктивним методом ми застосовували положення аксіологічного методу, за допомогою якого висунули положення, що не вимагали доведення, та вивели на їх основі тези, що утворюють аксіоматичну теорію. До аксіоматичних положень ми віднесли, наприклад, положення про те, що масифікація передусім спрямована на молодь від 16 до 20 років.

Емпіричні методи в нашому дослідженні були представлені спостереженням й опитуванням. Спостереження дозволило нам здійснити цілеспрямовану, заздалегідь сплановану фіксацію особливостей масифікації як комунікаційної технології.

Методика дослідження

За допомогою опитування 58 респондентів ми зібрали фактичні дані про рівень масифікації молоді віком від 16 до 20 років, представники якої навчаються в трьох навчальних закладах України: учні 11-го класу одного з ліцеїв Києва, студенти 1–4 курсів одного з приватних вишів Києва й студенти 2–4 курсів, які навчаються в одному з державних вишів Івано-Франківська. Опитування здійснювалося за стандартизованою анкетною (див. Додаток 1). Інтерпретація отриманих даних подана нами в Додатках (див. табл. 1–8).

Результати й обговорення

Аналіз показників табл. 1, 3 й 5, 7, у яких відбиті соціометричні дані, дозволив нам констатувати такі особливості:

1) у трьох групах респондентів були різні середні показники вікового цензу: у групі ліцеїстів середній показник дорівнював 16,3 років, у групі студентів 2-го курсу такий показник був 18,3 роки, у групі студентів 4-го курсу – 21 рік;

2) середній вік опитуваних – 18,9 років;

3) гендерна співвіднесеність мала таку кореляцію: чоловіків серед опитуваних було 17%, жінок – 78%, 3,75 опитуваних не позначили свою стать;

4) 69,6% респондентів цікавляться новинами, 17% – не цікавляться, 13,3% не позначили своє ставлення до новин;

5) більшість (57,2%) респондентів не позначили свої переваги щодо популярного для себе каналу отримання новин, але 30,3% респондентів зазначили, що отримують інформацію про новини з мережі, лише 4,6% з них мають інформацію про новини з телебачення; 6,9% респондентів сприймають новини з мережі й по телебаченню і лише 1,23% користуються такими каналами інформування, як мережа, телебачення й газети, ще 1,23% читають, бачать, слухають новини в мережі, по радіо й у газетах.

У табл. 1–7 ми відбили показники кількості відповідей респондентів на 7 питань запропонованої анкети. Аналіз підсумкової порівняльної табл. 8 дозволив нам зафіксувати такі особливості й інтерпретувати їх:

1) 78,13% респондентам цікаво прислуховуватися до думки інших людей, тоді як 6,28% опитуваних не цікавляться такою думкою; 15,56% взагалі не знайшли відповіді на поставлене запитання; отже, процес масифікації опитаної молоді вказаного віку, що проживає в Києві та Івано-Франківську, есплікується суттєво, оскільки 78,13% дослуховуються до інших (не власних) точок зору;

2) встановлено, що 93,26% респондентів хочуть висловити власну позицію щодо того, що обговорюють оточуючі їх індивіди, але 6,73% опитуваних байдуже, що говорять інші люди; отже, домінантною тенденцією серед наших респондентів є відсутність фіксації усередненої думки для збереження власної безпеки;

3) нами зафіксовано 96,66% відповідей респондентів на твердження щодо публічного висловлення ними своєї думки; отже, такий показник ми відносимо до загальної домінантної тенденції розуміння серед респондентів того, що від публічно висловленої їхньої думки можливі як позитивні, так і негативні зміни в суспільстві;

4) показники респондентів у виборі продовження варіанту твердження у висловленні правдивої позиції про оточення розподілилися таким чином: 55,1% опитуваних унаслідок загаданих дій зможуть чесно дивитися людям в очі, 36,13% опитуваних вважають, що внаслідок такого висловлення власної думки, на їхню позицію звернуть увагу, 5,56% респондентів вважають, що їхнє оточення «відвернеться» від них, а 1,2% відмовилися відповідати; отже, домінантною тенденцією в аналізованих відповідях наших респондентів є фіксація відсутності впливу масифікації мас-медіа на респондентів нашої вибірки й прагнення опитуваних до публічного вираження власної позиції;

5) зазначену в п. 4) тенденцію підтверджує аналіз особливостей вибору варіанту продовження твердження щодо важливості для опитуваних висловлення своєї принципової позиції: 47,86% опитуваних готові висловити свою принципову точку зору навіть тоді, коли це не вигідно їм; 27,03% респондентів готові підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи вони виграють від такої підтримки, чи програють; 21,56% респондентів готові висловлювати свою принципову точку зору тоді, коли це їм буде вигідно; лише 3,2% опитуваних бажають бути непомітними серед інших людей і не висловлювати свою позицію публічно; отже, майже половина опитуваних залишає за собою право не бути залежним від масифікації, але кожний четвертий з опитуваних має вплив із боку масифікації, оскільки готовий підтримати оточуючих, не звертаючи увагу на те, чи виграє він від такої підтримки, чи програє; ще чверть опитуваних зафіксували себе як егоїсти, для яких є важливим висловити власну позицію лише в тому випадку, коли їм така дія буде вигідною;

6) 40,7% респондентів розуміють, що для нормального співіснування в суспільстві їм «потрібно висловлювати свою думку публічно»; разом із тим кожний третій (27,76%) з опитуваних вважає, що «потрібно не зважати на думку оточення»; досить тривожним є показник (21,4%) тих учасників опитування, які дотепер не вирішили, що треба робити: висловлювати чи не висловлювати свою думку публічно; твердо знають, що «потрібно висловлювати свою думку публічно» лише 11,3% респондентів; зазначене співвідношення показників свідчить, на нашу думку, про те, що публічне висловлення думки молоддю, яка брала участь в опитуванні, вважається нормою (68,46%), що у свою чергу свідчить про відсутність впливу процесів масифікації на молодь досліджуваного віку; варто зазначити, що масифікація як усереднення й примітивізація інформації для загального сприйняття пересічною (масовою) аудиторією не впливає на рішення висловлювати чи не висловлювати власну позицію публічно: адже можна висловлювати як власну позицію, яка відрізняється від масової, так і не висловлювати власну позицію, яка не збігається з масовою думкою;

7) 45,6% респондентів вважають, що ЗМІ змушують людей думати однаково, але 36,23% опитуваних висловили протилежну думку («ЗМІ змушують думати людей по-різному»); серед тих, хто не може визначитися з відповіддю, ми нарахували 14,63% і 2,56% тих, хто знехтував відповіддю й не зафіксував її в бланку анкети; отже, отриману співвіднесеність ми тлумачимо як, з одного боку, досить потужну тенденцію (кожний другий) у відповідях опитуваних до впливу з боку масифікації, з іншого боку, є тенденція й до спротиву (кожний третій) респондентів до впливу процесів масифікації; слід зазначити також, що 18,19% (кожний шостий респондент) або не дав відповіді, або не зміг визначитися з варіантом відповіді, що означає, на наш погляд, коливання учасників опитування в оцінці впливу масифікації на них.

Особливості отриманих результатів.

Здійснене нами пілотне дослідження дозволяє зробити декілька висновків щодо поставленої мети (з'ясувати рівень масифікації молоді 16–20 років як інмутаційної комунікаційної технології).

1. Поставлена мета була досягнута.

2. Було встановлено, що молодь віком від 16 до 20 років, яка мешкає в Києві (учні одного з ліцеїв і студенти одного з приватних інститутів) та Івано-Франківську (студенти одного з національних університетів) по-різному відчують на собі вплив масифікації з боку ЗМІ.

3. Найменше до думки інших здатні прислуховуватися студенти м. Івано-Франківська, найбільше – студенти столичного приватного інституту.

4. Незважаючи на протилежність, власну позицію хочуть висловити всі опитувані (від 85% до 100%), що свідчить про низький або, навпаки, досить високий вплив процесів масифікації. Такий неточний висновок ми формуємо, оскільки висловлення власної думки може бути як сформовано саме масифікацію, так і відсутністю її впливу. Для більш конкретного висновку необхідне додаткове дослідження.

5. Майже всі (96,66%) опитувані розуміють, що від їхньої публічно висловленої думки можливі як позитивні, так і негативні зміни в суспільстві. Причому, слід зазначити, не важливим для респондентів є те, чи їхні думки будуть сформовані під впливом масифікації, чи за відсутності такого впливу.

6. Знову таку саму тенденцію зафіксовано нами, коли респонденти стверджують, що за умови, якщо вони скажуть оточенню те, що вони насправді думають про нього, зможуть чесно дивитися людям в очі. Тенденція до домінування зазначеного результату зберігається, але вона є меншою майже вдвічі (у порівнянні з тенденцією, про яку йшлося в п. 5). Також тривожною, на наш погляд, є тенденція в прагненні говорити правду про оточення заради того, щоб хтось звернув увагу на позицію респондента. Останнє зауваження означає, що, не перевіряючи відповідність своєї точки зору з реальним станом речей, опитувані готові звертати на себе увагу завдяки повторенню тих позицій, які були нав'язані через масифікацію суспільства.

7. Кожний другий із числа опитуваних вважає важливим висловити свою принципову точку зору навіть тоді, коли це невигідно йому, що свідчить про впевненість у власній правоті, не звертаючи увагу на те, що така «правота» прищеплена в процесі масифікації суспільства. Не всі респонденти так вважають: кожний третій готовий підтримати оточуючих, при цьому не звертаючи уваги на те, чи виграє він від такої підтримки, чи програє. Вважаємо, що для згаданої третини опитуваних сформована масифікацією позиція не складає підґрунтя в їхній картині світу й саме тому вони готові підтримати іншу позицію. Причому тут слід зазначити, що найбільший показник (80%) зафіксований нами в респондентів приватного вишу м. Києва, що може означати відсутність у них стійкої власної (або масифікованої) точки зору й високий рівень прагнення до взаємопідтримки товаришів. Є серед опитуваних і частина (кожний п'ятий респондент) тих, хто є егоїстичним і попри все має висловити власну позицію, хоча вона частіше сформована більше не батьками, а процесами масифікації.

8. Свою думку готовий висловлювати публічно кожний другий ліцеїст, що навчається в одному з ліцеїв Києва, але лише кожний третій із числа студентів вишів Києва й Івано-Франківська готовий робити те саме. Ми тлумачимо зазначену особливість реакцій опитуваних як декларацію визнання маніфестації наслідків масифікації. Необхідно зазначити, що третина опитуваних не вважає доцільним зважати на думку оточення, що також є, на нашу думку, свідченням певного юнацького максималізму в декларації впливу масифікації.

Висновки.

Ураховуючи результати, що були обговорені нами раніше в п.п. 1–8, можемо стверджувати, що відповіді респондентів демонструють певну контрарність (логічне відношення між двома простими порівняними судженнями, які не можуть бути одночасно істинними, але можуть бути одночасно помилковими, тому що між ними завжди є третій (проміжний) варіант [8]). Опитувані декларують в одному судженні свою готовність висловлювати власну думку, незважаючи на можливі негативні наслідки для себе, а в іншому судженні стверджують, що слід підтримувати думку оточуючих, щоб не мати негатив-

них наслідків.

З іншого боку, ми помітили, що опитувані все ж таки більше схильні до публічної декларації своїх думок і позицій, не звертаючи уваги на ставлення до такої думки й позиції з боку їхнього оточення, що підтверджує наше припущення про вплив масифікації, яка формує стійку впевненість молоді у своїй правоті й оригінальності власної позиції.

Подяки

Висловлюємо подяку за участь в опитуванні студентам київського університету й ліцею (назви не вказані з міркувань етики) та одного з іванофранківських вишів. Також дякуємо кандидату філологічних наук, професору Ганні Ярославівні Холод за допомогу в здійсненні опитування.

Список літератури

1. Бойовики випустили по Пісках 12 танкових снарядів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-11-listopada-2017-roku-1036470.html> (дата звернення – 16.11.17). – Назва з екрана.
2. Бойовики використовують весь спектр озброєння на Сході, є поранений серед українців. Штаб АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/boyoviki_vikoristovuyut_ves_spektr_ozbroynnya_na_shodi_ue_poraniy_sered_ukrayintiv_shtab_ato_n888501 (дата звернення – 01.02.19). – Назва з екрана.
3. Вихристюк О. В. Влияние средств массовой информации на суицидальное поведение подростков и молодежи (обзор зарубежных источников) // Современ. зарубеж. психология. – 2013. – № 1. – С. 100–108 ; також див.: [Електронний ресурс]. – URL: [http://psychlib.ru/mgppu/periodica/SZP012013/SZP-1001.htm#\\$p100](http://psychlib.ru/mgppu/periodica/SZP012013/SZP-1001.htm#$p100) (10.12.2017).
4. Гайдадымов Е. Б. Философия (Конспект лекций) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ulera.net/textbooks_author/12398/textbook/49262/gaydadyimov_evgeniy/filosofiya_konspekt_lektsiy/read/40 (дата звернення – 16.11.17). – Назва з екрана.
5. Грачев М. Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития [Текст: монографія / М. Н. Грачев. – М.: Прометей, 2004. – 328 с.
6. Жителі Зайцевого оговтуються після ворожих "Градів" з окупованої Горлівки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tsn.ua/vypusky/tsn_nich/vipusk-tsn-nich-za-15-listopada-2017-roku-1039705.html (дата звернення – 01.02.19). – Назва з екрана.
7. Зражевська Н. І. Парадигми масифікації і демасифікації в медіакulturі [Електронний ресурс] / Н. І. Зражевська. – Режим доступу: <http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1021/масифікація%20і%20демас.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 25.11.17) – Назва з екрана.
8. Контрарність (2019) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Контрарність> (дата звернення – 29.01.2019).
9. Розсекречені офшори політиків та зірок стали причиною гучних скандалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/video/video-novini/rozsekrecheni-ofshori-politikiv-ta-zirok-stali-prichinoyu-guchnih-skandaliv.html> (дата звернення – 29.01.2019).
10. Смолкина Д. В. Концепт демасификации в современном культурологическом знании: медиа-дискурс // Омский научный вестник. — Омск: ОмГТУ, 2010. — № 4(89). — С. 223–226.
11. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. — М.: АСТ, 2009. — 800 с.
12. У Львові військові влаштували облаву на студентів: шукали призовників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-4-listopada-2017-roku-1030910.html> (дата звернення: 01.02.19) – Назва з екрана.
13. У Кривому Розі вчителька хореографії заклеїла роти другокласників скотчем. Відео: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/-u-krivomu-rozi-vchitelka-horeografiji-zaklejila-roti-drugoklasnikiv-skotchem-video-216231.html> (дата звернення: 01.02.19) – Назва з екрана.
14. Холод О. М. Теорія інмутації суспільства: монографія / О. М. Холод. – К.: КиМУ, 2011. – 305 с.
15. Холод О. М. Комунікаційні технології: підручник / О. М. Холод. – К.: ЦУЛ, 2013. – 213 с.
16. Холод О. М. Методологія досліджень соціальних комунікацій: підручник / О. М. Холод. – Львів: ПАІС, 2014. – 280 с.
17. Холод О. М. Соціальні комунікації: тенденції розвитку: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. й доп. / О. М. Холод. – К.: Видавництво «Білий Тигр», 2018. – 370 с.
18. Штаб: на Донбасі бойовики 11 разів порушили режим тиші, втрат серед військових немає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28865002.html> (дата звернення: 01.02.19) – Назва з екрана.
19. Штурм Літнього театру в Одесі: сутички, фаєри та розбита голова очільника поліції (ХРОНІКА) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/shturm-litnogo-v-odesi-sutichki-fayeri-ta-rozbita-golova-ochilnika-policiyi-hronika-20171118678447> (дата звернення: 01.11.17) – Назва з екрана.
20. Эффект Вертера; синдром Вертера. (2017). URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Эффект_Вертера
21. Юр'єва А. Вплив соціальних мереж на суспільство / Юр'єва А. // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи. 2015. № 7–8; також див.: URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10267/1/Yurieva.pdf>
22. Phillips, D. P., & Carstensen, L. L. (1986). Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide. *New England Journal of Medicine*, 315(11), 685–689.

23. Lasswell H. D. *The Structure and Function of Communication in Society // The Communication of Ideas* : ed. L. Bryson. – New York, 1948. – P. 37–51.
24. Ruder T. D. *Suicide Announcement on Facebook* / T. D. Ruder, M. Hatch, G. Ampa-nozi, M. J. Thali, N. Fischer // *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*. 2011. Vol. 32, № 5. P. 280–282.
25. *Media guidelines for the reporting of suicide*. (2017). URL: <https://www.samaritans.org/media-centre/media-guidelines-reporting-suicide> (10.12.17).

References

1. *Bojoviki vipustili po Piskah 12 tankovih snaryadiv* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-11-listopada-2017-roku-1036470.html> (data zvernennya – 16.11.17). – Nazva z ekrana.
2. *Bojoviki vikoristovuyut' ves' spektr ozbroennya na Skhodi, e poraneni sered ukraïnciv. Shtab ATO* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: https://24tv.ua/boyoviki_vikoristovuyut_ves_spektr_ozbroennya_na_shodi_je_poraneniy_sered_ukrayintsiv_shtab_ato_n888501 (data zvernennya – 01.02.19). – Nazva z ekrana.
3. Vihristyuk O. V. *Vliyanie sredstv massovoj informacii na suicidal'noe povedenie podrostkov i molodezhi (obzor zarubezhnyh istochnikov) // Sovrem. zarubezh. psihologiya*. – 2013. – № 1. – S. 100–108 ; takozh div.: [Elektronnij resurs]. – URL:<http://psychlib.ru/mgppu/periodica/SZP012013/SZP-1001.htm#p100> (10.12.2017).
4. Gajdadyimov E. B. *Filosofiya (Konspekt lekcij)* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.ulera.net/textbooks_author/12398/textbook/49262/gajdadyimov_evgeniy/filosofiya_konspekt_lektsiy/read/40 (data zvernennya – 16.11.17). – Nazva z ekrana.
5. Grachev M. N. *Politicheskaya kommunikaciya: teoreticheskie koncepcii, modeli, vektory razvitiya* [Tekst: monografiya / M. N. Grachev. – M.: Prometej, 2004. – 328 s.
6. *Zhiteli Zajcevogo ogovtuyut'sya pislya vorozhiv "Gradiv" z okupovanoi Gorlivki* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: https://tsn.ua/vypusky/tsn_nich/vipusk-tsn-nich-za-15-listopada-2017-roku-1039705.html (data zvernennya – 01.02.19). – Nazva z ekrana.
7. *Zrazhevs'ka N. I. Paradigmi masifikacii i demasifikacii v mediakul'turi* [Elektronnij resurs] / N. I. Zrazhevs'ka. – Rezhim dostupu: <http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/1021/masifikaciya%20i%20demas.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (data zvernennya: 25.11.17) – Nazva z ekrana.
8. *Kontrarnist'* (2019) [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Kontrarnist'> (data zvernennya – 29.01.2019).
9. *Rozsekrecheni ofshori politikiv ta zirok stali prichinoyu guchnih skandaliv* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://tsn.ua/video/video-novini/rozsekrecheni-ofshori-politikiv-ta-zirok-stali-prichinoyu-guchnih-skandaliv.html> (data zvernennya – 29.01.2019).
10. Smolkina D. V. *Koncept demasifikacii v sovremennom kul'turologicheskom znanii: media-diskurs // Omskij nauchnyj vestnik*. – Omsk: OmGTU, 2010. – № 4(89). – S. 223–226.
11. Toffler E.H. *Tret'ya volna* / E.H. Toffler. – M.: ACT, 2009. – 800 s.
12. *U L'vovi vijs'kovi vlashtuvali oblavu na studentiv: shukali prizovnikiv* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-19-30-za-4-listopada-2017-roku-1030910.html> (data zvernennya: 01.02.19). – Nazva z ekrana.
13. *U Krivomu Rozi vchitel'ka horeografii zakleila roti drugoklasnikiv skotchem*. Video: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/-u-krivomu-rozi-vchitelka-horeografiji-zaklejila-roti-drugoklasnikiv-skotchem-video-216231.html> (data zvernennya: 01.02.19) – Nazva z ekrana.
14. Kholod O. M. *Teoriya inmutacii suspil'stva: monografiya* / O. M. Kholod. – K.: KiMU, 2011. – 305 s.
15. Kholod O. M. *Komunikacijni tekhnologii: pidruchnik* / O. M. Kholod. – K.: CUL, 2013. – 213 s.
16. Kholod O. M. *Metodologiya doslidzhen' social'nih komunikacij: pidruchnik* / O. M. Kholod. – L'viv: PAIS, 2014. – 280 s.
17. Kholod O. M. *Social'ni komunikacii: tendencii rozvitku: navch. posib. – 2-ge vid., pererob. j dop.* / O. M. Kholod. – K.: Vidavnictvo «Bilij Tigr», 2018. – 370 s.
18. *Shtab: na Donbasi bojoviki 11 raziv porushili rezhim tishi, vtrat sered vijs'kovih nemaе* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28865002.html> (data zvernennya: 01.02.19). – Nazva z ekrana.
19. *Shturm Litn'ogo teatru v Odesi: sutichki, faeri ta rozbita golova ochil'nika policii (HRONIKA)* [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/shturm-litnogo-v-odesi-sutichki-fayeri-ta-rozbita-golova-ochilnika-policiji-hronika-20171118678447> (data zvernennya: 01.11.17). – Nazva z ekrana.
20. *Ehffekt Vertera; sindrom Vertera*. (2017). URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Ehffekt_Vertera
21. Yur'eva A. *Vpliv social'nih merezh na suspil'stvo* / Yur'eva A. // *Masova komunikaciya: istoriya, s'ogodennya, perspektivi*. 2015. № 7–8; takozh div.: URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10267/1/Yurieva.pdf>
22. Phillips, D. P., & Carstensen, L. L. (1986). *Clustering of teenage suicides after television news stories about suicide*. *New England Journal of Medicine*, 315(11), 685–689.
23. Lasswell H. D. *The Structure and Function of Communication in Society // The Communication of Ideas* : ed. L. Bryson. – New York, 1948. – P. 37–51.
24. Ruder T. D. *Suicide Announcement on Facebook* / T. D. Ruder, M. Hatch, G. Ampa-nozi, M. J. Thali, N. Fischer // *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*. 2011. Vol. 32, № 5. P. 280–282.
25. *Media guidelines for the reporting of suicide*. (2017). URL: <https://www.samaritans.org/media-centre/media-guidelines-reporting-suicide> (10.12.17).

Додаток 1
Стандартизована анкета
(бланк)

Мій вік /повних років/ _____

Моя стать – чоловік, жінка /*підкресліть потрібне*/.

Я цікавлюся / не цікавлюся новинами в мережі, по телебаченню, на радіо, у газетах /*підкресліть потрібне*/.

- 1. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей.**
  1. Так.
  2. Ні.
  3. Важко відповісти.
- 2. Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені:**
  - 1/ хочеться висловити власну позицію;
  - 2/ краще думати, як усі, щоб не виділятися;
  - 3/ байдуже.
- 3. Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки:**
  - 1/ можливі негативні зміни;
  - 2/ можливі позитивні зміни
  - 3/ нічого не зміниться;
- 4. Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього:**
  - 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі;
  - 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію;
  - 3/ моє оточення «відвернеться» від мене.
- 5. Для мене є важливим:**
  - 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені;
  - 2/ висловити свою принципову точку зору навіть тоді, коли це не вигідно мені;
  - 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи уваги на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю;
  - 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.
- 6. Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені потрібно:**
  - 1/ не висловлювати свою думку публічно;
  - 2/ висловлювати свою думку публічно;
  - 3/ я дотепер не вирішив, що мені робити: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку.
- 7. Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей:**
  - 1/ думати однаково;
  - 2/ думати по-різному;
  - 3/ не можу визначити.

Дякуємо!

Додаток 2

Таблиця 1

Результати
аналізу соціометричних показників респондентів
*/студенти-журналісти,
м. Київ/
Вибірка – 10 осіб/100%*

№ п/п	Вік	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережі – М по телебаченню – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
1.	19	Ж	+	М
2.	18	Ч	+	–
3.	19	Ж	+	М, ТБ
4.	18	Ж	+	–
5.	18	Ж	+	–
6.	18	Ж	0	М
7.	20	Ж	–	–
8.	18	Ч	0	М
9.	18	Ж	+	–
10.	17	Ж	–	–
РАЗОМ:	17 – 1/10% 18 – 6/60% 19 – 2/20% 20 – 1/10% САЧ – 18.3	Ж – 8/80% Ч – 2/20%	«+» – 6/60% «-» – 2/20% «0» – 2/20%	М – 3,5/35% ТБ – 0,5/ 5% «-» – 6/60%

Додаток 3

Таблиця 2

Результати аналізу відповідей респондентів
/студенти-журналісти, м. Київ/
Вибірка – 10 осіб/100%

Номер запитання або твердження	Запитання/ твердження	Варіант відповіді	КОД РЕСПОНДЕНТА										РАЗОМ	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1.	1. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей. 1. Так. 2. Ні. 3. Важко відповісти.	1	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	9/90
		2												0
		3		*										1/10
2.	2. Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені: 1/ хочеться висловити власну позицію; 2/ краще думати, як всі, щоб не виділятися; 3/ байдуже.	1	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	10/100
		2												0
		3												0
3.	3. Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки: 1/ можливі негативні зміни; 2/ можливі позитивні зміни; 3/ можливі як позитивні, так і негативні зміни.	1								*			0,5/5	
		2								*			0,5/5	
		3	*	*	*	*	*	*	*		*	*	9/90	
4.	4. Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього: 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі; 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію; 3/ моє оточення «відвернеться» від мене.	1	*	*	*	*	*	*	*		*	*	8,5/85	
		2	*							*			1,5/15	
		3											0	
5.	5. Для мене є важливим: 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені; 2/ висловити свою принципову точку зору навіть тоді, коли це не вигідно мені; 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи уваги на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю; 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.	1											0	
		2	*	*	*	*	*		*		*	*	8/80	
		3						*		*			2/20	
		4											0	
6.	6. Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені: 1/ потрібно не висловлювати свою думку публічно; 2/ потрібно висловлювати свою думку публічно; 3/ я дотепер не вирішив, що мені робити: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку; 4/ потрібно не зважати на думку оточення.	1								*			1/10	
		2			*	*			*				3/30	
		3		*			*	*					3/30	
		4	*								*	*	3/30	
7.	7. Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей: 1/ думати однаково; 2/ думати по-різному; 3/ не можу визначити.	1			*	*		*	*				4/40	
		2	*		*					*	*		4/40	
		3		*				*					2/20	

Додаток 4

Таблиця 3

Результати
аналізу відповідей респондентів
/лицеїсти,
м. Київ/

№ п/п	Вік %	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережі – М по телебаченню – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
11	16	Ж	+	М
12	16	Ч	+	-
13	16	Ж	+	ТБ
14	16	Ж	-	-
15	16	Ж	+	-
16	16	Ж	+	-
17	16	не вказано	-	-
18	16	Ж	+	-
19	17	не вказано	-	-
20	15	Ж	-	-
21	16	Ж	+	-
22	16	не вказано	-	-
23	17	Ж	+	М
24	16	Ж	+	М, ТБ
25	17	Ж	+	-
26	16	Ж	-	-
27	16	не вказано	-	-
РАЗОМ:	15 – 1/5,9 16 – 13/76,4 17 – 3/17,6 САЧ – 16,29	Ж – 8/80% Ч – 2/20%	«+» – 6/60% «-» – 2/20% «0» – 2/20%	М – 3,5/35% ТБ – 0,5/ 5% «-» – 6/60%

Додаток 6

Таблиця 5

Результати
аналізу відповідей респондентів
/студенти, м. Івано-Франківськ /
Вибірка – 28 осіб/100%

Код	Вік	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережі – М по телебаченню – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
31.	20	Ж	+	М, Р, Г
32.	20	Ж	+	М
33.	21	Ж	+	–
34.	21	–	+	М
35.	20	Ж	+	М, ТБ
36.	20	Ж	+	–
37.	20	Ж	+	–
38.	20	–	–	–
39.	20	Ж	+	М
40.	23	Ч	+	М
41.	20	Ж	+	–
42.	20	Ж	–	М, ТБ
43.	21	Ч	+	М
44.	20	Ж	+	–
45.	20	Ж	+	–
46.	20	Ж	+	–
47.	20	Ж	–	М, ТБ
48.	20	Ж	+	–
49.	20	Ж	+	–
50.	20	Ж	+	–
51.	21	Ж	+	ТБ
52.	21	Ж	+	М, ТБ
53.	20	Ч	+	М, ТБ, Г
54.	20	–	+	М, ТБ
55.	20	Ж	+	–
56.	21	Ж	+	–
57.	20	Ж	+	–
58.	20	Ч	+	–
РАЗОМ:	20 – 20/74 21 – 6/22,2 23 – 1/3,7 С АЧ – 21,07	Ж – 20/74% Ч – 4/14,8% «-» – 3/11,1%	«+» – 24/88,8% «-» – 3/11,2% «0» – 0%	М – 5/20,8% М, ТБ – 5/20,8% М, ТБ, Г – 1/3,7% М, Р, Г – 1/3,7% ТБ – 1/ 3,7% «-» – 14/51,8%

Додаток 8

Таблиця 7

Результати порівняльного
аналізу соціометричних показників респондентів
Вибірка – 58 осіб/100%

Навч. заклад	Вік	Стать: Чол. – Ч Жін. – Ж	Новинами	
			Цікавлюся – «+» Не цікавлюся – «-» Не зазначено – «0»	у мережі – М по телебаченню – ТБ по радіо – Р у газетах – Г ВІДМОВА – «-»
ІР	17 – 10% 18 – 60% 19 – 20% 20 – 10% С АЧ – 18,3	Ж – 80% Ч – 20%	«+» – 60% «-» – 20% «0» – 20%	М – 35% ТБ – 5% «-» – 60%
Ліцей	15 – 1/5,9 16 – 13/76,4 17 – 3/17,6 С АЧ – 16,29	Ж – 8/80% Ч – 2/20%	«+» – 6/60% «-» – 2/20% «0» – 2/20%	М – 3,5/35% ТБ – 0,5/ 5% «-» – 6/60%
ПНУ	20 – 20/74 21 – 6/22,2 23 – 1/3,7 САЧ – 21,07	Ж – 20/74% Ч – 4/14,8% «-» – 3/11,1%	«+» – 24/88,8% «-» – 3/11,2% «0» – 0%	М – 5/20,8% М, ТБ – 5/20,8% М, ТБ, Г – 1/3,7% М, Р, Г – 1/3,7% ТБ – 1/ 3,7% «-» – 14/51,8%

Додаток 9

Таблиця 8

Порівняльні результати
аналізу відповідей респондентів
Вибірка – 58 осіб/100%

Номер запитання або твердження	Запитання/ твердження	Варіант відповіді	Ліцей	ІР	ПНУ	РАЗОМ	САЧ
			%	%	%	%	%
1	1. Мені цікаво прислуховуватися до думки інших людей. 1. Так. 2. Ні. 3. Важко відповісти.	1	13/76,5%	9/90	19/67,9	234,4	78,13
		2	2/11,7%	0	2/7,14	18,84	6,28
		3	2/11,7%	1/10	7/25	46,7	15,56
2	2.Якщо ті, хто оточує мене, висловлюють не таку думку, як я, мені: 1/ хочеться висловити власну позицію; 2/ краще думати, як усі, щоб не виділятися; 3/ байдуже.	1	16/94,1%	10/100	24/85,7	279,8	93,26
		2	0	0	0	0	0
		3	1/5,9%	0	4/14,3	20,2	6,73
3	3.Я розумію, що від публічно висловленої моєї думки: 1/ можливі негативні зміни; 2/ можливі позитивні зміни; 3/ можливі як позитивні, так і негативні зміни.	1	–	0,5/5	0	5	1,66
		2	–	0,5/5	0	5	1,66
		3	17/100%	9/90	28/100	290	96,66
4	4.Якщо я скажу оточенню те, що я насправді думаю про нього: 1/ я зможу чесно дивитися людям в очі; 2/ можливо, хтось зверне увагу на мою позицію; 3/ моє оточення «відвернеться» від мене; 4/ немає відповіді.	1	7/41%	8,5/85	11/39,3	165,3	55,1
		2	8/47%	1,5/15	13/46,4	108,4	36,13
		3	1/6%	0	3/10,7	16,7	5,56
		4	-	-	1/3,6	3,6	1,2
5	5.Для мене є важливим: 1/ висловити свою принципову точку зору, коли це вигідно мені; 2/ висловити свою принципову точку зору навіть тоді, коли це невигідно мені; 3/ підтримати оточуючих, не звертаючи уваги на те, чи я виграю від такої підтримки, чи програю; 4/ бути непомітним серед інших і не висловлюватися.	1	5/29%	0	10/35,7	64,7	21,56
		2	6/35%	8/80	8/28,6	143,6	47,86
		3	5/29%	2/20	9/32,1	81,1	27,03
		4	1/6%	0	1/3,6	9,6	3,2
6	6.Я розумію, що для нормального співіснування в суспільстві мені: 1/ потрібно не висловлювати свою думку публічно; 2/ потрібно висловлювати свою думку публічно; 3/ я дотепер не вирішив, що мені робити: висловлювати чи не висловлювати публічно свою думку; 4/ потрібно не зважати на думку оточення.	1	1/6%	1/10	5/17,9	33,9	11,3
		2	9/53%	3/30	11/39,3	122,3	40,7
		3	4/23,5%	3/30	3/10,7	64,2	21,4
		4	3/17,6%	3/30	10/35,7	83,3	27,76
7	7.Вважаю, що засоби масової інформації змушують людей: 1/ думати однаково; 2/ думати по-різному; 3/ не можу визначити; 4/ немає відповіді.	1	11/64,7%	4/40	9/32,1	136,8	45,6
		2	5/29,4%	4/40	11/39,3	108,7	36,23
		3	1/6%	2/20	5/17,9	43,9	14,63
		4	0	0	3/10,7	10,7	3,56

Холод Александр Михайлович,
доктор филологических наук, профессор
Прикарпатского национального университета имени Василия Стефанюка
(г. Ивано-Франковск, Украина)

**МАССИФИКАЦИЯ МОЛОДЕЖИ 16–20 лет
КАК ИНМУТАЦИОННАЯ КОММУНИКАЦИОННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ
(в период с 1 по 30 ноября 2017 года)**

Целью исследования стало выяснение уровня массификации молодежи 16–20 лет как инмутационной коммуникационной технологии. Предметом исследования стало выяснение уровня массификации молодежи от 16 до 20 лет в качестве коммуникационной технологии.

Методика исследования. С помощью стандартизированного анкетирования 58 респондентов в возрасте от 16 до 20 лет, обучающихся в трех учебных заведениях Украины: ученики 11-го класса одного из лицеев Киева, студенты 1–4 курсов одного из частных вузов Киева и студенты 2–4 курсов, которые учатся в одном из государственных вузов Ивано-Франковска.

Выводы. Опрашиваемые все же больше склонны к публичной декларации своих мнений и позиций, не обращая внимания на отношение к такому мнению и позиции со стороны их окружения, подтверждает наше предположение о влиянии массификации, которая формирует стойкую уверенность молодежи в своей правоте и оригинальности собственной позиции.

Ключевые слова: массификация, коммуникационная технология, респонденты, молодежь, инмутация.

Kholod Olexander Mykhailovych
Doctor of Philology, Professor

**MASSIFICATION OF YOUTH OF 16–20 YEARS
HOW INMUTATION COMMUNICATION TECHNOLOGY
(in the period from 1 to 30 November 2017)**

The article is devoted to the analysis of the problem of identification of processes of massification as a communication technology. The aim of the study was to find out the level of massification of young people aged 16–20 years as an intangible communication technology. The object of the study was massification as a communication technology, the subject – the level of massification of youth from 16 to 20 years as a communication technology.

The methodology of the study envisaged the use of three groups of methods, namely, general scientific methods (analysis, synthesis, induction and deduction); theoretical methods (hypothetical-deductive, axiological method) and empirical methods (observation, survey).

Research methodology. Through a survey of 58 respondents, we collected actual data on the level of massification of young people aged 16 to 20, whose representatives study in three educational institutions in Ukraine: students of the 11th form of one of the lycées of Kyiv, students of 1–4 years of one of the private higher educational institutions Kyiv and students of 2–4 years studying in one of the state universities of Ivano-Frankivsk. The survey was carried out according to a standardized questionnaire.

Conclusions. The survey conducted gave us the right to formulate the conclusions that respondents' responses show some contrasts. The respondents declare in one judgment their willingness to express their own thoughts in spite of possible negative consequences for themselves, and in another judgment they argue that they should support the opinion of others in order not to have negative consequences.

On the other hand, we noticed that the respondents are still more inclined to publicly declare their opinions and positions, not paying attention to the attitude to such an opinion and the position of their environment, which confirms our assumption of the influence of massification, which forms the stable youth confidence in their rightness and originality of their own position.

Key words: massification, communication technology, respondents, youth, inmutation.

Подано до редакції – 12.01.2019

Рецензовано – 04.03.2019

Прийнято до друку – 10.03.2019

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В НАУКОВОМУ ЖУРНАЛІ «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА»

Обсяг та форматування

Повний обсяг статті разом з анотаціями трьома мовами (англійською, російською, українською), додатками, таблицями, ілюстраціями, списком літератури має становити **25-50 тис. знаків** (символів та пробілів).

Обсяг рецензії на книгу має становити 5-10 тис. знаків.

Файли необхідно називати прізвищем автора статті латиницею, наприклад, Petrenko.doc. Якщо авторів кілька, то прізвищами перших двох авторів, наприклад, Petrenko_Sydorenko.doc.

Рукопис необхідно подавати у форматі, сумісному з Microsoft Word (можливі розширення файлів: .rtf, .doc, .docx). Розмір сторінки А4; книжкова орієнтація; поля з усіх боків по 2 см; шрифт Times New Roman; розмір шрифту – 14; інтервал між рядками – 1,5.

Назву статті треба набирати звичайним текстом; не допускається набір із використанням опції Caps Lock.

Необхідно розрізнити символи дефіс і тире (тире відокремлюється з обох боків пропусками й довше за дефіс).

Стиль тексту Звичайний (Normal). Використання інших стилів не допускається.

Схеми, графіки, діаграми (далі – ілюстрації), формули й таблиці нумеруються.

Ілюстрації таблиці не повинні перевищувати розміром зазначених вище розмірів сторінки (А4 мінімум по 2 см на поля).

Таблиці формуються в редакторі таблиць (пункт меню "Таблиця"). Формат таблиць тільки книжковий.

Формули в статтях мають бути набрані за допомогою редактора Equation Editor.

Не рекомендується користуватись автоматичною нумерацією.

Ілюстрації. Кількість ілюстрацій не повинна перевищувати п'яти. Формат файлів ілюстрацій: jpg. Роздільна здатність ілюстрацій: 300 dpi. Кожну ілюстрацію треба надсилати окремим файлом. Називати файл ілюстрації треба прізвищем автора статті латиницею. Якщо ілюстрацій кілька, то потрібно додавати в назві файлу до прізвища автора порядковий номер ілюстрації. Наприклад, Petrenko1.jpg; Petrenko2.jpg; Petrenko3.jpg.

Перед основним текстом статті потрібно вказати такі дані:

- індекс УДК;
- прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання;
- назву статті;
- **анотацію (детальні вимоги – див. далі);**
- 3-5 ключових слів.

Вимоги до структури основного тексту статті

Основний текст статті повинен мати визначену структуру. Підрозділи статті, які наведено нижче, повинні бути пронумеровані, виділені в тексті жирним шрифтом і розташовані на окремому рядку як підзаголовки.

1. Вступ (актуальність теми, огляд літератури й попередніх досліджень із цієї чи суміжної проблематики, мета й завдання статті). Обсяг – близько 3000 знаків.

2. Методи дослідження (не загальними фразами, а чітко розписати, які методи і як саме використовувалися для даного дослідження; тобто розкрити сам механізм проведення дослідження – яким чином було отримано його результати).

3. Результати й обговорення (навести основні результати дослідження).

4. Висновки. Обсяг – близько 2000 знаків.

5. Подяки (коротко висловити подяку ВНЗ та дослідникам, які надали допомогу при підготовці цієї публікації).

6. Додатки і Таблиці (якщо є Додатки і Таблиці, то вони обов'язково повинні мати заголовки й

порядкові номери; примітки слід розміщувати безпосередньо під таблицями. У тексті статті обов'язково мають бути посилання на ці додатки чи таблиці).

7. Список літератури подавати в порядку цитування в тексті. Реквізити джерела для журнальних статей – автор, назва статті, назва журналу, номер журналу, рік видання, номери сторінок. Реквізити джерела для книжок – автор, назва книжки, місто видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок. Приклади оформлення списку літератури див. нижче.

Вимоги до анотації

Анотація українською та російською мовами

Анотація українською та російською мовами мають бути ідентичними за змістом.

Обсяг анотації: 90-110 слів (800-1000 знаків, урахуовуючи пробіли).

Анотація має бути якісною, інформативною та лаконічною. Її мета – стисло відобразити основний зміст проведеного дослідження. **Уникайте повторення в анотації назви статті й загальних фраз.**

Структура анотації. В анотації необхідно чітко вказати:

- мету дослідження;
- методи (не загальними фразами, а чітко вказати, як саме було застосовано певні методи; тобто розкрити сам механізм проведення дослідження – яким чином було отримано його результати);
- головні результати й висновки дослідження, із яких має бути зрозумілою їх значимість для науки, суспільства, освіти тощо (здобутий новий цінний фактаж; виявлені нові взаємозв'язки та закономірності; підтверджені чи спростовані певні гіпотези або теорії тощо).

Усі названі складові анотації мають чітко ідентифікуватися. Для цього рекомендуємо вживати в анотації слова: мета, методи, результати, висновки, значення.

За необхідності можна на початку анотації вказати одним реченням актуальність дослідження, якщо вона не є очевидною з назви, мети чи висновків дослідження.

Ключові слова

Після анотації потрібно вказати 3-5 ключових слів, розділяючи їх крапкою з комою.

Анотація англійською мовою (Abstract)

Анотація англійською мовою має бути **вдвічі більшою за обсягом, ніж анотація українською та російською мовами**, адже для іноземних читачів це буде основним джерелом інформації про всю публікацію й проведене вами дослідження.

Обсяг анотації англійською: 200-250 слів (1500-2000 знаків, урахуовуючи артиклі та пробіли).

Анотація має бути написана **правильною англійською мовою**, з урахуванням особливостей орфографії та граматики (британська або американська англійська, але не суміш обох). Неприпустимо подавати анотації, перекладені лише за допомогою комп'ютерних перекладачів.

Структура анотації. В анотації необхідно чітко вказати:

- мету дослідження (main objective(s) of the study);
- методи (methodology) – не загальними фразами, а чітко вказати, як саме було застосовано певні методи; тобто розкрити сам механізм проведення дослідження – яким чином було отримано його результати (how the study was done);
- головні результати й висновки дослідження (results/findings and conclusions), із яких має бути зрозумілою їх значимість (significance) для науки, суспільства, освіти тощо (здобутий новий цінний фактаж; виявлені нові взаємозв'язки та закономірності; підтверджені чи спростовані певні гіпотези тощо).

Усі названі складові анотації мають чітко ідентифікуватися. Для цього рекомендуємо вживати в анотації слова: main objective(s) of the study, methodology, results, findings, conclusions, significance.

За необхідності можна на початку анотації вказати одним реченням актуальність дослідження (relevance of the study), якщо вона не є очевидною з назви, мети або висновків дослідження.

Ключові слова (Keywords)

Після анотації потрібно вказати 3-5 ключових слів, розділяючи їх крапкою з комою.

Добираючи ключові слова, урахуйте, що вони мають сприяти пошуку Вашої публікації в електронних каталогах та наукометричних базах. Рекомендуємо проаналізувати, які ключові слова зазвичай використовують у публікаціях за тематикою Вашого дослідження в ключових світових наукометричних базах, наприклад, ScienceDirect видавництва Elsevier (Scopus): <http://www.sciencedirect.com/science/search>. Правильно підібрані ключові слова сприятимуть пошуку Вашої публікації колегами та підвищенню індексу її цитування.

Вимоги до оформлення списку літератури

Усі наведені в тексті цитати й статистичні дані повинні мати належним чином оформлені посилання на першоджерела.

Рекомендується віддавати перевагу посиланню безпосередньо на першоджерело, а не на його відтворення в якійсь іншій праці (посібнику, оглядовій статті тощо). Також рекомендується посилатися на першоджерело, видане мовою оригіналу, а не на його переклад (окрім випадків, коли немає можливості отримати доступ до першоджерела мовою оригіналу).

Посилання на веб-джерела (на джерела в інтернеті) мають бути зведені до необхідного мінімуму, крім випадків, коли йдеться про посилання на публікації, що перебувають у постійному доступі на веб-ресурсах міжнародних наукометричних баз даних.

Самоцитування дозволяється лише в разі нагальної потреби.

У тексті статті посилання позначаються цифрою у квадратних дужках, через кому зазначається номер сторінки (якщо треба). Нумерація посилань відповідає порядку їх появи в тексті статті. Якщо автор посилається відразу на кілька різних джерел, слід розділяти їх крапкою з комою. **Напр.:** [1, 44; 2, 35].

Пристатейний список літератури укладається в порядку цитування джерел у тексті вашої публікації (просимо звернути увагу: **не** за абеткою, а в порядку цитування).

Для статей, що містять посилання на джерела, опубліковані виключно латиницею (англійські, німецькі, французькі тощо), достатньо одного списку літератури (References).

Для статей, що містять посилання на джерела **не** латиницею (кириличні, арабські, китайські тощо) або комбінують посилання латиницею й іншими шрифтами (напр., частина посилань англійською, а частина – українською), необхідно подавати **два варіанти** списку літератури:

1. **Список літератури** мовою оригіналу (усі джерела подаються тією мовою, якою їх опубліковано, тут можуть бути джерела й кирилицею, і латиницею тощо);

2. **References** (той самий список літератури латиницею, правила перекладу й транслітерації див. нижче).

Приклади оформлення списку літератури

Різун В.В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : навч. посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. / В.В. Різун, Т.В. Скотникова. – К. : Преса України, 2008. – 144 с.

Різун В.В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В.В. Різун // Світ соціальних комунікацій. – Т. 2. – 2011. – С.7–11.

Яхно О.М. Україна в сучасному геополітичному просторі (політико-медійний аспект) : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / Яхно Олеся Михайлівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Інститут журналістики. – К., 2006. – 189 с.

Випуск видавничої продукції в Україні в 2013 році (9 місяців) [Електронний ресурс] // Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». – Режим доступу: http://www.ukrbook.net/statistika_2013_9_mis.htm#zag_dani. – Назва з екрану. – Дата доступу: 20.12.2013.

References

За основу оформлення списку літератури латиницею взято Гарвардський стандарт бібліографічних посилань (Harvard reference system).

Загальні правила такі:

- спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали; вказуються всі автори;
- після прізвища й ініціалів автора/авторів у дужках вказується рік публікації, напр.: (2014);
- після дати публікації в лапках вказується "Назва статті" або "Назва розділу", якщо це посилання на розділ колективної монографії;
- потім курсивом вказується Назва Журналу чи Назва Монографії (усі значимі слова назви журналу чи книги / монографії пишуться з великої літери);
- потім вказуються номер журналу й сторінки статті АБО видавництво, місто видання й загальна кількість сторінок книги.

Нижче дивіться детальні правила оформлення посилань на різні типи джерел.

Посилання на статтю в друкованому журналі.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на статті така:

Author, A.A. (2013), "Title of article", *Title of Journal*, vol. 10, no. 2, pp. 49-53.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації, через кому – назва статті в лапках, через кому – курсивом назва журналу (усі значимі слова назви журналу пишуть із великої літери), через кому – номер журналу, через кому –

сторінки публікації.

Якщо авторів кілька, то перед прізвищем останнього з них, замість коми, ставиться знак & (and):

Author, A.A., Author, B.B. & Author, C.C. (2014), "Title of article", *Title of Journal*, vol. 11, no. 3, pp. 85-94.

Приклади:

Van der Geer, J., Hanraads, J.A.J. & Lupton, R.A. (2010), "The art of writing a scientific article", *Journal of Scientific Communications*, no. 163, pp. 51-59.

Baron, R.M. & Kenny, D.A. (1986), "The moderator-mediator variable distinction in social psychological research", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 51, pp. 1173-1182.

Посилання на статтю в електронному журналі.

Оформлюється майже так само, як і посилання на статтю в друкованому журналі, проте номерів сторінок публікації може не бути. Наприкінці посилання через кому додаються слова available at: та вказується веб-адреса посилання, потім у дужках після слова accessed вказується дата останнього доступу до публікації.

Приклад:

Gilmore, J. (2014), "Translating American Exceptionalism: Comparing Presidential Discourse About the United States at Home and Abroad", *International Journal of Communication*, vol. 8, available at: <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/2336/1263> (accessed 05 December 2014).

Передача латиницею посилань на українськомовні й російськомовні статті.

Прізвище автора передається транслітерацією відповідно до Таблиці транслітерації українського алфавіту латиницею, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України №55 від 27.01.2010 р. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п>). Таку транслітерацію можна зробити автоматично на веб-ресурсі: <http://translit.kh.ua/#lat/passport> (у випадяючому списку має бути обрано *Стандарт Паспортний КМУ 2010*).

Назва статті перекладається англійською мовою.

Назва журналу передається транслітерацією (усі значимі слова назви журналу пишуть із великої літери). Рекомендуємо використовувати стандарт транслітерації, розроблений Термінологічною комісією з природничих наук (ТКПН) Київського національного університету імені Тараса Шевченка в 1994 р., оскільки він має високу зворотність і максимальну сумісність із комп'ютерними кодуваннями (URL-сумісність). Таку транслітерацію можна зробити автоматично на веб-ресурсі: <http://translit.kh.ua/?iso9#lat/tkpn> (у випадяючому списку має бути обрано *Стандарт ТКПН*).

Після назви журналу транслітерацією треба у квадратних дужках подати назву журналу, перекладену англійською мовою (усі значимі слова назви журналу пишуть із великої літери).

Приклад:

Rizun, V.V. (2011), "Outlines of the methodology of social communication studies", *Svit Socialjnykh Komunikacij [World of Social Communications]*, vol. 2, pp. 7-11.

Посилання на книгу / монографію.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на книжки / монографії виглядає так:

Author, A.A., Author, B.B. & Author, C.C. (2014), *Title of Book*, Publisher, City of publication, 593 p.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації, через кому – курсивом назва книги / монографії (усі значимі слова назви пишуть із великої літери), через кому – номер видання (якщо перевидавалося кілька разів і це вже не перше видання), через кому – назва видавництва, через кому – місто видання, через кому – загальна кількість сторінок. Якщо авторів кілька, то перед прізвищем останнього з них, замість коми, ставиться знак & (and).

Якщо джерело кириличне, то:

- прізвище автора передається транслітерацією за стандартом КМУ 2010 (<http://translit.kh.ua/#lat/passport>);

- назва книжки / монографії перекладається англійською мовою (усі значимі слова назви писати з великої літери);

- назва видавництва передається транслітерацією за стандартом ТКПН (<http://translit.kh.ua/?iso9#lat/tkpn>);

- місто видання перекладається англійською мовою.

Приклад:

Rizun, V.V. & Skotnykova, T.V. (2008), *Research Methods in Journalism Studies: a Textbook*, 2nd ed., Presa Ukrainy, Kyiv, 144 p.

Посилання на колективну монографію.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на колективну монографію практично така сама, як у випадку авторської монографії (див. вище), із тією різницею, що на початку посилання, замість прізвища та ініціалів автора, вказуються прізвище та ініціали редактора:

Editor, E.E. (Ed.) (2014), *Title of Book*, Publisher, City of publication, 503 p.

Приклад:

Perelytsia, H.M. (Ed.) (2014), *Foreign Policy of Ukraine – 2013: Strategic Assessments, Forecasts and Priorities*, Stylos, Kyiv, 352 p.

Посилання на розділ у колективній монографії.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на розділ у колективній монографії така:

Author, A.A. (2014), "Title of chapter", in Editor, E.E. (Ed.), *Title of Book*, Publisher, City of publication, 593 p.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації, через кому – у лапках назва розділу, через кому слово in та прізвище редактора, через кому – ініціали редактора й у дужках скорочення (Ed.) або (Eds.) для кількох редакторів, через кому – курсивом назва монографії (усі значимі слова назви пишуть із великої літери), через кому – номер видання (якщо є), через кому – назва видавництва, через кому – місто видання, через кому – сторінки розділу.

Приклад:

Mettam, G.R., & Adams, L.B. (2009), "How to prepare an electronic version of your article", in Jones, B.S. & Smith, R.Z. (Eds.), *Introduction to the Electronic Age*, E-Publishing Inc., New York, pp. 281–304.

Посилання на дисертацію й автореферат.

Схема оформлення посилання приблизно така, як для книжки/монографії. Із тією відмінністю, що після назви роботи додаються слова PhD diss. (для тексту кандидатської дисертації), D.Sc. diss. (для тексту докторської дисертації), Abstract of the PhD diss. (для автореферату кандидатської дисертації), Abstract of the D.Sc. diss. (для автореферату докторської дисертації). Після цього в дужках скорочено називається сфера науки, із якої захищено дисертацію. Потім вказується назва закладу, де вона захищала, через кому – назва міста (якщо не є очевидним із назви навчального закладу), потім – кількість сторінок.

Приклади:

Yakhno, O.M. (2006), *Ukraine in Contemporary Geopolitical Space (Political and Media Aspects)*, PhD diss. (polit. sci.), Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 189 p.

Yakhno, O.M. (2006), *Ukraine in Contemporary Geopolitical Space (Political and Media Aspects)*, Abstract of the PhD diss. (polit. sci.), Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 20 p.

Посилання на матеріали конференції.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали конференції така:

Author, A.A. (2014), "Title of proceedings", in Editor E.E. (Ed.), *Title of Conference*, *Place of Conference*, *Date of Conference*, Publisher, City of publication, pp.89-91.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), потім у дужках – рік публікації матеріалів, через кому – у лапках назва виступу чи тез, через кому слово in та прізвище редактора, через кому – ініціали редактора й у дужках скорочення (Ed.) або (Eds.) для кількох редакторів (якщо є), через кому – курсивом повна назва конференції, через кому – курсивом місце проведення конференції, через кому – курсивом дата проведення конференції, через кому – видавництво (якщо є), через кому – місце публікації матеріалів, через кому – сторінки публікації.

Приклад:

Khylko, M.M. (2014), "Modern social and communication technologies: international experience and Ukrainian prospects", in Rizun, V.V. (Ed.), *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific Conference "Criteria of Diagnostic and Methods of Estimation of the Media Impact"*, Institute of Journalism, Kyiv, 10 April 2014, Kyiv, pp. 89-91.

Посилання на матеріали з інтернету.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали з інтернету така:

Author, A.A. (2014), "Title of article", available at: url (accessed date).

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ініціалами), по-

тім у дужках – рік публікації, через кому – слова available at: та веб-адреса посилання, потім у дужках після слова accessed вказується дата останнього доступу до публікації.

Приклад:

Seddon, M. (2014), "Documents Show How Russia's Troll Army Hit America", available at: www.buzzfeed.com/maxseddon/documents-show-how-russias-troll-army-hit-america (accessed 03 June 2014).

Посилання на матеріали з інтернету, автор яких не вказаний.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали без автора така:

Title of edition (2014), "Title of article", available at: url (accessed date).

Приклад:

BBC NEWS (2014), "Ukraine profile", available at: <http://www.bbc.com/news/world-europe-18018002> (accessed 09 December 2014).

Посилання на закони, резолюції, рішення й тощо.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на закони, резолюції, рішення й подібні документи така:

Organization name (2014), *Title of document*, Publisher, City of publication, 593 p.

Спочатку вказується назва органу чи організації – автора документу, потім у дужках – рік публікації, через кому – курсивом назва документу, через кому – дата документу (якщо є), через кому – назва видавництва (якщо є), через кому – місто видання (якщо є), через кому – кількість сторінок (якщо є). Якщо документ доступний онлайн, через кому додаються слова available at: та веб-адреса, потім у дужках після слова accessed вказується дата останнього доступу до документу.

Приклад:

Council of the European Union (2014), *Council conclusions on Ukraine*, 20 October 2014, Luxembourg, available at: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/145211.pdf (accessed 05 December 2014).

Шаблон розміщення матеріалів у статті

Індекс УДК.

Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання українською мовою.

Назва статті українською мовою.

Анотація українською мовою з 3-5 ключовими словами.

Текст статті.

Список літератури.

Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання російською мовою.

Назва статті російською мовою.

Анотація російською мовою з 3-5 ключовими словами.

Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів, науковий ступінь, учене звання англійською мовою.

Назва статті англійською мовою.

Анотація англійською мовою з 3–5 ключовими словами.

Транслітерований список літератури.

Якщо оформлення статті не відповідає зазначеним вимогам, редакція повертає статтю автору на доопрацювання.

Наукове видання

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Том 9

Науковий піврічний журнал

Науковий журнал «Соціальні комунікації: теорія і практика»
zareestrovаний у Міністерстві юстиції України
як друкований засіб масової інформації
(свідоцтво – серія **КВ № 21875-17775 Р** від **01.02.2016 року**)

Англійською, данською, польською, російською, сербською
й українською мовами

Наукові редактори	– Холод Г.Я., Холод О.М.
Літературний редактор	– Холод Г.Я.
Комп'ютерний набір	– автори текстів.
Комп'ютерна верстка, дизайн, архітектура видання	– Багірова Н.В.
Технічне забезпечення	– Багіров С.Б.

Підписано до друку 18.04.2019. Формат 60x84/8.
Папір офіс. Гарнітура «Times New Roman». Друк лазер.
Ум. др. арк. 9,1. Тираж 300 прим. Зам. № 221.

Видруковано в друкарні Криворізької типографії
50026, Україна, м. Кривий Ріг, вул. Савицького, 56
Тел. +38(0564) 441-44-04.

С 72 Соціальні комунікації: теорія і практика : наук. журн. [наук. і літ. ред. Г.Я. Холод; наук. ред. О. М. Холод]. – Т. 9. – К., 2019. – 85 с.

Том 9 періодичного наукового журналу містить результати досліджень фахівців із соціальних комунікацій, презентовані авторами Данії, Польщі, Росії, Сербії, США, України.

Дослідження стосуються теорії та історії соціальних комунікацій, теорії та історії журналістики, бібліотекознавства, прикладних соціально-комунікаційних технологій, соціальних комунікацій в педагогіці й методиці викладання.

Окрім фахівців із соціальних комунікацій, матеріали будуть цікавими для психологів, політологів, філологів, соціологів та філософів.

УДК 316.28 : 316.77(075.8) + 007 : 304 : 001 + 002 + 004 + 01 + 02 + 08 + 070 + 659

С 72

ББК 83.56я73